

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Andersen, H. C.; af H.C. Andersen ;
Öfversättning från Danskan af Förf. till
Sjøjungfruns Sagor [Vilh. Olof Anders
Bäckman].

Titel | Title:

I Sverige

Udgivet år og sted | Publication time and place: Stockholm : Alb. Bonniers Förlag, 1851

Fysiske størrelse | Physical extent:

[8], 165 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

I SVERIGE.

AF

H. C. ANDERSEN.

Öfversättning från Danskan

af Förf. till Sjöjungfruns Sagor.

STOCKHOLM.

Alb. Bonniers förlag.

STOCKHOLM.

HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1851.

Tillegnas

Skalden, Vännen,

den ädle

Bernhard v. Beskow.

Med den svenske Udgave.

Jeg holder ikke af at danske Böger oversættes paa svensk, ikke heller at svenske föres over i vort Sprog, vi Naboer kunne og skulle läse hinanden i Originalen; men det viser sig at dette endnu ikke gaaer, at Oversættelser ere nödvendige for Mange. Jeg haaber dog at Oversættelsen af denne min Bog er kommen i Händer, som vil omfatte den med Omhu og Kjærlighed.

Det er en Sommer-Bouquet af Phantasier og Billeder fra det kjære svenske Land, jeg her bringer; mit Hjerte gjemmer endnu flere; Billeder af ædle Venner, Billeder fra det lykkelige Huusliv, hvor jeg fölte mig som hjemme, Hæders- og Glædes-Erindringer, men de höre til mit "Livs Eventyr" og skulle der engang blive fortalte.

Gid nu at de Billeder, Stemninger og Tanker, jeg her har bragt fra Reisen i Nabolandet, maa blive modtagne med det Hjertelig, hvormed de ere givne, og att de, hjemme og ude, maa end mere vække Opmærksomheden for Sverrigs maleriske Skjönhed og Eiendommelighed, for alt det gode der.

Hjertelig Tak og Kjærlig Hilsen til alle Venner i Sverrig!

Kjöbenhavn i Mai 1851.

H. C. Andersen.

INNEHÅLL.

	sid.
I. Vi resa	1.
II. Trollhättan	4.
III. Fogeln Phœnix	14.
IV. Kinnekulle	16.
V. Farmor	21.
VI. Cellfängelset	24.
VII. Tiggargossarne	27.
VIII. Wadstena	29.
IX. Marionettspelaren	47.
X. Skärgården	53.
XI. Stockholm	58.
XII. Djurgården	65.
XIII. En Historia	68.
XIV. Upsala	74.
XV. Sala	89.
XVI. Den stumma boken	90.

	sid.
XVII. Säther-dalen	93.
XVIII. Midsommarfesten i Leksand	98.
XIX. Vid Siljan	104.
XX. Tro och Vetenskap (Predikan i Naturen) .	117.
XXI. I Skogen	122.
XXII. Harposlag	127.
XXIII. Fablun	129.
XXIV. Hvad grässtråen sade	135.
XXV. Diktarens skylt	138.
XXVI. Dalelfven	141.
XXVII. Bilder i oändlighet	147.
XXVIII. Vid Dannemora	150.
XXIX. Svinen	154.
XXX. Poësiens Kalifornien	158.

I.

Vi resa.

Det är en vacker vår; foglarne sjunga, — du förstår icke deras sång? Så hör honom då i fri öfversättning.

”Sätt dig på min rygg!” säger storken, våra grönskande öars heliga fogel, ”jag skall hära dig öfver Sundet. Sverge har också friska, doftande bokskogar, gröna ängar och sädesfält, i Skåne, vid de blommande äppelträden bakom bondens stuga, skall du tro, att du ännu är i Danmark!”

”Flyg med mig!” säger svalan, ”jag flyger öfver Hallands ås, der bokskogen slutar, jag flyger högre mot nord än storken. Du skall få se vextmyllan gå öfver till stembunden mark, se vänliga byar, gamla kyrkor och gårdar, der det är treffligt och godt, der familjen står i en krets omkring bordet och läser sin bön, der det minsta af barnen läser högt, och der det morgon och afton sjunges en psalm; jag har hört det, jag har sett det som liten från mitt bo under taket.”

”Kom med! kom med!” skriar den oroliga måsen och flyger i väntande kretsar. ”Kom med till skärgårdarna, der tusentals klipp-öar med fura och gran ligga som blomsterbäddar längs kusten, och der fiskare taga upp de fyllda näten!”

”Hvila dig mellan våra utspända vingar!” sjunga de vilda svanorna. ”Låt oss bära dig bort till de stora sjöarna, de evigt brusande pilsnabba elfverna, der eskogen längese'n upphört, och björken krymper ihop till en dvärg. Hvila dig mellan våra utspända vingar, vi flyga upp till *Sulitelma*, Öns Öga, som berget kallas; vi flyga från den vårgröna dalen upp öfver snödrifvorna till bergets topp, hvarifrån du skymtar Nordsjön på andra sidan Norge. Till Jemtland flyga vi, der bergen äro höga och blå, der forssarne brusa, der blossen tändas till märke, att färjan väntas. Upp till de djupa kalla, svallande vattnen, der midsommarsolen icke går ned, der aftonrodnaden är morgonrodnad!”

Så ljuder foglarnes sång! Skola vi lägga honom på hjertat? Skola vi följa med, åtminstone ett stycke! Vi sitta icke upp på svanens vingar eller storkens rygg; vi skrida fram med ånga och hästar, ja till och med på våra egna ben och kasta emellanåt från verkligheten en blick öfver stängslet in i tankens rike, som alltid är vårt naboland; der plocka vi en blomma eller ett blad, som komma med in i minnesboken, ty de sprungo ut under resans flygt och höra också till densamma; vi flyga och vi sjunga: Sverige, du herrliga land!

Sverige, dit i forntiden heliga gudar kommo från Asiens berg; land, som ännu har strålar af de odödliges glans, hvilken strömmar från blomstren i namnet *Linné*, hvilken skimrar för det ridderliga folket från *Carl den tolftes* banér, hvilken lyser från den uppresta stenen på slätten vid Lützen! — —

Sverige! Du land för den djupa känslan, de innerliga sångerna, du hem för de klara elfverna, der vilda svanor sjunga i norrskenets glans. Du land, på hvars djupa, stillå sjöar nordens fé bygger sina pelargångar

och öfver is-spegeln för sina härar af kämpande skugger. Herrliga Sverige, med den doftande *Linnæan*, med Jennys själfulla sång! Till dig vilja vi flyga med stork och med svala, med den oroliga måsen och den vilda svanen; helsan doftar oss till möte från din uppfriskande björkskog! Under dess hängande, melancho-liska grenar, på trädets hvita stam skall harpan sitta, nordens sommarvind skall susa deri!

II.

Trollhättan.

Hvem träffade vi vid Trollhättan? Jo, det är en märklig historia, och den vilja vi berätta.

Vi stego i land vid den första slussen, och stodo som i en engelsk trädgårdsanläggning; de breda gångarnè äro belagda med grus och höja sig i korta terrasser mellan den solbelysta torfven; här är det vänligt, täckt, men alls icke imponerande; vill man deremot bli på det sättet hänförd, då bör man gå litet högre upp till de äldre slussarna, som, djupa och smala, äro sprängda genom det hårda klippblocket. Der ser det storartadt ut, och vattnet brusar till skum djupt nere i den svarta strömbädden. Här uppe ser man öfver dal och elf; stranden på andra sidan lyfter sig i gröna vågformiga kullar, grupperade med löfskog och rödmålade trähus, som begränsas af klippor och granskog. Genom slussarna stiga ångbåtar och segelfartyg, vattnet sjelft är den tjensteande, som måste bära dem upp öfver fjellet; från skogen susar, brusar och dånar det. Trollhättafallets larm blandar sig med bullret från sågqvarnar och smedjor.

"Om tre timmar äro vi genom slussarna," sade kaptenen, "under den tiden kunna fallen beses. Vid värdshuset deruppe träffas vi åter."

Vi gingo på stigen genom skogen; en hel skara barhufvade pojkar omringade oss. Alla ville de vara vägvisare; den ena skrek öfver den andra, hvar och en gaf sin motsägande förklaring, om huru högt vattnet stod och huru högt det icke stod, eller kunde stå;

äfven här rådde mycken oenighet bland de lärda. Och snart stannade vi på en ljungröd klippa, en svindlande terrass; framför oss, djupt nere, var det brusande vatt-
net: Helvetesfallet, och öfver detta åter fall vid fall, den rika, med hela sin vattenmassa framstörtande elfven, afloppet för Sveriges största insjö. — Hvilket skådespel, hvilket brus, deruppe och dernere! Det ser ut som böljorna i ett haf, men ett haf af skummande champagne, af kokande mjölk; öfverst kringbrusas två klippor, så att vattenången lyfter sig likt dimmorna öfver ången; nedanför tränges vattnet mer tillsammans, störtar igen, ilar framåt, går i en cirkel tillbaka som stilla vatten och vältrar sedan i Helfvetesfallet ned sin långa, tungt såsom hafvet brusande fors. — Hvilket orkanlikt dån dernere i djupet, hvilken syn! Man finner inga ord!

Och ord hade icke heller här våra små skrikande vägvisare, de stodo stumma, och då de åter började med förklaringar och berättelser, kommo de icke långt dermed, ty en gammal herre, — ingen af oss hade förr lagt märke till honom, men han stod nu midt ibland oss, — förmådde annorlunda att genomtränga sorlet med sin underbart ljudande röst; han visste besked om stället och om gamla dagar, som hade dessa varit i går.

”Här på klippholmarna,” sade han, ”brukade i hednatider, som de ju kallas, kämparne afgöra sina tvister. Kämpen *Starkotter* bodde här i trakten och fann behag i den fagra *Ogn Alfoster*, men hon tyckte mer om *Hergrimer*, hvilken derföre blef af *Starkotter* utmanad till strid här vid fallet, och fann här sin död; men *Ogn* skyndade fram, tog sin brudgums blodiga svärd och stötte det i sitt hjerta; *Starkotter*

fick henne icke. Så förgingo hundra år och åter hundra igen; skogen var då tjock och tät, ulfvar och björnar gingo här sommar och vinter; onda röfvare höllo här hus, ingen kunde finna deras tillhåll; der borta var det; vid fallet omkring Topp-ön, på Norska sidan, var deras håla; nu har äfven hon sammanstörtat. — Klinten derofvan —!”

”Ja, *Skräddare-klinten!*” ropade alla pojkarne, ”den störtade år 1755.”

”Störtade!” sade mannen, likasom i förundran öfver att andra än han kunde veta det. — ”Allting störtar en gång, och skräddaren gjorde det genast. Röfrarne hade ställt honom uppe på klinten och fordrade, att, om han ville lösa sig ifrån dem, skulle hans lösepenning vara den, att han deruppe genast skulle sy en klädning färdig; han försökte också; men vid första styngnet, just som han drog ut tråden, svindlade han och föll i det brusande vattnet; och så fick klippan namnet *Skräddare-klinten*. En dag fångade röfrarne en ung flicka, hon förrådde dem; hon uppgjorde en eld inne i hålan, röken blef synlig, hålan funnen och röfrarne blefvo fångna och dödade; Tjuffallet heter det der utanför, och der, nere under vattnet, är ännu en håla, elfven störtar dit in och vänder kokande tillbaka; man ser det nog här uppe, man hör det, men det höres bättre inne under Bergmannens tak!”

Och vi gingo vidare, längs fallet, bort emot *Topp-ön*, alltjemt på prydliga, med sågspån belagda gångar till Polhems-slussen, en sprängning i fjellet för det först påtänkta slussverket, som icke kom till stånd, men hvarigenom konsten skapat det mest imponerande af alla Trollhättans fall; lodrätt ner i det svarta djupet faller här det ilande vattnet. Här har man satt berget

i förbindelse med Topp-ön genom en lätt jernbro, hvilken synes likasom kastad ut öfver afgrunden, man går på det gungande golfvet öfver det ilande, dånande vattnet och står nu på den lilla klipp-ön mellan fura och gran, som skjuta fram ur remnorna; framför oss störta ett hafs böljor och krossas mot stenblocket der vi stå, öfverstänkta af det fina, eviga regnet; på ömse sidor flyger strömmen, som skjuten ur en jättekanon, och bryter sig i fall vid fall; vi se öfver dem alla, och själen fylles af det dofva harmoniska ljudet, alltid detsamma årtusenden igenom.

”Dit öfver till ön kan väl aldrig någon komma?” sade en af sällskapet, och pekade mot den större ön ofvanför det öfversta fallet.

”Jag vet likväl en,” sade den gamle och nickade med ett eget leende.

”Jo, det kunde min farfar,” sade den störste af pojkarne, ”men annars kommer knappt en dit hvart hundra år. Korset, som står deruppe, har min farfar satt dit. Det hade varit en sträng vinter, hela Venern hade lagt sig, isen dämde för afloppet, och på det sättet blef det här många timmar torr botten; farfar har berättat det; han gick med två andra dit öfver, satte upp märket och kom tillbaka: men i detsamma brakade det till så förfärligt, liksom det varit kanoner, isen gick och elfven bröt fram öfver äng och skog. Det är saunt, hvart enda ord jag säger.”

En af de resande citerade Tegnér's:

”Vildt Göta störtade från fjellen,
Hemskt trollet från sitt Toppfall röt!
Men snillet kom, och sprängd stod hällen
Med skeppen i sitt sköt!”

”Stackars troll,” fortfor han, ”det går baklänges

med din makt och herrlighet! Menniskoanden flyger öfver dig, du kan gå i lära hos honom."

Den pratsamma gubben gjorde en grimas och mumlade någonting i skägget; — — men vi voro just vid bron utanför värdshuset, ångbåten halkade genom den öppnade vägen, hvar och en skyndade att komma ombord, och snart sköt båten fart utåt elfven ofvanför fallet, som skulle detta alls icke funnits.

"Och sådant låter sig göra!" sporde den gamle. Han kände alldeles icke till ångbåtar; han hade aldrig förr än i dag sett någon sådan, och därför sprang han också af och an ombord, än stod han vid machineriet och stirrade på dess sammansättning, som ville han räkna naglar och skrufvar; än var han högt på hjulhusen eller till hälften öfver relingen. Kanalvägen syntes honom någonting helt nytt; kartan deröfver och beskrifningarne voro för honom alldeles främmande föremål, han bläddrade i dem, han fingrade på dem, läsa tror jag icke han kunde. Men besked om trakten visste han, det ville säga besked från gamla tiden.

Hela natten på Venern sof han icke; han studerade ångbåtsfarten; och då vi på morgonstunden från sjön stego uppför slussterrasserna, högre och högre, från sjö till sjö, bort öfver högslätten, högre, alltjemt högre, tycktes han så fullt sysselsatt som han någonsin skulle kunnat bli; och vi kommo till *Motala*. — Den svenska författaren Törneros berättar om sig sjelf att han en gång som liten frågat, hvad det var, som pickade inne i uret, och att man svarat: "*det är Blodlös!*" — En fasa, lik den, hvilken då grep honom och påskyndade barnets pulsar till feberhäftiga slag och tvang håret att resa sig med en rysning på hufvudet, utöfvade också i *Motala* sin verkan på den gamle från Trollhättan.

Vi gingo omkring i Motalas stora verkstad. Det, som pickar i uret, bultar här med väldiga hammarslag. Det är "*Blodlös*," som drack lif af människotanken och genom honom fick lemmar af metall, af sten och trä; det är *Blodlös*, som genom människotanken vann krafter, dem människan sjelf icke fysiskt eger. I Motala sitter *Blodlös* och genom de stora salarna och rummen sträcker han sina hårda lemmar, hvilkas leder och delar äro hjul vid hjul, kedjor, stänger och tjocka jerntrådar. — Träd hitin och se, huru de glödande jernstyckena pressas till långa jernstänger; *Blodlös* spinner den glödande stängen. Se, huru saxen klipper i de tunga metallplåtarna, klipper så ledigt och mjukt, som vore det i papper; hör, huru han hamrar, gnistorna flyga från städet! se, huru han knäcker de tjocka jernstängerna, knäcker efter längdmått; det går lätt, som vore det en lackstång som brötes. Framför dina fötter rassla de långa jernstyckena, jernplåtar hyflas i spånor; framför dig vända sig de stora hjulen, och öfver ditt hufvud löpa lefvande jerntrådar, grofva, tunga jernsnören, det hamrar, det surrar, och tittar du ut på den öppna gården, mellan stora upp och nedvända pannor till ångbåtar och jernvagnar, så sträcker äfven *Blodlös* hit ut en af sina famnslånga fingrar och halar undan. Allt är lefvande; människan ensam står stilla och flyttar om och stoppar farten! Vattnet springer ut af fingerspetsarna på den, som blott ser derpå, man vridder sig och vänder sig, står stilla, bugar och vet icke sjelf hvad man skall säga af idel vörndnad för människosnillet, som här har jernlemmar, och emellertid går beständigt den stora jennhammaren med tunga slag; det låter som skulle han säga: "Banko, banko! många tusen daler banko i ren förtjenst! Banko, banko!" —

hör det bara, som jag hörde det, se det bara, som jag såg det; — den gamla herrn från Trollhättan gick bara och såg, snodde och svängde sig, kröp på knä och stack hufvudet in i vrårna och mellan maskinerna; han ville taga så noga reda på allting, se skruven på propeller-fartyget, förstå dess mekanism och verkan under vattnet, medan vattnet sjelft haglade utför pannan på honom; han gick utan att veta det baklänges i mina armar, eljest hade han gått ned i maskineriet och blifvit krossad; han såg på mig, han tryckte min hand.

”Och allt detta går naturligt till,” sade han, ”simpelt och begripligt. Skeppen gå mot vind och mot ström, segla upp öfver skogar och berg, vattnet måste lyfta, ångan måste drifva?”

”Ja,” sade jag. — ”Ja,” sade han, och åter *ja* med en suck — — det förstod jag icke då; men månader efteråt förstod jag det, och till den tiden vill jag genast göra ett språng, och vi äro åter vid Trollhättan. Jag kom hit om hösten under min hemresa, dröjde några dagar i denna väldiga natur, på hvilken den sysslände människan gör mer och mer intrång och efterhand förvandlar det pittoreska till det fabriksnyttiga. Trollhättan måste göra nytta, såga bjelkar, drifva kvarnar, hamra och bryta; den ena byggnaden vexer upp invid den andra, om femtio år är här en stad. — Men det var icke historien! Jag kom, som sagdt är, hit tillbaka på hösten; samma brusande, samma dån, samma stigande och sjunkande i slussarna, samma pratande pojkar, som förde resande till Helfvetesfallet, till jernbron, ön och värdshuset! Här satt jag och bläddrade i de under en längd af år samlade böcker, hvori resande nedskrifvit sina namn, känslor och tankar vid Trollhättan; nästan alltid detsamma, förvåning uttalad på

olika språk, vanligen på latin och då med orden: "*veni, vidi, obstupui!*" En har skrifvit! "jag har sett naturens mästerstycke vandra genom konstens!" en annan kan icke säga hvad han såg, och hvad han såg kan han icke säga. En brukspatron går in på det nyttigas område och har skrifvit: "Med största nöje sett detta för oss i Vermland nyttiga arbete Trollhättan." En prostinna från Skåne, så skrifver hon sig, har hållit sig till familjkänslorna och tecknat i minnesboken såsom sin känsla vid Trollhättan: "Gud gifve min svåger lycka, förstånd har han!" Några hafva till andras känsloutgjutelser fogat platta qvickheter; men som en perla bland detta litteratur-skräp lyser Tegnér's dikt, af honom sjelf nedskrifven här den 28 Juni 1804.

"Göta kom i dans från Seves fjällar,
 Kölar spelte på dess lugna flod;
 Plötsligt ur en borg af hållar
 Trollhättan i hennes förväg stod.
 Skum och fasa Trollet kring sig spydde,
 Seglarn såg, och bäfvade och flydde.
 Snillet kom — med mäktig hand
 Slog det klippan, som föll ner och lydde.
 Och knöt så ihop, i evigt band
 Ocean och fjällboens land."

Jag såg upp från boken och hvem stod framför mig, stod der som en gengångare, — — den gamle från Trollhättan; medan jag flackat omkring upp till Siljans bräddar, hade han beständigt gjort kanalresor, sett slussar och fabriker, studerat ångan i allt hvad den duger till; han talade om de påtänkta jernbanorna i Sverige, banan mellan Hjelmaren och Wenern. — Jernbanor hade han emellertid ännu aldrig sett; jag beskref för honom dessa långsträckta vägar, hvilka än lyfta sig

som vallar, än som tornhöga broar, än som milslånga gallerier, sprängda genom fjellen; jag talade om Amerika och om England.

”Man spisar frukost i London och samma dag dricker man thé i Edinburgh.”

”Det kan *jag*,” sade mannen, och detta sade han, som skulle ingen annan än han kunna det.

”Jag kan det också,” sade jag, ”och jag har gjort det.”

”Och hvem är då ni?” frågade han.

”En vanlig resande,” svarade jag, ”en resande, som betalar för att komma fram. Men hvem är ni?”

Då suckade mannen. ”Ni känner mig icke; min tid är förbi; min makt är ingen; Blodlös är starkare än jag.” — — Och så var han borta.

Då begrep jag hvem han var! Ja, huru en staccars Bergande kan vara till mods, som blott hvarje århundrade kommer upp för att se, huruledes det går framåt på jorden. Det var Berganden och ingen annan, ty i vår tid är hvarje upplyst menniska betydligt klokare; och jag såg med ett slags känsla af stolthet på min tidsålder, med de surrande hjulen, de tunga hammarslagen, saxen som klipper så mjukt i metallplåtarna, de tjocka jernstängerna, hvilka knäckas som en lackstång, och musiken, der hammarslaget låter: ”Banko, hanko! hundra tusen banko!” och allt genom ånga — genom anden och *anden*.

Det var afton; jag stod på höjden vid Trollhättas gamla slussar, såg skeppen med utspända segel halka öfver ången som spöken, stora och hvita. Slussportarna öppnades tunga och med brak, såsom man berättar om *hemliga domstolens* kopparportar. Aftonen var så stilla; i den djupa tystnaden hördes Trollhätta-

fallen som en chör af hundrade vattenqvarnar, alltid en och samma ton, blott en, och deri klang, ett djupt, mäktigt haller, hvilket tycktes fortplanta sig genom jorden, och midt under allt detta kändes den oändliga stillheten i naturen. Plötsligt flög en stor fogel ut från träden, han flög så tungt in i skogen, ner mot fallen. Var det *Berganden*? — Vi vilja tro det, der är intressantast.

III.

Fogeln Phoenix.

I paradiset's lustgård, under kunskapens träd, stod en rosenhäck; här, i den första rosen, föddes en fogel; hans flygt var som ljuset, skön hans färg, herrlig hans sång.

Men då *Eva* bröt kunskapens frukt, då hon och *Adam* jagades ur paradiset's lustgård, föll från straff-angelns flammande svärd en gnista i fogelns bo och antände det. Fogeln dog i lågorna, men från det röda ägget flög en ny, den enda, den alltid enda *fogeln Phoenix*. Sagan förtäljer, att han lefver i Arabien och hvarje hundra år uppbränner sig sjelf i sitt bo, och att en ny Phoenix, den enda i verlden, flyger ut ur det röda ägget.

Fogeln sväfvar omkring oss, snabb som ljuset, skön till färg, herrlig i sång. När modern sitter vid barnets vagga, är han vid hufvudkudden, och slår med vingarna en gloria omkring barnets hufvud. Han flyger genom förnöjsamhetens stuga, och det är solglans derinne, den tarfliga dragkistan doftar af violer.

Men fogeln Phoenix är icke allenast Arabiens fogel, han fladdrar i norrskenets ljus på Lapplands isfält, han hoppar mellan de gula blomstren i Grönlands korta sommar. Under Fahluns kopparklippor, i Englands stenkolsgrufvor flyger han i skepnad af en mal öfver sångboken i den fromme arbetarens händer. Han seglar på Lotusbladet utför Ganges heliga vatten, och Hindu-flickans öga glänsar, då hon får se honom.

Fogeln Phoenix! Känner du honom icke? Paradisets fogel, sångens heliga svan. På Thespiskärran satt han, som en kraxande korp och slog med de svarta, af vindrugg sölade vingarna; öfver Islands sångarharpa gled svanens röda, klingande näpp; på Shakspears skuldra satt han som Odins korp och hviskade honom i örat: odödlighet; han flög vid sångarfesten genom Wartburgs riddarsal.

Fogeln Phoenix! Känner du honom icke? Han sjöng för dig marseljäsen, och du kyste fjädern, som föll från hans vinge; han kom i paradisglans, och du vände dig kanske bort till sparfven, som satt med bokguld på vingarne.

Paradisets fogel! förnyad hvarje århundrade, född i flammor, död i flammor, din bild, infattad i guld hänger i de rikes salar, sjelf flyger du ofta vilse och ensam, — en sägen blott: fogeln Phoenix i Arabien.

— I paradisets lustgård, då du föddes under kunskapens träd, i den första rosen, kysste *vår Herre* dig och gaf dig ditt rätta namn — *poësiën*.

IV.

Kinneulle.

Kinneulle, du Sverges hängande trädgård, dig vilja vi besöka; vi stå allaredan på nedersta terrassen i en rikedom af blommor och grönt. Den uråldriga landtkyrkan lutar sitt grå, spetsiga torn, som skulle det falla, men det gör effekt i landskapet, till och med den stora fogelskaran, som tillfälligtvis just nu flyger bort öfver bergskogen, ville vi icke undvara. Landsvägen förer upp åt berget med korta afsatser, och mellan dessa sträcka sig slätter med humle, vilda rosor, sädesfält och en ekskog, så vacker som den ingenstädes eljest vexer i Sverige. Murgrönan slingrar sig kring stenar och gamla träd, till och med stubben, som håller på att gå ut, får gröna blad. Blicken sväfvar öfver den flacka, vidsträckta skogsslätten till *Mariestads* solbelysta kyrktorn, hvilket skiner som en hvit seglare på svartgrön sjö. Den sväfvar öfver sjön *Wenern*, och ögat finner ingen gräns. Skärgårdens skogbegrönta klippöar ligga som en krans i sjön. Ångbåten kommer. Se, nere vid klinten, nedanför herrgårdarna med de röda taken, der boken och valnötsträdet vexa i trädgården, stiga de resande i land; de vandra under skuggrika träd öfver den vackra, ljusgröna ängen, som är omsluten af trädgårdar och skog; ingen engelsk park har skönare grönska än ängen vid *Hellekis*. De gå upp till "Grottorna," som man kallar de högre upp framspringande röda stenmassor, hvilka, genomdragna med stenvandlingar, skjuta fram ur slutningen, och erinra om Roms Campagna med dess förmultnande grafkolosser;

några äro så släta, som skulle de blifvit afslipade genom vattnets kraft, andra bära från åratal tillbaka mossor, gräs och blomster, till och med höga träd. — De resande gå skogstigen uppföre till Kinnekulles topp, der en sten är rest till mål för vandringen. Den resande läser i sin resebok om Kinnekulles struktur: nederst ligger sandsten, derpå alunskiffer, så kalksten, och derofvanpå rödstenen, ännu högre lerskiffer och sist trappsten. Och nu har han sett det. Han stiger åter ner och går ombord, han har sett Kinnekulle; ja, hårda berget har mellan sin frodiga grönska visat honom sitt tunga, klumpiga stenfinger, och de flesta resande tro, att det är med dem som med fa'n, att, har man tag i ett finger, så har man tag i hela personen; men det är icke alltid så.

Den minst besökta sidan af Kinnekulle har just det mest karakteristiska; dit vilja vi. Vägen går ännu ett långt stycke på denna sidan af berget, trappstegvis neråt i långa terrasser af bördig mark; ännu längre tränger sig hällen fram fläcktals, en grön mossor ligger deröfver, det ser ut som luggslitna lappar på gräsets sammetsmatta. Körvägen här öfver en sträcka, der skiffer ligger som ett fast golf; på Roms Campagna skulle den, som finge se någonting dylikt, säga, att det är ett stycke Via Appia, en bit antik väg; det är Kinnekulles nakna skinn och ben, vi färdas öfver. Bondens hus är hopsatt af stora, sprängda skifferstenar, taket är betäckt dermed; man ser icke en enda bit trä, utom dörren och den stora ofvanför dörren målade skylten, som visar till hvilket regemente den soldaten hör, som i lön fick denna stuga med torp. Vi kasta ännu en blick öfver Venern till *Leckö* gamla slott, till

staden Lidköping, och vi äro på nytt ibland gräsrika marker och väldiga träd, som breda sin skugga öfver "Blomberg," der i trädgården *Geijers* ande söker sig "Blomman på Kinnekulle" i sin dotterdotter, liten *Anna*.

Slätten öppnar sig här bakom Kinnekulle, millångt mot horisonten sträcker han sig; en regnby visar sig på himmelen, blåsten har tilltagit; se, huru regnet likt ett förmörkande flor faller mot jorden! Trädens grenar piska hvarandra som botgörande Dryader. Husaby gamla kyrka ligger så nära; dit vilja vi, fastän regnet piskar ner öfver slätten, piskar de höga murarna, som ännu stå qvar efter det gamla katholska biskopssätet. Korpar och kråkor flyga genom de långa fönstergluggarna, som tiden brutit ännu större. Vattnet strömmar ner ifrån de grå, remnade murarna, likasom skulle de nu lossas, sten ifrån sten; men kyrkan står, den gamla Husabykyrka, så ärevördig och grå, med sina tjocka murar, sina smala fönster och sina tre in emot hvarandra klämda tornspiror, hvilka sitta som nötter i en klase. Kyrkogårdens gamla träd kasta sin skugga öfver uråldriga grafvar; hvar är nejdens *Old mortality*, som rensar bort gräset och tyder de gamla minnena? I form af likkistor äro öfver grafvarna lagda väldiga stenar, prydda med klumpiga uthuggningar från catholicismens tid. Den gamla kyrkdörren knarrar på sina gångjern, vi stå derinne, der hvalfvet i förflutna århundraden fylldes med rökelse, med munkars och chorgossars sång. Nu är här tyst och stilla, de gamle i munkakåporna hafva gått in i sina grafvar, de blomstrande gossarne, som svängde rökelsekaren, äro i sina grafvar, menigheten, många generationer, alla äro i sina grafvar; men kyrkan står ännu, densamma. I sakristians gamla ekeskåp hänga malättna, dammiga munkhättor och biskops-

kåpor från klostrets dagar, gamla manuskript, till hälften uppätta af råttor, ligga strödda på hyllorna.

I kyrkans venstra gång står ännu från gamla tider en skuren, brokigt målad träbild; färgerna äro ännu klara, det är Guds moder med Jesus-barnet. Friska blomsterkransar äro hängda kring hennes och barnets hufvud, doftande guirlander slingra sig kring fotstycket, lika högtidligt som på madonnans egen födelsefest i påfvedömet's tid. De unga konfirmanderna ha i dag vid sin första nattvardsgång smyckat den gamla bilden, ja, till och med uppsatt prestens namn i blommor på altaret, och han har, till vår förundran, låtit det stadna der.

Guds moders bild synes föryngrad af de friska kransarna; de doftande blomstren hafva här en kraft lik poësiens, de draga häns vunna århundradens dagar tillbaka i vår tid. Det är som skulle den slocknade glorian kring bilden ännu stråla; blommorna dofta, man tror, att dyrbara rökelse åter strömma genom kyrkogången, det ljusnar kring altaret, liksom tändes de vigda ljusen; det är en solstråle från fönstret; derute har himmelen blifvit klar, — — vi sätta oss upp igen och åka under "Klefven," Kinnekulles vegetation saknande sida; en klipp-mur, olik nästan alla andra. I lag på lag ligga stenblocken, bildade liksom fästningsverk med skottgluggar, utspringande flyglar, runda torn, men skakade, remnade, fallna till ruiner; det hela är ett arkitektoniskt fantasispel af naturen. En bäck störtar ner från en af Klefvens högsta punkter och drifver en liten qvarn; det ser ut som en leksak, hvilken Berganden ställt ifrån sig der och glömt. Nerfallna stora stenblock ligga spridda rundt omkring, naturen har brutit dem till utseende af huggna, men sönderslagna karnisser. Det mest betecknande uttrycket för Kinnekulles

fjell-vägg är, att kalla densamma för ruiner af ett hindostanskt millångt tempel. Dessa klippor skulle med mejseln lätt kunna omformas till helgedomar, liknande dem i Ghatsberget vid Ellora; om en Bramin komme hit till Kinnekulles fjellvägg, så skulle han igenkänna Kailasa-templet, och i remnor och springor finna hela framställningar ur Ramayana och Mahâbhârata; om man sedan talade till honom på rotvålska, lik godt hvilken, blott man deri med tillhjälp af Brockhaus's konversations-lexikon inblandade namnen på några af de indiska skådespelen: Sakuntalâ, Vikramorvasi, Uttaram, Râma-tscharitram, etc. etc. så skulle Braminen bli komplett mystifierad och skriva i sin dagbok: "Kinnekulle är kvarlevran af ett tempel, sådana vi hafva i Ellora, och de infödda sjelfve känna de viktigaste verken af vår älsta sanskrit-litteratur samt tala ganska sinnrikt derom." Men hit kommer ingen Bramin, mycket mindre sällskapet från ångbåten; det är redan långt öfver Wenern, har sett den skogbevexta Kinnekulle, Sveriges hängande trädgård; och vi hafva nu också sett honom.

- V.

Farmor.

Farmor är så gammal, hon har så många skrynkor och alldeles krithvitt hår, men hennes ögon, de glänsa likasom två stjernor, ja, de äro mycket vackrare, de äro så milda, så välsignade att se in uti. Och så kan hon de förträffligaste historier, och hon har en kjol med stora, stora blommor på, det är ett sådant tjockt sidentyg, det frasar. Farmor vet så mycket, ty hon har lefvat långt före far och mor, det är afgjordt säkert. Farmor har en psalmbok med grofva silfverspännen, och i den läser hon ofta; midt i boken ligger en ros; den är mycket tillplattad och torr, den är icke så vacker som rosorna, hon har i glaset, och likväl ler hon aldra vänligast åt den, ja, tårar komma i hennes ögon. Hvarföre måntro ser farmor så der på den vissna rosen i den gamla boken? Vet du det? Hvar gång farmors tårar falla på blomman, blir färgen friskare; då sväller rosen, och hela rummet fylles med doft; väggarne sjunka, som vore de blott dimmor, och rundt omkring är det den gröna, den täcka skogen, der solen skiner in mellan löfven, och farmor, — ja, hon är helt ung, hon är en vacker flicka med gula lockar, med röda, runda kinder, huld och täck, ingen ros kan vara mer frisk; men ögonen, de milda, välsignade ögonen, jo, de äro ännu farmors. Vid hennes sida sitter en man, så ung, kraftig och skön; han räcker henne rosen och hon ler, — så ler dock icke farmor — jo, leendet kommer. Han är borta; der gå många tankar och många gestalter förbi; den sköne mannen är borta, rosen ligger i

psalmboken, och farmor — ja, hon sitter der igen som en gammal gumma och ser på den vissnade rosen, som ligger i boken.

Nu är farmor död. — Hon satt i ländstolen och berättade en lång, lång förträfflig historia: ”Och nu är den slut,” sade hon, ”och jag helt trött, låt mig nu sofva lite.” Och så lade hon sig tillbaka och andades tungt, hon sof; men det blef mer och mer stilla, och hennes ansigte var så uppfylldt af frid och lycka, det var likasom ginge ett solsken deröfver, och så sade man, att hon var död.

Hon blef lagd i den svarta kistan, hon låg svept i hvitt linne, hon var så vacker, och likväl voro ögonen tillslutna; men alla skrynkorna voro borta; hon låg med ett leende kring munnen; hennes hår var så silfverhvitt, så ärevördigt, man blef alls icke rädd vid att se på den döda, det var ju den söta, hjertans goda farmor. Och psalmboken lades under hennes hufvud, det hade hon sjelf åstundat, och rosen låg i den gamla boken; och så begrofvo de farmor.

På grafven, tätt under kyrkomuren, planterade de ett rosenträd, och det stod fullt med blomster, och näktergalen sjöng deröfver, och inifrån kyrkan spelade orgeln de skönaste psalmer, som stodo i boken under den dödas hufvud. Och månen sken ner på grafven; men den döda fanns icke der; hvilket barn som helst kunde om nattetid lugnt gå och plocka en ros der vid kyrkomuren. En död vet mer än alla vi lefvande veta; den döde känner den ångest, vi skulle känna af något så sällsamt som det, att de komme till oss; de döda äro bättre än vi alla, och dertfore komma de icke. Det är jord öfver kistan, det är jord inne i henne. Psalmboken med dess blad är stoft, rosen med alla sina

minnen är fallen till stoft; men ofvanför blomstra nya rosor, ofvanför sjunger näktergalen och orgeln spelar; man tänker på den gamla farmor med de milda, evigt unga ögonen. *Ögon kunna aldrig dö!* våra skola en gång se henne, ung och skön, som då hon första gången kysste den friska, röda rosen, hvilken nu är stoft i grafven.

VI.

Cellfängelset.

Genom att afskållas från andra människor, genom sällskapande blott med sig sjelf i beständig tystnad, skall förbrytaren straffas och förbättras; därför byggde man cellfångelser. I Sverige finnas flera, och nya byggas. Jag besökte första gången ett i Mariestad. Som ett stort sommarnöje ligger denna byggnad, hvitkalkad, leende, med fönster vid fönster i en vacker natur vid ett rinnande vatten straxt utanför staden. Men snart upptäcker man, att en grafs stillhet hvilar deröfver, det är som skulle ingen bo här, eller som såge man en under tider af pest ödelemnad bostad. Portarne i muren äro stängda; en af dem öppnas för oss; portvakten står med sin nyckelknippa; gården är tom, renlig, sjelfva gräset är bortrensadt mellan stenläggningen; vi komma in i mottagnings-rummet, der fången emottages, man visar oss bad-kammaren, dit han föres; vi stiga uppför en trappa och äro i en stor sal, som har hela byggnadens utsträckning och höjd, gallerier löpa längs våningarna, och midt emellan dessa har presten sin predikstol, der han om söndagen håller sin predikan för en osynlig menighet. Dörr invid dörr öppnas på glänt från cellerna ut till galleriet; fångarne höra presten, men kunna icke se honom och han icke dem. Det hela är en väl sammansatt machin till marridning för själen. I dörren till hvarje cell sitter ett glas, stort som ett öga; en klaff utanför betäcker det, och här kan väktaren, obemärkt af den fångue, se allt hvad denne företager sig; men sagta, ljudlöst måste han komma,

ty fångens hörsel är i ensamheten förunderligt skärpt; jag vred klaffen helt sagta och mitt öga såg in i det lyckta rummet, ögonblickligen mötte hans blick min. Det är luftigt, snyggt och ljust derinne; men fönstret sitter så högt, att det är omöjligt att se ut derifrån; en hög pall, som är fastgjord vid ett slags bord, och dernäst en koj, som kan hängas upp i krokarna under taket och öfverhöljas med ett täcke, är hela bohaget. Flera celler öppnades för oss. I en af dessa satt en ung, särdeles vacker flicka; hon hade lagt sig i sin koj, men då dörren öppnades, sprang hon hastigt derur, och hennes första bestyr var, att lyfta ner kojens och rulla den tillhopa. På det lilla bordet stod vattenkrukan och jemte denna syntes lemningarna efter något knäckebröd, dessutom bibeln och andeliga psalmer. I nästa cell satt en barnamörderska. Jag såg henne blott genom det lilla glaset i dörren, hon hade hört våra steg, hört oss tala; men hon satt stilla, hopkrupen i en vrå vid dörren, likasom ville hon dölja sig så mycket hon kunde; ryggen var böjd, hufvudet hade hon nästan nere i knäet, och händerna voro lagda deröfver. Den olyckliga var mycket ung, sade man. I två särskilda celler höll man två bröder, de straffades för häststöld; den ena var ännu helt ung. I en cell satt en stackars tjänstflicka: "hon var utan försvar och kondition, därför har hon blifvit hitsatt!" sade man. Jag trodde mig höra orätt, upprepade min fråga, hvarföre hon var här, och fick samma svar. Ännu vill jag helst tro mig hafva missförstått hvad som sades, det skulle ju annars vara afskyvärdt. Utanför i det fria solskenet herrskar det den äflande dagen, härinne alltid midnattens stillhet; spindeln, som spinner utför muren, svalan, som kanske en enda gång flyger tätt intill rutorna

der högt uppe, till och med den främmandes fotsteg på galleriet förbi celldörrarna är en tilldragelse i detta enformiga, stumma lif, der den fångnes tankar röra sig kring sig sjelfva. Man läser om inquisitionens marterfulla fångelser, om de sammankedjade slafvarne i Bagnos, om Venedigs heta blykamrar, om brunnarnes svarta, våta svalg, man genomskakas af dessa bilder, för att med ett mer lugnt klappande hjerta vandra i cellfångelsernas galleri; här är ljus, här är luft, här är det — *menskeligare*. Der solstrålen mildt lyser in till den fångne, der skall också strålen af Gud lysa in i hjertat.

VII.

Tiggargossarne.

Målaren *Callot*, ja, hvem känner icke det namnet, åtminstone efter Hoffmans "*i Callots manér,*" har gifvit oss ett par ypperliga bilder af italienska tiggare; en af dessa är en karl, på hvilken den ena trasan slår den andra; han bär sitt bylte och en stor fana med inskriften: *Capitano de Baroni*; man tror icke, att det i verkligheten kan finnas en sådan vandrande lumpbod, och vi tillstå, att i sjelfva Italien hafva vi icke sett maken, ty tiggargossen der, hvars hela beklädnad ofta blott består i en väst, har i densamma icke nog tyg till sådana trasor; men uppe i norden sågo vi en motsvarighet mot denna bild.

Vid kanalvägen mellan Wenern och Wiken, på den magra, torra bergslätten stodo, som skönhetstistlar i det fattiga landskapet, ett par tiggargossar, så trasiga, så sönderrifna, så pittoreskt smutsiga, att vi trodde oss hafva funnit *Callots* originaler, eller se en tillställning af industriösa föräldrar, som ville väcka de resandes uppmärksamhet och välgörenhet; naturen skapar icke sådant; det var någonting så djerft i påklutningen, att hvarje gosse ögonblickligen blef en *Capitano de Baroni*.

Den minsta hade omkring sig någonting, som säkert en gång hade varit en mycket korpulent mans tröja och nu nådde gossen nästan till fotknölarna; alltihop hängde för öfrigt fast vid ett stycke ärm och ett hängsle, som bildade sig af den söm, hvilken nu var enda återstoden af fodret. Det var mycket kinkigt att upptäcka öfvergången från tröja till byxor, trasorna

gledo in i hvarandra; hela drägten var inrättad till att ge luftbad, der funnos draghål i alla ändar och kanter; en gul linnelapp, som skymtade fram från de nedre regionerna, syntes skola antyda skjorta. En mycket stor halmhatt, säkerligen flera gånger öfverkörd, satt snedt på hufvudet och tillät gossens stripiga, linfärgade hår, fritt vexa genom öppningarna, der kullen skulle sitta; den nakna bruna skuldran och öfverarmen, som var likaså brun, var det vackraste.

Den andre gossen hade blott benkläder på sig; de voro också trasiga, men trasorna voro fastbundna vid kroppen med segelgarn; en segelgarnsända vid fotknölen, en under och en ofvanför knäet, samt dertill en omkring lifvet; han höll ändock ihop hvad han hade, och det är alltid aktningsvärdt.

"Packa er er väg!" ropade kaptenen från fartyget, och gossen med de fastbundna trasorna vände sig om, och vi — — ja, vi sågo icke annat än segelgarn i festoner, gentila festoner. Blott framsidan af gossen var beklädd; han hade byxor blott framtill, det öfriga var endast segelgarn, bara det nakna, välsignade segelgarnet!

VIII.

Wadstena.

Der uppe i Sverige är det icke blott på landet, utan till och med i flere af städerna, som man ser hela hus af torf eller med torftak, ja, somliga äro så låga, att man lätt kan springa upp på dem och sitta ned i den friska grönskan. Tidigt om våren, när marken ännu ligger under snön, som deremot smält på taket, ger detta våren tillkänna genom sitt unga, uppspirande gräs, der sparfven qvittrar: "Våren kommer!"

Mellan Motala och Wadstena, nära landsvägen, finnes ett torftäckt tjell, ett af det mest pittoreska; det har blott ett enda fönster, mer bredt än högt, en vild rosenbuskes grenar bilda gardiner utanföre; vi se det om våren, taket är så vackert med sitt gräs, det lyser alldeles som sammet, och tätt intill den låga skorstenen, ja, vid sidan deraf, vexer ett körsbärsträd, som står i full blomning; vinden skakar bladen ner på ett litet lefvande lamm, som är tjudradt vid skorstenen. Det är husets enda lamm; den gamla gumman, som bor här, lyfter det sjelf dit upp hvar morgon och lyfter det ner igen om aftonen, för att ge det plats inne i stugan. Taket kan jemt och nått bära det lilla lamm, men icke heller mera; det är en erfarenhet och visshet. Sista hösten — och vid den tiden stå torftaken med blomster, mestadels blå och gula, Sveriges färger, — vexte här en blomma af sällsynt slag; hon lyste i ögat på den gamla professorn, som gjorde en botanisk exkursion härförbi; i ett tag var professorn på taket, och lika raskt var först det ena af hans bestöflade

ben tvärt derigenom, och så det andra benet, och derpå halfva professorn, den delen der icke hufvudet sitter; och, alldenstund huset icke var försedt med vind, sväfvade benen midt öfver den lilla gummans hufvud, med hvilket de äfven kommo i mycket nära beröring. Men nu är taket åter helt, det friska gräset vexer, der lärdomen sjönk; det lilla lammet bräker deruppe, och gumman står nedanför i den låga dörren, med hopknäppta händer, med ett leende kring munnen, rik på erinringar, saga och sång, rik genom sitt enda lamm, på hvilket körsbärsträdet strör sina blomblad i den varma vårsolen.

I denna tafvas bakgrund ligger *Wettern*, den enligt folktron bottenlösa sjön, med sitt genomskinliga vatten, sina böljor stora som hafvets, och i stiltje med sin hägring på den stålblanka ytan. Vi se Wadstena slott och stad, "de dödas stad", såsom en svensk författare kallat den, "Sverges Herculanium", minnenas stad. — Stugan med torftaket vare den punkt, hvarifrån vi se de rika minnena sväfva förbi oss, minnen från helgonakrönikan, konungaboken och kärleksvisan, som ännu lefva hos den lilla gumman, hvilken står i dörren till sitt låga tjell, der lammet går i gräsbete på taket. — Vi höra henne, och vi se henne, vi gå ifrån torfshyddan bort till staden, till de andra torftäckta husen, der fattiga qvinnor sitta och knyppla spetsar, en gång här, i klostrets välmaktstid, de förnåma nunnornas vidt beprisade arbete. Hvad allting är stilla, ensamt och öfvervuxet med gräs här på dessa gator. Vi stanna vid en gammal mur, redan i århundraden grön af mögel; derinnanför låg klostret, nu qvarstår blott en flygel deraf; i den nu så fattiga trädgården blomstrar ännu S:t Brigittas lök och andra en gång rara blomster. Der inne

vandrade en afton kung *Johan* och abbedissan *Anna Gylta*, och konungen sporde listigt: "om jungfrurna i klostret aldrig anfäktades af kärlek", och abbedissan svarade, i det hon pekade på en fogel, som just flög öfver dem: "det kan väl hända. — Man kan icke svara för, att fogeln ju flyger bort öfver örtagården, men väl förhindra, att han der bygger bo!"

Så tänkte den fromma abbedissan, och der hafva funnits systrar, hvilka tänkte och handlade som hon; men äfven det är visst, att i samma trädgård stod ett päronträd, dödens träd kalladt, och om detta träd gick sägnen, att hvem som närmade sig och plockade af dess frukt, skulle snarligen dö. Gula och röda päron tyngde grenarna mot jorden, stammen var ovanligt stor, gräset vexte frodigt der omkring, och mången morgonstund såg man detta gräs nertrampadt. Hvem hade varit der om natten?

Då uppsteg om aftonen en storm från sjön, och morgonen derefter låg det stora trädet omkullkastadt. Stammen var bruten och ur densamma voro späda människoben framvältrade; i gräset lågo skinande de hvita benen af mördade nyfödda.

Den fromma, men kärlekslidande syster *Ingrid*, denna *Wadstenas Heloise* skrifver till sin hjertans kär *Axel Nilsson*, krönikan har förvarat det åt oss.

"*Bröderna och systrarne spela kort, dricka vin och dansa med hvarandra i trädgården!*" dessa ord kunna tyda oss päronträdets historia; man kommer att tänka på nunne-fantomernas orgier i *Robert*, syndens döttrar på invigd och helgad grund. — Men dömm icke, så varden J icke dömde, sade den renaste och bäste, som qvinna någonsin födt! Vi läsa syster *Ingrids* bref, hemligt sändt till honom, som hon trofast

älskade; deri ligger för oss mångens historia, klar och mensklig. ”Jag djerfves för ingen, utan för Dig allena bekänna, att jag förmår illa ända mitt Ave Maria eller läsa mitt Pater Noster, utan du kommer mig i hågen. Ja! i sjelfva messan kommer mig före ditt täckeliga ansigte och vårt kärliga umgänge. Jag tycker jag kan icke skrifta mig för någon annan menniska. Jungfru Maria, S:t Brigitta och himmelens Härskaror skola kanske straffa mig härför? Men Du vet väl, hjertans käraste, att jag med fri vilja och uppsåt aldrig dessa regler samtyckt. Mina föräldrar hafva väl min kropp i detta fängelse insatt, men hjertat kan inte så snart från verlden återkallas!”

Huru rörande är icke de unga hjertans nöd! Den ljuder till oss från det multna pergamentet, den klingar i gamla sånger; bed den lilla gumman i torfhyddan sjunga för dig om den unga, tunga sorg, om frälsningens engel, — och engeln kom i många skepnader. Du skall få höra visan om klosterrofvet, om herr *Carl*, som lade sig sjuk och död; den unga nunnan inträdde i vakstugan, satte sig vid hans fot och hviskade, huru innerligt hon hade älskat honom, och riddaren reste sig från båren och bar henne bort till bröllop och glädje i Köpenhamn. Och alla klostrets nunnor hörde, att en engel hade burit henne bort, och alla klostrets nunnor sjöngo: ”Christ gifve, en sådan engel kom tog både mig och dig!”

Den gamla sjunger också för dig om *Skön Agda* och *Olof Tyste*, och klostret står i sin prakt, klockorna ringa, stenhus resa sig, de stiga af sig sjelfva ur Wetterns vatten; den lilla staden blir stor, med kyrkor och torn; gatorna hvimla af allvarliga, välklädda borgare; utför trappan till det gamla rådhuset, — vår tid eger det ännu, — stiger med svärd vid sidan och

i fodrad kappa den rike *Michel Krämare*, Wadstenas yppersta borgare; vid sidan af honom går hans unga, fagra dotter *Agda*, rikt klädd och glad; ungdom i skönhet, ungdom i sinne. Alla ögon skåda på honom, den rike, och glömma likväl honom för henne, den sköna. Lifvets bästa lycka blomstrar för henne, högt flyger hennes tanke, högt flyger hennes aning; hennes framtid är lycka, det var mängdens tanke; och ibland de många såg *en* på henne, som *Romeo* såg på *Julia*, som *Adam* såg på *Eva* i paradiset's lustgård; denna ena var *Olof*, den yppersta ynglingen, men fattig, som *Agda* var rik; — och han måste dölja sin kärlek; men som han lefde blott deri, visste att tala blott om den, blef han tyst och sluten; — efter månaders förlopp kallade staden honom *Olof Tyste*.

Nätter och dagar kämpade han mot sin kärlek, nätter och dagar led han osägliga qual; — men till sist, — det behöfves blott en dagdroppe eller en solstråle för att den fullmognade rosen öppnar sig. — Åt *Agda* måste han säga det, och hon hörde hans ord och förskräcktes och sprang sin väg; men tanken stannade hos honom, och hjertat följde efter tanken och blef der. Hon älskade honom tillbaka, så fast, så troget, men i tukt och ära; och derföre kom den fattige *Olof* till den rika krämaren och bad om dotterns hand. Men *Michel* sköt rigeln för sin dörr och för sitt hjerta, han hörde hvarken gråt eller bön, men blott sin egen vilja, och då liten *Agda* också höll fast vid sin vilja, satte hennes fader henne i Wadstena kloster, och *Olof* måste lida, som det står i den gamla visan, att de kastade

”— den svarta mull

Allt öfver skön *Agdas* arm!”

Hon var död för honom och världen.

Men en ovädersnatt, när regnet strömmade ner, kom *Olof Tyste* till klostrets mur, kastade repstegen deröfver, och huru högt än Wetteren lyfte sina böljor; flögo *Olof* och liten *Agda* denna höstnatt bort öfver det bottenlösa djupet.

Tidigt om morgonen saknade nunnorna liten *Agda*; der blef ett ropande och ett skriande: klostret är vän-
äradt! — Abbedissan och Michel Krämare svuro, att hämnd och död skulle drabba de flyktande. Linköpings stränge biskop, *Hans Brask*, slungade bannstrålen efter dem; men de voro redan öfver Wetterns vatten; de hade uppnått Wetterns strand; de voro på *Kinnekulle* hos en af *Olofs* vänner, som egde det vackra *Hellekis*.

Här skulle deras bröllopp stå; gästerna voro in-
bjudna, och en munk från det närliggande Husaby hemtad, för att viga dem; då kom budkafveln med biskopens bannlysning, och denna, men icke vigsel-
formuläret, lästes för dem. Förfärade veko alla undan; husets egare, ungdomsvännen, pekade på den öppna dörren och bjöd dem genast skynda sig bort. *Olof* bad blott om en förspänd kärra, på hvilken den vanmäktiga *Agda* skulle kunna komma hem; men de slog efter dem med käppar och stenar, och *Olof* måste på sina armar bära bort sin arma brud långt in i skogen.

Tung och bitter var deras vandring — sist funno de dock ett hem; det var i Guldkroken i Westergötland; ett gammalt, beskedligt äkta par förunnade dem hvila och hus; de stannade der till julen; och på den heliga aftonen skulle der vara riktig julglädje. Gäster voro inbjudna, gröten framsatt, och nu kom sockne-
presten för att läsa bönen; men, under det han läste, igenkände han *Olof* och *Agda*, och bönen blef en förbannelse öfver dem båda; ångest och fasa kommo

öfver alla; man jagade de bannlysta ur huset, ut i den strängaste köld, der vargarne gingo flocktals, och björnen icke var någon främmande. Och *Olof* fällde ved i skogen och gjorde der upp en brasa, för att bortskräma odjuren och hålla *Agda* vid lif; han trodde, att hon skulle dö; men just då var hon starkast.

"Vår Herre är allsmäktig och nådig, han skall icke öfverge oss", sade hon. "Han har en här på jorden, en, som kan frälsa oss, en, hvilken pröfvat likasom vi hvad det är att vandra omkring bland fiender och vilda djur; det är kungen. — Konung Gustaf Vasa har försmäktat som vi, har gått vilse i Dalarne i den djupa snön. Han har lidit och pröfvat, han förstår det, — han kan, och han skall hjälpa."

Konungen var i *Vadstena*; dit hade han samlat rikets ständer; han bodde i sjelfva klostret, der liten *Agda*, om icke konungen gaf henne nåd, skulle lida hvad den vreda abbedissan fordrade; hård botgöring och pinsam död väntade henne der.

Och genom skog och på obanade vägar, i stormväder och snöyra, kommo *Olof* och *Agda* till *Wadstena*; de blefvo sedda, några förskräcktes, andra hänade och hotade dem. Klostervakten gjorde korstecknet vid åsynen af de två syndarne, som vågade bedja om tillträde till konungen. "Jag vill mottaga och höra alla", var hans kungliga bud, och bäfvande sjönko de båda för hans fötter.

Och konungen såg med mildhet till dem, och som hans håg sedan länge legat åt att förödmjuka den stolte biskopen i Linköping, kom det dem ej till skada; konungen hörde deras öden och lidande och gaf dem sitt ord på att bannlysningen skulle bli upphäfd; han lade deras händer tillsammans och sade, att presten snart

skulle göra det med, samt lofvade dem sitt kungliga beskydd och sin nåd. Och den gamle krämaren *Michel* blef af fruktan för konungens vrede, hvarmed han hotades, så medgörlig och spak, att han, såsom konungen bjöd, öppnade sitt hus och sina armar för Olof och Agda, ja, lät all sin rikedom prunka på det unga parets bröllopsdag. Vigseln förrättades i klosterkyrkan, dit konungen sjelf ledsagade bruden, och der, på hans befallning, alla nunnorna måste vara tillstädes, för att gifva festen en ännu mer kyrklig prakt; och i tysthet hviskade visst mångt hjerta der den gamla visans ord om klosterrofvet och såg på Olof Tyste:

”Krist gif en sådan Engel
Kom’ tog’ båd’ mig och dig!”

Nu skiner solen genom den öppna klosterporten, — det är i våra dagar, — låtom sannfärdigheten lysa in i våra hjertan, låtom oss erkänna också klostrets del af Gud! Icke var just hvarje cell ett fängelse, der den fångna fogeln slog förtviflad mot rutorna; äfven här fanns det solsken från Gud i hjerta och sinne; äfven härifrån utgingo tröst och välsignelse; om de döda kunde uppstå ur grafven, skulle de vittna derom; om vi såge dem i månskenet lyfta upp stenen och skrida fram mot klostret, skulle de säga: ”välsignade vare dessa murar!” Om vi såge dem i solljuset sväfva på den skimrande regnhågen, skulle de säga: ”välsignade vare dessa murar!”

Huru förändradt är du nu, du, det rika, mäktiga Wadstena kloster, der landets förnämsta döttrar voro nunnor, landets unga adeliga söner buro munkhättor! Hit kommo vallfärdande från Italien, från Spanien; långväga ifrån, i snö och köld kom pilgrimen barfotad till klostrets dörr; hit buro ifrån Rom på sina händer

fromma män och qvinnor den heliga Brigittas lik, och alla kyrkklockor i alla länder och städer, genom hvilka de drogo, ringde då de kommo.

Vi gå fram till klosterbyggningen, den gamla kvarlefva deraf, som ännu står; vi inträda i S:t Brigittas cell, som ännu står oförändrad; låg, trång och liten är den; fyra små rutor utgöra hela fönstret; men man ser derifrån ut öfver trädgården, hän öfver Wettern, samma sköna landskap, helgonet såg som ram kring sin Gud, medan hon läste sin morgon- och aftonbön. I golfvets tegelsten är en rosenkrans ingräfd; framför denna, på sina nakna knän, läste hon vid hvarje deri antydd perla ett Pater noster. Här finnes ingen kamin, ingen plats för en sådan, kallt och ensamt är det och var det här, hvarest nordens mest berömda qvinna bodde, hon, som af sitt eget snille och af samtidens ande lyftes upp på helgonthronen.

Från denna fattiga cell inträda vi i en ännu ringare, en ännu mer trång och kall, der det obetydliga dagsljuset faller in genom en lång spricka i muren; aldrig har der suttit glas, vinden blåser ditin; hvem var hon, som en gång hodde här?

Vår tid han inredt ljusa, glada rum nära invid, en hel rad sådana öppnar sig långs utmed den breda gången, man hör lustig sång, — men också skratt och gråt, underliga gestalter nicka åt oss. Hvilka äro dessa? S:t Brigittas rika kloster, dit konungar vallfärdade, är nu Sveriges dårhus; och här på muren skriva resande i mängd sina namn. — Vi skynda oss bort, in i den präktiga klosterkyrkan, Blåkyrkan, som hon kallas efter sin blåa sandstensmur, och här, äfven här, hvarest golfvets stora stenar gömma mäktiga herrar, abbedissor och drottningar, träder blott ett monument fram; högt

fram vid altaret lyfter sig, huggen i sten, en ridderlig figur, det är den vansinnige hertig Magnus. Från de döda likasom träder blott *han* fram och talar om det lif, som nu rör sig, der S:t Brigitta herrskade.

Stig lätt öfver golfvet, din fot trampar på frommas grafvar!. Den släta, flärdfria stenen här i vrån gömmer den ädla drottning *Philippas* stoft — hon, det mäktiga Englands dotter, denna genom sitt hjertas storhet odödliga qvinna, som med klokhet och mod värnade om sin gemåls thron, han, som med råhet och misshandlingar bortstötte henne. *Wadstenas* kloster gaf henne glädje, grafven här gaf henne hvila.

En graf söka vi; men densamma känner man icke; den är glömd, som hon i lifstiden blef det; och hvem var *hon*? Klostersystem *Elisabeth*, den holsteinska grefvedottern, en gång konung Håkans af Norge brud! Hon seglade med brudsmicke och hofstat upp till sin kunglige gemål; då kom konung Valdemar, och genom våld och list uppehöll han hennes resa och förmådde Håkan att gifta sig med den elfva år gamla Margaretha, som derigenom erhöll Norges krona; Elisabeth sändes till Wadstena kloster; ingen frågade om hennes vilja. Då sedan Margaretha, hvilken med rätta intager en stor plats i Nordens historia, men en mindre i hjertats, satt på herrskarstolen, mäktig och ansedd, och besökte det blomstrande *Wadstena*, der S:t Brigittas dotterdotter, barndomsväninnan, var abbedissa, kysste hon hvarje munk på kinden, — man känner sägnen om honom, den skönaste, som blygdes dervid, — hon kysste hvarje nunna på handen, äfven Elisabeth, henne, hvilken hon egentligast ville se här; hvems hjerta klappade väl häftigast vid denna kyss? Arma Elisabeth! Din graf är glömd, men icke den orätt, du led.

Vi inträda i sakristian; här inom dubbla kistor hvila kvarlevorna af en tidsålders förnämsta helgon i Norden, Wadstena-klostrets glans och krona, *S:t Brigitta*. Den natten hon föddes visade sig på himmelen, säger legenden, en strålande sky, och på skyn stod en majestätisk jungfru, som sade: "af Birger är född en dotter, hvars beundransvärda röst skall höras öfver hela världen." I sin faders, riddar Birger Brahes, borg vexte det späda, besynnerliga barnet; syner och uppenbarelser visade sig för henne, och dessa tilltogo, då hon blott tretton år gammal äktade den rike Ulf Gudmarsson till Ulfåsa och blef moder till många barn. "Du skall vara min brud och mitt redskap", hörde hon Kristus säga, och hvarje hennes handling var, som hon sade, efter hans förkunnelse; efter denna drog hon till Nidaros till *S:t Olofs* heliga skrin, efter denna gick hon till Tyskland, Frankrike, Spanien och Rom. Än hedrad, än bespottad drog hon omkring, ja, ända till Cypern och Palestina. Döende hann hon tillbaka till Rom, der hennes sista uppenbarelse var, att hon skulle hvila i Wadstena, och detta kloster synnerligen skulle hafva Guds ynnest och kärlek. Norrskenets prakt når icke så vidt omkring jorden, som detta helgons gloria, hvilken nu är blott en sägen. Vi böja oss med stilla, allvarliga tankar mot skrinet här med de multnade kvarlevorna af *S:t Brigitta* och hennes dotter, den heliga Katarina; men till och med omkring dessa släckes erinringsglorian, ty det går en sägen bland folket, att under reformationen bortfördes de äkta lemningarne till ett kloster i Polen, man vet icke hvilket; Wadstena gömmer ej *S:t Brigittas* och dotterns stoft.

Stort och herrligt var en gång Wadstena. Stor var klostrets rikedom, sådan *S:t Brigitta* i döden såg

den; hvilken är nu klostrets makt? Grafstenen gömmer den, grafvarne ensamt tala derom. Här, under vår fot, endast få steg från kyrkodörren, äro i stenen fjorton ringar inhuggna, de betyda, att fjorton gårdar blefvo skänkta till klostret, på det han, som multnar här, skulle få denna plats fjorton fot innanför kyrkodörren; det var *Bo Jonsson Grip*, en stor syndare; men klostrets makt var större än syndens, stenen på hans graf kan ju vittna derom.

Gustaf den Förste Wasa var herrskarmaktens sol; för densamma måste klosterstjernen blekna. Ännu står i teckning af sten Wadstenas rika slott, som han reste med torn och spiror tätt invid klostret. Fjerran ute ifrån Wetteren synes det, som stode det ännu i sin herrlighet; nära invid, i månklera nätter, synes det oförändradt detsamma, ty de famnstjocka murarne stå, uthuggningarne öfver fönster och portar höja sig i ljus och skugga, löpgrafvarne rundt omkring, hvilka blott genom den smala landsvägen skiljas från Wetteren, upptaga som en spegelbild den väldiga byggnaden.

Vi stå framför denna byggnad vid dagsljuset; ingen enda ruta finnes i behåll, bräder och gamla dörrar äro spikade i fönsterkarmen; endast på två torn finnas kupolerna kvar, tunga, breda, liknande kolossala svampar. Den enas jernspira håller sig ännu rak i vädret, den andra är böjd och lik visaren på en solskifva visar den tiden, — den tid, som är förgången. De två andra kupolerna äro nerfallna; får hoppa mellan de återstående bjelkarna, och nederst är rummet begagnadt till kostall.

Vapnet öfver porten har ingen brista, ingen fläck, det synes hugget i går; murarne stå fasta, trapporna se ut som nya. Inne på slottsgården, högt öfver por-

ten öppnar sig den stora flygeldörren, genom hvilken musikanterna trädde ut och blåste välkomsthelsing från balkongen; men denna sjelf är nerbruten; vi gå genom det stora köket, från hvars hvita väggar en teckning i rödkrita af Wadstena slott, skepp och blomstrande träd drager blicken till sig. Här, hvarest det kokades och brassades, är nu ett stort, tomt rum; sjelfva skorstenen är borta, och från taket, der tunga, tjocka bjelkar ligga på hvarandra, hänger den af damm tyngda spindelväfven, som vore alltsammans en massa svartgrå droppsten. Vi gå från sal till sal, och träluckorna öppnas, att dagsljuset kan falla ditin. Allt är stort, högt, rymligt, prydt med gamla kaminer, och från hvarje fönster en herrlig utsigt öfver den klara, djupa Wetteren. Här i rummet satt nätter och dagar den vansinnige hertig Magnus, hvars stenbild vi nyss sågo resa sig i kyrkan; rubbad till sitt förstånd, för det han underskrifvit sin egen broders dödsdom, drömmande förälskad i bilden af Skottlands drottning Maria Stuart, till hvilken han också friade, satt han här och väntade att få se skeppet med henne halka fram öfver sjön mot Wadstena; och hon kom, tyckte han, hon kom i hafsfruns skepnad, lyfte sig högt på vattnet, vinkade och ropade, och den olycklige hertigen kastade sig ut genom fönstret ner till henne. Vi stå vid detta fönster och se under oss den djupa löpgrafven, hvori han nedsjönk.

Vi gå in i drabantsalen och till rikssalen, i hvars fönsterfördjupningar på ömse sidor drabanter äro målade i sällsamma drägter, till hälften dalkarlens, till hälften den romerska krigarens. I denna fordom rika sal knäböjde Svante Stensson Sture för Sveriges drottning Margaretha Lejonhufvud; hon var Svante Stures brud, innan Gustaf Wasas vilja gjorde henne till drottning. De

älskande möttes här; väggarne tiga med hvad de talade, då dörren öppnades och konungen inträdde, fick se den knäböjande Sturen och frågade hvad det betydde; och Margaretha svarade i hast fintligt: "han begär min syster Märta till äkta!" Och konungen gaf Svante Sture den brud, drottningen lät honom begära.

Här stå vi i den kungliga brudkammaren, dit konung Gustaf förde sin tredje gemål, Katarina Stenbock, också en annans brud, riddar Gustafs. Det är en ve-modig historia.

Gustaf af Tre Rosor blef vid unga år hedrad af Konungen med att sändas till kejsar Carl den Femte; smyckad med dennes dyrbara guldkedja kom han tillbaka; ung, skön, lefnadsglad och präktigt klädd kom han hem och visste att berätta om främmande länders herrlighet. Ung och gammal hörde honom gerna; men helst hörde honom den unga Katarina, genom honom blef världen för henne dubbelt så stor, dubbelt så rik och skön; de höllo hvarandra kära, och föräldrarne välsignade deras kärlek. Ja-ölet skulle drickas; då kom bud från konungen, att den unge riddersmannen oförtöfvadt ånyo skulle bringa bref och helsning till kejsar Carl. De förlofvade skiljdes med tunga hjertan och med löfte om ömsesidig obrottslig tro. Då inbjöd konungen Katarinas föräldrar att komma till Wadstena slott; Katarina måste följa med; här såg kung *Gustaf* henne första gången, och den gamla mannen blef kär i henne. Julen firades under glädje; då ljödo sång och strängospel i dessa salar, och konungen sjelf spelade luta. Då tiden kom till afresa, sade konungen till Katarinas moder, att han ville äkta den unga flickan. "Men hon är riddar Gustafs brud", stammade modern. "Unga hjertan glömma snart sin sorg", menade konungen; äfven modern me-

nade det, och då just samma dag och timma det kom bref från riddar Gustaf, så kastade fru Stenbock det i kaminen; alla bref, som sedan kommo, alla bref, som Katarina skref, uppbrändes af modern; der hviskades tvifvel och elaka rykten till den stackars bruden, att hon var förglömd af sin unga friare; men Katarina var lugn och fast i sin tro på honom. Om våren sade föräldrarne henne konungens förslag och prisade hennes lycka. Hon svarade allvarligt och bestämdt sitt nej, och då de upprepade för henne, att det skulle och måste ske, ropade hon i smärta "nej, nej!" och sjönk vanmäktig, ödmjukt bedjande ner för fader och moder. Och modern skref till konungen, att allt gick bra, men att barnet var blygt. Nu anmälde konungen sig på *Torpa*, der familjen bodde. Med jubel och fester blef konungen mottagen; men Katarina var försvunnen; man sökte öfver allt, och konungen sjelf var den lycklige, som fann henne; hon satt, upplöst i tårar, under det vilda rosen-trädet, der hon sagt sin hjertas vän lef väl. Det var lustig lek och glädje i den gamla gården; endast Katarina förblef sorgfull och stilla. Modern hade bragt henne alla hennes smycken, men icke något af dem ville hon bära; sin simplaste klädning tog hon, men just i denna hänryckte hon ännu mer den gamla konungen, och innan han reste ville han, att förlofningen skulle ske. Fru Stenbock slet riddar Gustafs guldring från Katarinas finger och hviskade henne i örat: "det gäller din ungdomsväns välfärd och lif; konungen förmår allt!" Och föräldrarne förde henne till kung Gustaf, visade honom, att ringen var tagen ifrån jungfruns hand, och kung Gustaf satte sin guldring dit i stället. I Augusti månad svajade flaggan på den kungliga jakt, som bar den unga drottningen öfver Wetteren. Prinsar och rid-

dare i praktfulla drägter stodo vid stranden, musiken ljöd, och folket jublade: Katarina höll sitt intåg på Wadstena slott. Dagen derefter förrättades vigseln. Väggarne i slottet voro klädda med siden och sammet, med "silfvertyg" och gyllentyg. Det var en fest och en glädje! Arma Katarina!

I November hemkom riddar Gustaf af Tre Rosor; hans ädla, förståndiga moder Kristina Gyllenstjerna mötte honom vid rikets gräns, förberedde honom, tröstade och hugsvalade hans upprörda sinne; med långsamma dagsresor följde hon honom till Wadstena, der de begge af konungen inbjödos att stanna qvar öfver julen. De antogo inbjudningen; men att komma till konungens taffel eller annorstädes, der drottningen fänns, dertill lät riddar Gustaf omöjligen förmå sig. Det led närmare till jul. En söndagsafton satt Gustaf trötlös; natten blef honom lång och sömnlös; i daggryningen gick han in i stadens kyrka till sin stammoders S:t Brigittas graf. Då fick han se, några steg ifrån sig, en qvinna knäböjande vid Philippas graf. Det var drottningen han sålunda såg; deras ögon möttes, och Gustaf ville skynda bort; då nämnde hon honom vid namn, hon bad honom dröja, hon befallde honom det: "Jag befäller dig, Gustaf!" sade hon; — drottningen befäller det!" Och hon talade till honom, och de talade med hvarandra, och det blef dem begge klart, hvad man gjort för och emot dem; och hon visade honom en vissnad ros, som hon gömde vid sitt bröst, och hon lutade sig intill honom och gaf honom en kyss, den sista — till ett evigt farväl — och så skiljdes de åt. Han dog snart derefter; men Katarina var starkare, likväl icke stark nog, att kufva sitt hjertas djupa sorg; historien förmåler nemligen, att här i sofkammaren, under oroliga

drömmar, förrådde hon i sömnen för konungen sitt hjertas beständiga tanke, sin ungdomskärlek, i det hon sade: "Kung Gustaf . . . håller jag mycket kär, men . . . Roosen . . . förgäter jag . . . aldrig!"

Genom en löndörr träda vi ut på den fria vallen, der nu fåren beta; boskapen drifves in i ett af de förfallna tornen; vi se slottsgården och derifrån upp till ett fönster. Kom, du björkskogens trast och slå din drill, sjung, medan vi dråga oss till minnes kärlekens qual under den råa, den ridderliga tiden! Här, under detta fönster, stod, en kall vinternatt, den unge grefve Johan af Ostfriesland, insvept i sin hvita kappa. Hans broder hade äktat Gustaf Wasas äldsta dotter och drog med henne hem till sitt; hvarthelst de kommo under resan gjordes för dem gästabud och festliga tillställningar, men präktigast dock på Wadstena slott. Cecilia, konungens yngre dotter, hade följt sin syster hit och var här, såsom öfver allt, den förnämsta, den skönaste, på jagt som vid tornering. Genast vid ankomsten till Wadstena blef det full vinter, kölden var stark, och Wettern hade lagt sig. En dag red Cecilia ut på isen, och denna brast; hennes bror, prins Erik, kom till häst i jagande fart efter dit ut, Johan af Ostfriesland var der redan före honom och bad Erik hoppa af hästen, emedan han annars skulle krossa isen ännu värre. Erik ville icke höra, och då Johan såg, att det ej var tid till någon ordstrid, ryckte han Erik ner af hästen, kastade sig derefter sjelf i vattnet och räddade Cecilia. Prins Erik blef ursinnig af vrede, ingen kunde blidka honom. Cecilia låg i feber, under hvilken hennes kärlek vexte till honom, som räddat hennes lif; hon blef frisk, de förstodo hvarandra; men skiljsmessans dag stundade. Det var natten derförut, som Johan i

sin hvita kappa klättrade från sten till sten hållande sig i silkesstegen, och trädde in genom fönstret; i tukt och ära ville de samtala en stund med hvarandra, de ville tala om återseende och bröllop till nästa år; men som de suto der, höggs dörren in, prins Erik intrusade och lyfte mordvapnet mot Ostfrieslands unga herre; Cecilia kastade sig emellan dem, och Erik lät gripa friaren, slå honom i bojar och kasta in honom i en mörk, låg håla i den kalla vinternatten, och följande dag, utan att unna honom en bit bröd eller en droppe vatten, binda honom på en bondsläda och föra honom till konungens dom. Sjelf kastade Erik sin sisters snöhvita namn och rykte i sqvallrets jäsande kärr, och fruar och borgare-hustrur tvättade detta fina lin i förtalets orena vatten.

Blott när de stora träluckorna öppnas i salarna, falla solstrålarne hitin; i deras svängande pelare sväfvat dammet, som uppröres af luftdraget. Härinne är nu sädesmagasin. Stora, feta råttor bygga och bo i dessa salar. Spindeln spinner till sorgfanor under bjelkarna. Sådant är Wadstena slott.

Vemodiga tankar uppfylla oss. Vi vända blicken derifrån bort emot det låga tjället med torftaket, på hvilket det lilla lammet går i gräsbete under körsbärsträdet, som beströr det med sina doftande blad. Ner till torfven böjer sig tanken från det rika klostret, från det stolta slottet, och solen slocknar öfver torfven, och den gamla lilla gumman går att sofva under torfven; under densamma ligga *Wadstenas* mäktiga minnen.

IX.

Marionettspelaren.

På ångbåten fanns en, som det ville synas, till åren kommen man, med ett så förnöjdt ansigte, att han, derest detta icke talade osanning, måtte varit den lyckligaste menniska på jorden. Det var han också, sade han; jag hörde det af hans egen mun; han var dansk, min landsman, och kringresande teaterdirektör. Han hade med sig hela personalen, liggande i en stor låda; han var marionettspelare. Hans medfödda goda lynne, berättade han, hade genom en polytechnisk kandidat fått genomgå skärselden, och i följd af detta experiment hade mannen blifvit fullkomligt lycklig. Jag förstod honom icke strax; men sedan utredde han klart och tydligt hela historien för mig, och här är hon.

Det var i Slagelse, sade han; jag gaf en förevisning i postgården och hade briljant hus och en briljant publik; ingen var konfirmerad, med undantag af ett par gamla madamer! Så kommer der en svartklädd person, till sitt yttre lik en student, han sätter sig och skrattar precis der han borde skratta, klappar händer alldeles der det borde klappas; det var en ovanlig åskådare! Jag gjorde mig underrättad om, hvem han var och fick höra, att han var en kandidat från polytechniska läroanstalten, utskickad för att undervisa folk i provinserna. Klockan åtta var min förevisning slut; barn skola ju tidigt i säng, och man bör tänka på pu-

blikens bekvämlighet. Klockan nio begynte kandidaten sina föreläsningar och experimenter, och nu var jag hans åhörare. Det var märkeligt att åhöra och åse. Det mesta gick mitt hufvud förbi och in i prestens, som ordspråket säger; men den reflexionen gjorde jag: kunna vi människor fundera ut sådant, så böra vi också kunna hålla ut längre än tills vi stoppas i mullen. Han gjorde idel små underverk, och likväl var alltsammans helt enkelt och naturligt. I Mose och profeternas tid skulle en sådan polytechnisk kandidat ha blifvit en af landets vise, och i medeltiden skulle han blifvit bränd. Jag sof icke på hela natten, och då jag nästa afton gaf en ny förevisning och kandidaten satt der igen, blef jag riktigt inspirerad. Jag har hört af en skådespelare, att han i älskare-roller tänkte på blott en enda bland åskådarne, för hvilken han spelade och glömde hela det öfriga huset; den polytechniska kandidaten var min "henne", min enda åskådare, för hvilken jag spelade. Då förevisningen var slut, inropades alla marionetterna, och jag blef af den polytechniska kandidaten inbjuden till honom på ett glas vin; han talade om min komedi och jag talade om hans vetenskap, och jag tror, att vi hade lika stort af begge delarne; men jag behöll dock ordet, ty det var i hans vetenskap mycket, för hvilket han sjelf icke kunde göra reda, såsom till exempel det, att ett stycke jern, som faller genom en spiral, blir magnetiskt; ja, hvad är det för slag? Anden kommer öfver det; men hvar kommer anden ifrån? Det är likasom med denna verdens människor, tänker jag; vår Herre låter dem falla genom tidens spiral, och anden kommer öfver dem, och så står der en Napoleon, en Luther, eller en liknande person. "Hela verden är en kedja af

underverk", sade kandidaten; men vi äro så vana dervid, att vi kalla dem hvardagssaker." Han talade och förklarade, och det var slutligen, likasom skulle, han lyft hjernskålen på mig, och jag tillstod uppriktigt, att, om jag icke redan vore gamla karlen, så skulle jag genast in i polytechniska anstalten och lära mig att titta in i världens djupast förborgade skrymslor, detta oakadt jag var en bland de lyckligaste menniskor. "En bland de lyckligaste!" sade han, och såg liksom litet tviflande ut. "Är ni lycklig?" frågade han; "ja", svarade jag, "jag är lycklig och välkommen i alla städer, dit jag kommer med mitt sällskap. Det är bara en önskan, som ibland lik en mara rider mitt goda lynne, och denna önskan är: att bli teaterdirektör för en lefvande trupp, ett sällskap verkliga menniskor. "Ni önskar få era marionetter lefvande, ni önskar, att de måtte bli riktiga skådespelare", sade han, "och ni vill sjelf vara direktör; då menar ni er bli fullkomligt lycklig?" Det trodde inte han; men jag trodde det, och vi talade hit och dit, utan att någon ville låta rubba sig i sin mening; och vi klingade med glasen, och vinet var mycket godt, men det var trollytg uti det, ty i annat fall skulle hela historien stadna dervid, att jag fick mig ett rus. Så var det likväl inte, utan jag såg allting redigt. Solen sken in i rummet, det spred sig ett sken från den polytechniska kandidats ansigte, så att jag började tänka på de gamla gudarne med evig ungdom, då de gingo omkring här i världen; detta sade jag äfven till honom, och han log, och jag skulle ha vågat svärja på, att han var en förklädd gud eller en af den familjen — och det var han med; — min högsta önskan, sade han, skulle

uppfyllas, marionetterna skulle bli lefvande, och jag direktör för människor. Vi drucko på saken; han packade alla mina dockor i trälådan, band henne på min rygg och lät mig falla genom en spiral; jag hör ännu, hur jag föll; jag låg på golvet, det är visst och sannt, och hela sällskapet sprang ut ur lådan; anden hade kommit öfver dem allesamman; alla marionetterna hade blifvit utmärkta konstnärer, det sade de sjelfva, och jag var direktör; allting var i ordning till första representationen; hela sällskapet ville tala med mig, och publiken också. Dansösen förklarade, att, om hon icke finge stå på ett ben, så skulle huset falla; hon var den, som höll alltihop uppe, och som sådan ville hon behandlas. Dockan, som spelade kejsarinna, ville äfven utanför scenen bli hemött som kejsarinna, ty annars skulle hon komma ur vanan; han, som hegagnades att bära in ett bref, gjorde sig lika vigtig som förste älskaren, ty, sade han: i ett konstnärligt helt äro de små af samma betydenhet som de stora. Hjelten i pjesen fordrade, att hela hans roll skulle bestå af blott slutrepliker, ty sådana applåderades; prima donnan ville uppträda bara i rött ljus, ty det klädde henne — hon ville icke synas i blått. Det var likasom flugor i en flaska, och jag var midt i flaskan, jag var direktör. Jag miste andan, jag förlorade hufvudet, jag var så olycklig som någon människa kan bli, jag hade kommit midt ibland ett nytt slägte; jag önskade, att jag skulle hafva dem allihop i lådan igen, samt att jag aldrig blifvit direktör. Jag sade dem rent ut, att de alla i sjelfva verket vore blotta marionetter, och så slogo de ihjel mig. Jag låg på sängen i min kammare; huru jag kommit dit ifrån den polytechniska kandidaten, må han sjelf bäst veta; jag vet det icke. Månen

skan in på golfvet, der lådan med dockorna låg kullstjelt och alla marionetterna huller om buller, små och stora, hela kommersen; men jag for som en blixtnur sängen, och de kommo i lådan igen allesamman, några på hufvudet och andra på fötterna; jag smällde till locket och satte mig sjelf på lådan; det skulle varit en scen för en målare; jag ser dem sjelf ännu, om än ingen annan ser det. "Nu skolen j stadna der," sade jag, "och aldrig mer önskar jag, att ni måtten ha kött och blod!" — Jag var så lätt om hjertat, jag var den lyckligaste menniska; den polytechniska kandidaten hade låtit mig genomgå profvet; jag satt på lådan, försjunken i lycksalighet och somnade in der; på morgonen — det var egentligen middag, ty jag sof så förunderligt länge den morgonen, — satt jag ännu kvar, lycklig, emedan jag hade lärt, att min fordom enda önskan varit dum; jag frågade efter den polytechniska kandidaten; men han var borta, likasom de grekiska och romerska gudarne. Och från den tiden har jag varit den lyckligaste menniska. Jag är en lycklig direktör, min personal resonnerar icke, publiken inte heller, den roar sig af hjertans grund; jag kan sjelf efter eget behag smörja ihop alla mina stycken. Jag tager ur alla komedier det bästa jag vill, och ingen förargar sig deröfver. Pjeser, som nu äro föraktade på de stora teatrarna, men hvilka publiken för 30 år sedan sprang efter och fällde tårar vid, dem tager jag upp igen, dem ger jag nu för de små, och de små gråta likasom far och mor greto; jag ger "Johanna Montfaucon" och "Dyveke", men förkortade, ty de små tycka inte om långt kärleksprat; de vilja, att det skall gå olyckligt, men i rappet. Jag har genomrest Danmark kors och tvärs, jag känner alla menniskor och

är också känd af dem; nu ämnar jag mig öfver till Sverige, och, gör jag här lycka och förtjenar bra med pengar, så blir jag skandinav, annars inte, det säger jag er, som är min landsman."

Och jag, som landsman betraktad, berättar det naturligtvis genast igen, blott för att berätta.

X.

Skärgården.

Kanalvägen genom Sverige går först beständigt uppåt, genom elfver och sjöar, skog och bergland; från höjden har man utsigt öfver skogssträckningar och vatten; men småningom sjunker fartyget åter ned från bergterrassen; vid *Mem* är man återigen nere vid den salta fjärden; ett ensamt torn lyfter sig mellan låga, tjocka lemningar efter murar, det är *Stegeborgs* ruiner. Kustlandet sträcker sig med melankoliska, svarta skogar, hvilka kringluta små gräsbevuxna dalar; skriande måsar flyga omkring vårt fartyg; vi äro i Östersjön; vi känna den friska sjövinden; han blåser som i de gamla hjeltiderna, då vikingarne, högättade fäders söner, här utförde sina bragder. Samma hafsyta med sina otaliga öar visar sig för oss som för dem; tusentals klippholmar och stenblock ligga här strödda i vattnet, längsutmed hela kusten; djupet mellan dessa och fasta landet är det, som vi kalla "skärgårdar", de flyta in i hvarandra med vexlande prakt. Vi se dem i solsken och stiltje, och det hela ser ut som en stor engelsk trädgårdsanläggning; men det gröna torfgolfvet är här det djupa hafvet, blomsterängarne äro klippor och skär, som prunka med furu och gran, med ekar och löfbuskar; se detta allt, när vinden är östlig, och sjön bryter sig mot blindskären samt kastas tillbaka från klipporna; igenom sjelfva skeppet känna dina lemmar hafvets magt, du lyftes som af öfvernaturliga händer.

Vi flyga mot vind och sjö, som bure oss hafsgudens egen frustande häst från skärgård till skärgård; signalskott lossas, och från det ensamma trähuset kom-

mer lotsen. Stundom se vi öppna sjön, och stundom halka vi in mellan svarta stenöar; de ligga som jättevidunder i vattnet; en liknar sköldpaddans bågformiga skal, en annan har elefantens rygg och gråaktiga färg. Hvitgrå, vittrande klippor förkunna, att årtusendens väder och vind piskat öfver dem. Vi närma oss till större fjellöar och till fasta landets gråa, sönderbrustna urberg, der granskogen förkrympes under den aldrig upphörande kampen med blåsten; än är skärgården blott en trång kanal, än en vidsträckt sjö, beströdd med små holmar, alla af sten, ofta blott ett obetydligt stenblock, vid hvilket en enda liten fura hakat sig fast; skriande måsar sväfva omkring de uppsatta sjömärkena. Nu synes en enstaka gård, hvars röda färg lyser fram från den mörka grunden; en grupp af kor ligger och solar sig på stenhällen nära till en liten, leende betesmark, som synes vara med konst anlagd här eller urskuren ur en äng i Skåne. Huru ensligt skall det icke vara, att lefva på denna lilla ö! Fråga vallgossen, som sitter bredvid boskapen, han skall kunna säga det. ”Här är lifligt och gladt!” säger han.

”Dagen är så lång och ljus. Skälhunden sitter derute på stenen och gläfsar tidigt om morgonen, och alla kanal-ångfartygen gå här förbi! Jag känner dem allesamman! Och när sedan solen går ner om aftonen, då är det en hel historia att se in i skyarna öfver landet; i silfver och i guld, i rött och i blått stå der berg med borgar, guldkammiga seglande drakar, eller en gammal kämpe med ett skägg, som räcker till bältestaden, alltihop af ständigt skiftande skyar. Om hösten kommer stormen; då är det ofta en ångest, när far är ute för att hjälpa skepp i hafsnöd! men man blir likasom en ny människa derigenom. Om vintern ligger

isen säker, och man kör från ö till ö och till fasta landet; få vi besök af björn och varg, så taga vi deras skinn till vinterpels! Det är varmt i stugan, och der läses och berättas om gamla tider! —”

Ja, gamla tid, huru rullar icke du upp minnets taflor just här i dessa skärgårdar! Gamla tid, då allt tillhörde den tappre! Dessa vatten, dessa klippöar och stränder sågo hjeltar, som gjort mera stort än godt; till banehugg svingade de sin yxa, den hvinande jättevinnan, som hon kallades. Hit kommo vikingarne med sina skepp; här på näset gjorde de holmgång; den betande boskapen blef slagad och bortsläpad; J klippor, som förvittrens, om J haden röst, J skullen förtälja om holmgången och om kämparnes dater! J sågen hjälten hugga med svärd och kasta med spjut; idrotter, hvilka hans venstra hand förstod lika väl som hans högra. Svärdet rörde sig i luften, så att det såg ut som tre. J sågen honom, när han i sina härkläder hoppade fram- och baklänges, högre än han sjelf var; och, kastade han sig i sjön, så kunde han simma som en hval. J sågen de kämpande två; den ena kastade sitt spjut, den andra grep det i luften och kastade det tillbaka, så att det flög genom sköld och kropp djupt in i marken. J sågen kämpar med skarpa svärd och vreda sinnen! Svärdet ljungade neråt, för att hugga i knäet; men mannen hoppade högt upp, så att svärdet susade fram under hans fotsulor. Höga sägner från gamla dagar! J klippor, som förvittrens, J kunnen berätta derom!

Dessa djupa vatten buro vikingens skepp, och när under striden den starke lyft jernankaret och kastade det emot fiendens fartyg, så att plankan gick itu, då störtaden j edra mörka, tunga böljor in i skrofvat, att skutan sjönk. Den vilda berserken, som med obetäckt

bröst stod emot fiendens hugg, rasande som en hund, rytande som björnen, sönderslitande sin sköld, dök ner på hafsbotten här och tog upp stenar, dem ingen man kunde lyfta. Historien befolkar för oss dessa vatten, dessa klippöar; en framtida diktare skall mana fram forntidsbilderna och fästa dem vid denna nordens arkipelag; han skall ur de gamla sagorna mejsla ut de sanna formerna, det djerfva, det råa, tidens storhet och tidens fel i dess mest framstående ögonblick.

Då skall på ön derborta, der vinden nu susar i den unga furuskogen, huset af bjelkar med tak af bark på nytt lyfta sig för oss; genom hålet på taket hvirflar röken från elden på den breda stenhärden, nära invid hvilken mjödkaret står; dynorna ligga på bänken framför de tillslutna sängställena; djurshudar hänga öfver timmerväggarna, prydda med sköldar, hjälmor och brynjor. Gudabilder, utskurna på högsätspelarne, stå framför högsätet, der den ädle vikingen sitter, en högättad faders yngste son, stor i rykte, men större i bedrift; närmast honom sitta skalder och fosterbröder. De skyddade landtmännens kuster och den fromma qvinnan, de hemtade *från England* hvete och honing, de färdades till *Hvita Hafvet* efter zobel och pelsverk; sången förtäljer deras äfventyr. Vi se gubben rida i hedersdrägt med guldsömmade handskar och hatt från *Gardarike*; vi se ungdomen med gyllene band om pannan; vi se dem på tinget, vi se dem i kamp och lek; det gäller att kunna hugga ögonbrynen af hvarandra, utan att rispa huden eller blinka med ögonen, i annat fall blir straffet att rymma gården och mista sin lön. I den timrade stugan sitter qvinnan vid väfven, och i sena, månklera qvällar komma gengångare af de fallna och sätta sig omkring elden, der

de skaka sina våta, drypande kläder; men trälen sofver i askan och på stekarehusets bänk och drömmer, att han doppar sitt bröd i det feta spadet och slickar fingrarna.

Du sångare i en framtid, mejsla ut ur sagorna de försvunna gestalterna, befolka dessa öar, och låt oss genom andans kraft halka förbi forntidsminnen, klara och sanna, likasom vi nu med ångans kraft flyga förbi det nutida sceneriet, det svallande hafvet, klippor och skär, fast land och skogkrönta öar!

Vi äro redan förbi *Bråviken*, der de oräkneliga skeppen från nordens riken lågo, då Upsala-konungen *Sigurd Ring* infann sig der, utmanad af *Harald Hildetand*, som gammal och grå fruktade strådöden och ville stupa i ett slag; och fasta landet dånade under hofslagen, likasom *Marathons* slätt, då striden stod der. Sköldar och sköldmör omgäfvö Dana-kungen; högt på sin vagn reste sig den blinde gubben; hans silfverhvita hår och skägg flögo för vinden, han gaf hästarna fritt lopp och högg in; — *Odin* sjelf var *Hildetands* körsven och — bane; bålet tändes, konungen lades derpå, och *Sigurd* uppmanade alla att kasta guld och vapen, det dyrbaraste de egde, in i elden, och skalderna sjöngo dervid, och sköldmörna slogo med spjut på de blanka sköldarna, men Upsalas drott *Sigurd Ring* blef konung öfver *Svithiod* och *Danmark*, så lyder sagan, som gick öfver land och vatten från dessa kuster.

Forntidsminnen genomflyga tanken! Vi flyga förbi den forntida skådeplatsen för idrotter och stora bedrifter! Från skärgård till skärgård klyfver skeppet med skoflar af jern de mäktiga vattnen.

XI.

Stockholm.

Vi kasta runor här på bladet, och från den hvita grunden uppstiger för dig bilden af *Birger Jarls* sexhundraåriga stad.

Ser du, runorna rulla! I den hvitgrå morgondimman framträda skogbevexta klippor; oräkneliga skaror af vilda foglar bygga tryggt sina nästen här, hvarest Mälarens söta vatten störta sig i Saltsjön. Vikingaskeppet kommer, kung Agne står i framstammen, han för med sig som byte den finska konungadottern. Eken hvälfver sin krona öfver deras brudkammare; eken bär i daggryningen konung Agne hängd i sin långa guldkedja; detta är brudens verk, och skeppet seglar bort igen med henne och de räddade Finnarne.

Skyarne jaga förbi, åren jaga såsom de. Jägare och fiskare bygga sig en hydda; — åter står hon öfvergifven här, hvarest blott sjöfoglarna hålla till; hvad är det, som så skrämer dessa tallösa flockar? Måse och vildand flyga skriande omkring; det hamras och pålas; *Olof Skötkonung* låter drifva ned stora timmerstockar i botten; starka jernkedjor fästas öfver strömmen: ”du är fången, Olof Haraldsson, *) fången med skepp och manskap, med hvilket du härjade konungastaden *Sigtuna*; ej slipper du ut ur Mälaren!” Det är blott en natts verk; samma natt, då *Olof Haraldsson* med jern

*) Sedan kallad Olof den Helige.

och eld spränger sig väg i den hårda grunden; innan dagen gryr, brusar Mälarens vatten fram här; genom den grädda kungsådran i öster bortseglade den Norska prins Olof. Timmerstockarne, der jernkedjorna hänga, skola nu bära förskansningar; här resa sig borgrarne från det nedbrända *Sigtuna* ett bålverk, och på *Stockholmen* bygga de sin nya, lilla stad.

Skyarne gå, åren gå. Ser du, hur gaflarne vexe, här står ett kastell och en "Kärna." *Birger Jarl* gör staden Stockholm till en fästning; vakten står med pil och båge högt på muren, han spejar öfver sjö och fjärd, öfver *Brunkebergs* sandås. Derborta, der åsen sluttar mot Rörstrands-sjön, bygges *Clara* kloster, och mellan detta och staden vexer en gata, der vexe flera, det blir en vidsträckt stad, snart en partiernas tummelplats, der Ladulås's söner plantera sina banér, och der den tyske Albrechts svenner innebränna Svenskarne levande. Stockholm är dock rikets hjerta, det veta nog de danske, det veta de svenske, och der stå strid och blodig kamp. Blod flyter för bödelns hand, Danmarks Christian den Andre, Sveriges bödel, står på torget — —! rullen, J runor! Se, huru på Brunkebergs sandås, der svenska allmogen besegrade den danska hären, majstången reses; det är midsommarafton, Gustaf Vasa håller sitt intåg i Stockholm. Omkring majstången uppvexa frukt- och kålgårdar, hus och gator, de försvinna i lågor, de resa sig igen; det dystra kastellet med "Kärnan" förvandlas till slott, och staden står präktig med torn och vindbryggor; på sandåsen vexer en stad för sig, på klipporna mot söder vexer en tredje; de gamla murarne falla på Gustaf Adolfs befallning, de tre städerna äro en, vidsträckt och stor, pittoreskt brokig af gamla stenhus, träbodar och kojor

med torftak; solen skiner på tornens messingskupoler; en skog af master ligger i den säkra hamnen.

Från Versailles' sminkade gudomlighet gå skönhetsstrålar ut i världen; de nå till Mälarens strand in i Tessins slott, der konst och vetenskap bjudas till gäster hos konungen, *Gustaf den Tredje*, hvars bild, gjuten i malm, står vid stranden framför det präktiga slottet. I våra dagar skuggar akacien slottets höga terrass, på hvars breda räckverk blomster prunka i sachsiskt porcelin; brokiga sidengardiner hänga till hälften ner för de stora glasfönstren; golfven äro bonade och släta som en spegel, och under hvalfvet här, der rosorna vexa mot muren, lefver evigt i marmor Greklands *Endymion*; som en hedersvakt stå här *Fogelbergs* Odin, *Sergels* Amor och Psyche.

Vi stiga ner utför den breda konungatrappan; der Olof Skötkonung fordom spände jernkedjor öfver Mälarens utlopp är nu en präktig bro med butiker uppöfver och "Strömparterren" under sig; just dit styr det lilla ångfartyget "Necken", uppfylldt med passagerare från Djurgården till "Strömparterren." Och hvad är "Strömparterren?" Jo, i smått, i mycket smått, Stockholmarnes *villa reale*, skulle Neapolitanern säga; i smått, i mycket smått, Stockholmarnes "Jungfernstieg", skulle Hamburgaren uttrycka sig. Strömparterren är en helt liten, halfcirkelformig ö, på hvilken bron stöder sina bågar; en trädgård, full af blomster och träd; ifrån brons höga bröstvärn ser man ner öfver honom. Damer och herrar spatsera omkring der nere; musikanter spela, familjer sitta i grupper och njuta förfriskningar i hvalfvet under bron och se mellan det gröna ut öfver det öppna vattnet till hus och gårdar, men också till skog och klippor; man glömmar, att man är midt inne i staden.

Denna bro är det, som sammanbinder Stockholm med Norrmalm, der största delen af den förnåma världen bor vid två långa, om Berlins påminnande gator; men af alla de stora husen vilja vi besöka blott ett, och detta är teatern.

Vi gå in på sjelfva scenen, som har sin historiska betydelse. Här, vid första kulissen, till höger från rampen, om vi ställa oss så, att vi ha sjelfva salongen midt emot oss, blef *Gustaf den Tredje* mördad på maskraden; dit upp, i det lilla rummet tätt invid scenen, blef han förd, medan alla utgångar besattes med vakt, och de brokiga figurerna, harlekiner, polichineller, vildar, gudar och gudinnor, med aftagna masker, bleka och förfärade, skockade sig tillhopa; den dansande ballettfarsen hade blifvit en verklig tragedi.

Denna teater var *Jenny Linds* barndomshem; här har hon som liten flicka sjungit med bland chorpersonalen; här har hon som barn först framträdt och blifvit helsad med uppmuntringar; här har hon fattig och sorgsen, då rösten öfvergaf henne, fällt tårar och uppsändt fromma böner till sin Gud; härifrån flög Nordens Näktergal ut öfver länderna och förkunnade konstens renhet och helighet. Huru vackert det är, att från fönstret häruppe se ut öfver vattnet till Strömparterren, till det stora, präktiga slottet, till Ladugårdslandet med de stora kasernerna, till Skeppsholmen och till klipporna, som brant stiga upp ur vattnet med Södermalms trädgårdar, landtställen, gator och kyrkorn mellan gröna träd. Derborta ligga skeppen, så många och så tätt, med svajande flaggor. Det sköna, som en diktares öga ser, må också världen se; rullen, J runor! Der synes hela den brokiga taflan, en regnbåge spänner sig till ram omkring henne. Se! Det är

i solnedgången; en grå dager breder sig öfver Södermalm; det grå blir mer och mer mörkt, det förvandlar sig till becksvart grund, på hvilken en dubbel regnbåge står; husen bestrålas af ett så starkt solsken, att väggarne likna en transparent; de nyss utslagna lindarne i trädgårdarna stå fram som frisk, ung skog; i de götiska byggnaderna på ön gränsa de långa fönsterraderna som vid en festlig illumination, och mellan de mörka grannarna faller från rutorna ett återsken i tusen lågor, som skulle träden stå med blossande julljus; regnbågens färger bli allt starkare och starkare, bakgrunden mer och mer svart, och de hvita måsarne flyga förbi, belysta af solen. Regnbågen sätter sin ena fot högt uppe på Maria kyrkogård å Södermalm. Der regnbågen berör jorden, der ligga skatter begrafna, säger folktron. Regnbågen stöder sig på en graf deruppe, här hvilar *Stagnelius*, Sveriges herrligaste sångare, så ung och så olycklig; och i samma graf ligger *Nican-der*, han som sjöng om kung *Enzio* och om "*Lejonet i Öknen*", han som sjöng med det blödande hjertat; drufvans friska blad kylde såren och tog lifvet af sångaren. Frid med stoftet, sångerna lefva evigt! Vi gå till eder graf, dit regnbågen pekar. Herrlig är utsigten deruppe. Husen lyfta sig terrassformigt vid de stenlagda, branta gatorna; genom smala gränder, uppför trätroppor kan fotvandraren förkorta sin väg, alltid med utsigt neråt till vatten, klippor och grönska. Här är skönt att bo, här är helsosamt att bo; men det är icke förnämt såsom att bo på Brunkebergs sandås; det blir väl! På Södermalms klippiga grund skall en gång Stockholms "*Strada Balbi*" resa sig.

Vi stå här uppe. Hvilken annan stad i världen har en skönare utsigt öfver den salta fjorden, öfver den

friska sjön, öfver torn, kupoler, sammanträngda hus och ett slott, sådant som kung Enzo sjelf skulle kunna hafva byggt det, och rundt deromkring de svarta, högtidliga skogarna med ek, gran och fura, så nordiska, så drömmande i den sjunkande solen! Det är skymning, det blir natt; ljusen tändas der nere i staden, stjernorna tändas der uppe på himlen, och högt mot stjerngrunden lyfter sig Riddarholmskyrkans torn, och stjernorna skina derigenom; det är som ett knyppladt spetsarbete; men hvarje tråd är gjuten af jern och tjock som en bjelke.

Dit ner, ditin gå vi i den stilla qvällen. Härinne herrskar en andeverld. Se, i de hvällda gångarna sitta på hästar af trä de rustningar, hvilka en gång buros af Magnus Ladulås, Christian den Andre och Carl den Nionde. Tusen fanor, som en gång svajade under klingande spel, under pilregn och kanondunder, förmultna här; de hänga i långa festoner från stån-gen, och här ligga bortkastade stänger, hvilkas fanor längese'n blifvit stoft. Inom dessa murar sofva i silfver- och kopparkistor nästan alla Sveriges konungar. Från altargången ser man genom den öppna gallerdörren in mellan uppstaplade trummor och upphängda fanor; här förvaras en blodig mantel, och i kistan multnar *Gustaf Adolf*. Hvem är den döde grannen midt emot i kyrkans andra sidogång? Der inom glaslocket ligger en genomskjuten drägt, på golvet ett par tunga, tjocka stöflor, — de tillhörde hjeltekonungen, vandringsmannen, hvars rike nu är denna trånga kista, *Carl den Tolfte*.

Hvad det är heligt här, under dessa hvalf! Här samlas århundradenas mäktige, förgängliga som de

malätna fanorna, stumma och likväl så talande. Och utanför rör sig lifvet; världen går sin gamla gång; släkten efterträda hvarandra i de gamla husen; dessa hus utbytas mot nya; men Stockholm är likväl alltid Sveriges hjerta, Birgers stad, hvars utseende beständigt förnygras, beständigt förskönas.

XII.

Djurgården.

Djurgården är ett helt stycke land, som vår Herre sjelf gjort till en trädgård. Kom och följ med dit; vi äro ännu i staden; men midt emot slottet ligger nere vid vattnet en bred trappa af huggen sten, der dalkullan står och ringer med malmklockan: ombord! Här är tillräckligt med båtår att välja emellan, alla äro de försedda med hjul, som dalkullorna vefva. I groft, hvitt linne, röda strumpor med gröna hälar och otroligt grofbottnade skor med öfverläder, som nå upp till smalbenet, står dalkullan framför oss; gröna qvistar smycka hennes båt; nu skjuter den fart. Hus och gårdar lyfta sig, kyrkor och trädgårdar träda fram, Södermalm bär dem högt öfver skeppsmasterna; scenförändringen påminner om Bosforen vid Pera; dalkullans brokiga dräkt är helt österländsk, — och hör, vinden för till oss melankoliska toner! Två fattiga dalkarlar mucisera på hamnbryggan; det är samma melankoliska, släpande toner, som blåsas af de Bulgariska spelmännen på Peras gator. Vi stiga i land vid Djurgården. Hvilket hvimmel af ekipager, det ena efter det andra, i den breda alléen, hvilken skara välklädda promenerande af alla klasser! Man tänker på villa Borghese, när under vinskördstiden Roms befolkning och främlingar der njuta af den friska luften. Man är i Borghesernas trädgård, man är vid Bosforen och ändock högt upp i nordens. Granen lyfter sig fri och stor, björken hänger med sina grenar, deruti jemförlig endast med tårpilen; och hvilka oförlikneligt stora, sköna ekar; sjelfva grenarne äro hvar för sig

väldiga träd, värdiga en målares pensel; präktiga, gröna grässlätter breda ut sig här, och tätt förbi rullar fjärden sitt gröna, djupa vatten, som vore han en flod; stora skepp med svällande segel, det ena högt öfver det andra, ångfartyg och båtar i brokig mängd komma och gå.

Följ med till *Byströms Villa*; hon ligger deruppe på klippan, vid hvilken de stora ekarne hakat sig fast; skåda häruppifrån ned öfver hela den tredelade staden, Södermalm, Norrmalm och ön med det storartade slottet! Här på klippan är en vacker byggnadsplats, och byggnaden står der, nästan hel och hållen af marmor, ett *casa santa d'Italia*, likasom buret genom luften hitupp till Norden. Väggarne derinne äro målade i pompejansk stil, men tungt, ingenting är genialiskt; rundt omkring stå byströmska marmorbilder, men de sakna antikens själ; madonnan släpar på sitt marmortunga draperi, flickan med blomsterguirlanden är en ful unge, vid Hero med den gråtande Amor tänker man på en ballett-grupp. Nu till det sköna. *Amorinförsäljerskan* är verkligt skön: hos de *badande kvinnorna* böjer sig stenen till det sugtiga linnet; en af dem känner sig för med foten, i det hon träder ut, och man har med henne känsel af att vattnet är kallt. Marmorsalens kyla förverkligar denna känsla, en rysning genomfar oss! — Kom ut i solskenet, hit upp på nästa klippa, som lyfter sig öfver gårdar och hus; i remnorna framspira vilda rosor; mellan präktiga granar och täcka björkar falla solstrålarne skönt på det höga gräset kring *Bellmans* kolossala bronsbyst; denna plats var just den nordiske improvisatorns älsklingsställe, här låg han i gräset och diktade och sjöng sina anakreontiska sånger; här firas hans fest hvarje år om sommaren. I den röda aftonsolen vilja vi resa ditt

altar, en brinnande bål högt på tunnan, bekransad med vilda blommor. Movitz proberar sitt valdthorn, detsamma, som i krogstugan var ett Oberons horn, och allting dansade, från Ulla till Mutter på Tuppen, och stampade med fötterna och klappade med händerna samt med tennlocket på ölstopet:

”hej, kära själ, fukta din aska!”

En bild af Teniers fick lif och lefver ännu i sången. Movitz stöter i hornet på Bellmans fest vid den brinnande bålen, och hela skaran dansar i en ring, unga och gamla, åkdonen också, hästar och vagnar, fyllda buteljer och slamrande krus; melodiskt klingar den bellmanska dityramben, sjelfsvåldig och grofkornig, vemodig ibland, såsom vid skildringen af

”— hur ögat grät

Vid de cypresser, som ströddes.”

Målare, fatta din pensel och palett och måla månaden, men icke henne, som trampar vinsäcken, medan håret flyger för vinden, och hon sjunger inspirationens sänger, utan månaden, som stiger ur den bellmanska rykande bålen, en puuschens Anadyomene, hon med höga klackar under de röda skorna, med bandrosetter på kjolen samt med fladdrande slöja och salopp, fladdrande, alltför fladdrande! Hon sliter poësiens blommor från sin barm och sätter dem i pipen på ölstånkan, hon slamrar med locket, sjunger om valdthornens klang, byxor och gamla skor, medan vi förnimma doften af rosor och se två tindrande menniskoögon, som tala om menniskohjertats vemod och glädje *).

*) Bellman är begravnen på Clara kyrkogård i Stockholm; men ingen vet stället; till och med hans ännu lefvande samtida kunna icke derom lemna någon upplysning.

XIII.

En historia.

Alla äppelträden i trädgården blommade så tidigt, att de ännu icke hunnit få gröna blad, och alla ankungarne voro ute på gården och katten med, han slickade minsann solsken och slickade det af sin egen tass; men, såg man ut åt fältet, så stod säden så oförlikneligt grön, och der var ett qvittrande och sjungande af alla de små foglarna, liksom skulle det varit en stor fest, hvilket man också i sanning kunde säga, att det var, ty det var söndag. Klockorna ringde, och folket gick till kyrkan i sina bästa kläder och såg så förnöjdt ut; ja, allting syntes så förnöjsamt; det var just en sådan varm och välsignad dag, då man med skäl kan säga: "Ack hvad vår Herre ändå är makalöst god mot oss menniskor!"

Men inne i kyrkan stod presten på predikstolen och talade så högt och så vredgadt; han sade, att menniskorna voro så ogudaktiga, och att Gud ville straffa dem därför, och att, när de dogo, kommo de onda ner i helfvetet, der de skulle brinna i evinnerlig eld, och han sade, att deras matk icke dör, och att deras eld aldrig släckes; de skulle aldrig få hvila eller ro. Det var ohyggligt att höra, och han sade det så bestämdt; han beskref helfvetet som en stinkande håla, dit all verdens afskum flöt tillsammans; der fanns ingen svalka, utan blott den heta syafvelflamman; der fanns ingen botten, utan de sjönko och sjönko i en evig tystnad. Det är rysligt att bara höra det omtalas; men presten

talade af hela sitt hjerta, och allt folket i kyrkan satt helt förfäradt. Men utanför sjöngo alla de små fog-larne så förnöjda, och solen sken så varmt, det var likasom hvarje blomma sade: Gud är så makalöst god emot oss allesamman. Ja, derute var det alldeles inte presten, som predikade.

Om aftonen vid sängtid såg presten sin hustru sitta tyst och tankfull.

”Hvad fattas dig?” sade han till henne.

”Hvad som fattas mig,” sade hon, ”jo, mig fattas, att jag icke kan samla mina tankar, att jag icke riktigt kan få ihop det du sade, att det är så många ogudaktiga, och att de skola brinna i evinnerlig eld! Evinnerlig! evig, ack huru länge! — Jag är blott en syndig menniska; men jag skulle icke kunna hafva den bördan på mitt hjerta, att låta till och med den gröfsta syndare brinna för evigt; och huru skulle då *vår Herre* kunna det, han, som är så oändligt god, och som vet, huru det onda kommer både utifrån och inifrån? Nej, jag kan icke tro det, fastän du säger det!”

Det var om hösten, bladen föllo af träden; den allvarliga, stränga presten satt vid en döendes säng, en from troende lyckte sina ögon; det var prestens hustru.

”Får någon frid i grafven och nåd hos sin Gud, så är det du!” sade presten, och han sammanknäppte hennes händer och läste en psalm öfver den döda.

Och hon bars till grafven; två tunga tårar rullade ner utför den allvarsamme mannens kinder; och i prestgården var det tomt och stilla; solen derinne hade slocknat; hon var borta.

Det var natt, en kall vindpust fläktade öfver prestens hufvud; han slog upp ögonen, och det var just som skulle månen lyst in i rummet, men månen sken icke; det var en skepnad, som stod vid hans säng; han såg sin aflidna hustrus välbad, hon såg på honom så djupt bedröfvad, det såg ut som skulle hon vilja säga någonting.

Och mannen reste sig till hälften upp ur sängen, sträckte armarna emot henne och sade: "Är icke heller dig den eviga hvilans förunnad? Behöfver äfven du lida? du, den bästa, den frommaste!"

Och den döda böjde sitt hufvud till ett ja och lade handen på bröstet.

"Och kan jag skaffa dig ro i grafven?"

"Ja!" ljöd det till honom.

"Och på hvad sätt?"

"Gif mig ett hår, blott ett enda hår af hufvudet på den syndare, hvars eld aldrig skall släckas, den syndare, som Gud vill störta i helfvetet till evig pina!"

"Ja, så lätt må du väl kunna lösas, du rena, du fromma!" sade han.

"Så följ mig!" sade den döda. "Vi hafva tillstånd dertill. Vid min sida sväfvar du, hvart dina tankar vilja; osynliga för människorna stå vi uti deras hemligaste gömslen; men med säker hand måste du peka på den till evigt qual dömda, och innan hanen gal bör han vara funnen."

Och hastigt, likasom burna af tanken, voro de i den stora staden; och från husens väggar lyste med eldbokstäfver dödssyndernas namn: högmod, girighet, dryckenskap, vällust, korteligen, syndens hela sjufärgade regnbåge.

”Ja, derinne, alldeles sm jag trodde och visste,” sade presten, ”bo de åt den eviga elden invigda.” Och de stodo framför den präktigt upplysta portalen, der den breda trappan prlade med mattor och blomster, och genom de festliga salarna klingade balmusiken. Portvakten stod klädd i siden och sammet med en stor silfverbeslagen käpp i hand.

”Vår bal kan mta sig med kungens,” sade han och vände sig mot hvimlet på gatan; från topp och till t lyste det fram ur honom den tanken: ”Ni fattiglappar, som glon in genom porten, ni åren uslingar emot mig allesamma!”

”Högmodet!” sade den döda, ”ser du honom?”

”Honom,” upprepade presten. ”Ja, men han r en dre, bara en narr och skall icke dömas till evinnerlig eld och pina!”

”Bara en narr!” ljöd det genom hela hgmodets hus, och narrar voro de alla der.

Och de flögo inom den giriges fyra nakna väggar, der den magra, af köld skälfvande, utsvultna och törstiga gubben fäster sig med alla sina tankar vid guldet; de sågo, huru han, likasom i en feber, sprang upp från sitt eländiga läger och tog ls en sten ur muren, der guldmynt lågo gömda i ett strumpskaft; han trefvade på sin trasiga rock, hvori guldstycken voro insyddade, och de fuktiga fingrarne darrade.

”Han är sjuk, det r vanvett, ett glädjelöst vanvett, fullt af ångest och elaka drömmar.”

Och de aflägsnade sig i en hast och stodo vid frbrytarnes brits, der dessa i långa rader sofvo sida vid sida. Som ett vilddjur for en upp ur sömnen och utstötte ett ohyggligt skri; med sina hvassa armbågar slog han till kamraten, och denne vände sig sömnig:

”Håll käften, ditt fä, och sof! — det är hvar natt —!”

”Hvar natt!” upprepade han, ”ja, hvar natt kommer han, tjuter och qväfver mig. I häftigheten har jag gjort ett och annat, jag är född med ett svårt sinne, det har fört mig för andra gången hit; men, har jag felat, så har jag ju mitt straff. Blott en sak har jag icke bekänt. Då jag sist kom ut härifrån och förbi min husbondes gård, så kokade det i mig ett och annat, — jag strök en svafvelsticka på muren, det var lite för nära halmtaket, alltihop brann, det kom en hetsighet öfver det, lik den, som kommer öfver mig. Jag hjälpte till att rädda kreatur och lösören. Ingen lefvande brann inne, utom en flock dufvor, som flögo in i elden, och så bandhunden. På honom hade jag icke tänkt. Man kunde höra honom tjuta, — och detta tjut hör jag ännu, när jag vill sofva, och, somnar jag, så kommer också hunden, så stor och luden; han lägger sig på mig, tjuter, trycker mig, qväfver mig. — Så hör då hvad jag berättar, du kan snarka hela natten i ända, och jag inte, knappt en fjerdedels timma. Och blodet sken i den hetsige mannens ögon, han kastade sig öfver kamraten och slog honom med knytnäfven i ansigtet.

”Argsinta Matts har blifvit galen igen!” hette det rundt omkring, och de andra syndarne grepo tag i honom, brottades med honom, böjde ner honom, så att hufvudet satt mellan benen, där de fastbundo det, så att blodet var nära att springa honom ut af ögonen och alla porerna.

”J mörden honom!” ropade presten, ”den olycklige!” och i det han förhindrande utsträckte handen öfver syndaren, som redan här led alltför hårdt, vexlade

scenen om; de flögo genom rika salar och fattiga boplingsrum; vållust, afund, alla dödssynder skredo förbi dem, en domens engel läste allas synd och deras försvar; detta var visserligen ringa för Gud; men Gud läser i hjertat, han känner allt det onda, som kommer inifrån och utifrån, han, *nåden* och *all kärlek*. Prestens hand darrade, han vågade icke utsträcka henne, till att rycka ett hår af syndarens hufvud. Och tårarne strömmade från hans ögon, såsom nådens och kärlekens vatten, hvilket släcker helfvetets eviga eld.

Då gol hanen.

"Förbarmande Gud! Du skall gifva henne den ro i grafven, som jag icke kunnat inlösa åt henne."

"Den eger jag nu," sade den döda, "det var dina hårda ord, din mörka människotro om Gud och hans skapelser, som fört mig till dig! Lär känna människorna; till och med hos de onda finnes en del af Gud, en del, som skall segra öfver och släckä helfvetets eld."

Och en kyss trycktes på prestens mun, det lyste omkring honom; Guds klara sol sken in i kammaren, der hans hustru, lefvande, mild och kärleksfull, väckte honom ur en dröm, sänd ifrån Gud.

XIV.

Upsala.

Man säger i allmänhet, att minnet är en ung flicka med ljusblå ögon, åtminstone säga de flesta diktare så, men vi äro icke alltid ense med de flesta diktare; till oss kommer minnet i ganska olika gestalter, allt efter det land eller den stad, der det är hemma. Italien skickar minnet som en behagfull Mignon med svarta ögon och ett vemodigt leende och sjungande Bellinis ömma, rörande sånger; från Skottland visar sig minnets alf som en kraftfull ungersven med nakna knän, plaiden hänger öfver axeln, tistelblomman är fäst i mössan, Burns sånger fylla då luften som lärkans qvitter, och Skottlands vilda tistel blomstrar och doftar skönt som den friska rosen. Men nu minnets alf från Sverige, från Upsala. Derifrån kommer han i student-skepnad, åtminstone försedd med Upsala-studenternas hvita mössa med svarta kanten: hon betecknar för oss hemlandet, likasom den frygiska mössan betecknar det land, der Ganymedes föddes. Det var år 1843, då Danska studenterna gjorde resan till Upsala; unga hjertan möttes, ögon lyste, man skrattade, man sjöng, unga hjertan äro en framtid, en segrande framtid i det sköna, sanna och goda; det är så godt, att bröder lära känna och älska hvarandra. På slottsbacken i Upsala, framför Gustaf Wasas monument, minnes man ännu hvart år på vänskapsmötet med ett hurra för Danmark. Tvenne somrar derefter återgäldades detta besök; de svenska studenterna kommo till Köpenhamn och, för att

kännas igen bland mängden, buro Upsalienserna en hvit mössa med svart kant; denna är alltså ett minne, ett tecken på vänskapens bro öfver den elf af blod, som en gång flöt mellan beslägtade nationer. När man mötes i anda och hjerta, då utsås ett välsignelsens säde. Du minnets alf, kom till oss, vi känna igen dig på mössan från Upsala; du vare vår ledsagare, och från vårt sydligare hem, efter år och dag, förnya vi resan, hastigare än om vi flöge på doktor Fausts förtrollade kappa. Vi äro i Stockholm, vi stå på Riddarholmen, der ångbåtarne lägga till vid bryggan; en af dessa sänder tjocka rökmoln från sin skorsten, däckets är uppfyllt med passagerare, och de hvita mössorna med svarta kanten saknas icke; vi resa till Upsala. Skoflarne piska Mälarens vatten, vi ila bort från det pittoreska Stockholm. Hela sjövägen till Upsala är ett kaleidoskop i stort; visserligen rullar icke här något kristallberg med kolossala stjernor, rosetter och arkitektoniska figurer; men landskap vexlar med landskap, och skyar och solsken uppfriska färgerna. Mälaren bugtar sig, tränger ihop sig och vidgar sig igen; det är, som komme man från sjö till sjö, genom trånga kanaler och breda floder. Än ser det ut, som slutade sjön i en smal å mellan mörka granar och klippbloek, och plötsligt öppnar sig en ännu större sjö, omgifven af ängar och åkerfält; de nyss utspruckna ljusgröna lindarne afteckna sig bjert mot de svartgrå klipporna; vi halka förbi dem in i en ny sjö med holmar, träd och rödmålade hus, och under hela denna färd råder bland passagerarne en liflig omflyttning af kommande och afgående i flatbottnade båtar, som äro färdiga att kantra i det böljande kölvattnet. Farligast synes det utanför *Sigtuna*, Sveriges gamla konungastad; sjön är bred

böljorna lyfta sig, som vore det hafvets vågor, båtarne slingra, det är hemskt att se. Här skall hägring visa sig; sålunda speglar sig i vattnet Sigtuna, den lilla staden med de röda taken, der de gamla tornen stå i ruiner, såsom förposter bort emot klipporna. Vi flyga förbi, och nu äro vi i Fyrisån. Ett stycke ängsmark är öfversvämmadt, några hästar bli skygga för bullret från ångfartyget, de springa genom ängsvattnet, så att det stänker upp omkring dem. Det glimmar af bajonetter på branten mellan träden; Upsala-studenter ligga i läger och öfva sig i vapen. Ån gör en bugt, och högslätten utbreder sig; vi se gamla-Upsala-högar, vi se staden Upsala med sin kyrka, hvilken likt Notre-Dame "lyfter stenarmarna mot himlen"; universitetsbyggnaden visar sig, liknande utanpå till hälften ett slott, till hälften en kasern, och högt på den gräsbeklädda kullen står det gamla, rödmålade, stora slottet med sina torn.

Vi lägga till nära hvalfbron och stiga i land. Hvart ledsagar du oss först, du vår vägvisare med den hvita och svarta studentmössan? Gå vi upp till slottet eller till Linnés trädgård? Gå vi till kyrkogården, der nässlorna vaxa öfver Törneros's och Geijers grafvar? Nej, till det unga, friska lifvet, Upsalas lif, till studenterna. Du berättar oss om dem, vi höra deras hjertas slag, och vårt hjerta slår varmt för dem tillbaka.

Första året under Danmarks krig mot insurgen-terna lemnade mången rask Upsalastudent sitt stilla, trefliga hem och ställde sig i de danska brödernas leder; Upsalas studenter inställde sin glada Majfest, och de penningar, de annars årligen använde till firande af denna fest, skickade de till Danmark, sedan summan blifvit förhöjd genom inkomsten af konserter i Stock-

holm och Upsala; detta skall icke glömmas i danskens land. Upsala-student, du är oss kär genom ditt hjertelag, du är oss kär genom dina lustiga upptåg, af hvilka vi vilja nämna ett drag. Det hade också i Upsala blifvit modernt att vara hegelian, det vill säga, att alltid med hegelska konstord slå omkring sig i sitt tal; för att göra en ända på den dumheten, hittade ett par fyndiga hufvuden på att inpräglade de oftast förekommande konstorden i hufvudet på en jemt och ständigt drucken och löjlig källarmästare, hos hvilken mången sexa blef hållen; det lyckades, och mannen talade i sitt rus à la Hegel och det komiska i att med filosofiska lappar kluta ut sitt tal blef utskrattadt, begripet och — öfvergifvet. En herrlig sång ljuder oss till mötes; vi höra svensk, norsk och dansk text. Melodiernas klingande vårdkase tillkännager oss, hvar Upsala-studenterna äro samlade; sången tonar från nationssalen, från restaurationslokalen och som serenad i den stilla qvällen, när en af de unga vännerna drager bort eller en kär gäst skall hedras.

Herrliga melodier, J hållen oss fast, så vi glömma, att solen går ner och månen upp.

”Herre min Gud, hvad den månen lyser,
Se, hvilken glans utöfver land och stad.”

sjunges der, och vi se:

”Högt upp i *slottet* hvarenda ruta
Blixtrar, som vore den en ädelsten.”*)

Dit upp går då vår väg, för oss, du minnets alf, in i slottet, landshöfdingens boning! Vi helsas af milda ögon, vi se en lycklig krets af älskliga människor och alla Upsalas notabiliteter. Vi återse honom, hvars snille öppnade ögat för vextlifvet, så att sjelfva jord-

*) ”Gluntarne”, duetter af Gunnar Wennerberg.

svamparne aftäckas för oss som en byggnad, konstrikare än forntidens labyrint. Vi se "Blommornas" sångare, honom, som förde oss till "Lycksalighetens Ö"; vi möta honom, hvars qväden bäras på melodier ut i världen; makan vid hans sida, den stilla, milda qvinnan med de trofasta ögonen, är en dotter till Frithiofs vidtberömda skald; vi se ädla män och qvinnor, fruar af den höga adeln med de hieroglyfiskt klingande familjenamnen med silfver och liljor, stjernor och svärd i djerf sammansättning.

Tyst, hör den lifliga sången! *Gunnar Wennerberg*, "Gluntarnes" diktare och kompositör, sjunger med *Be-ronius* sina sånger och gifver dem dramatiskt lif och verklighet.

Här är själfullt och treffigt, härinne blir man vid godt lynne, man känner sig glad i nutiden och lycklig fjerran från de skräckscener, historien berättar såsom timade innanför dessa murar.

Vi kunna lyssna till dem först, när melodierna tystnat, när de vänliga gestalterna försvinna, och de festliga ljusen slockna härinne; då brusar det så från historiens blad, att man ryser af bäfvan. Det var på den tiden, som mängden kallar poëtisk, i den romantiska medeltiden; skalder besjöngo dess glanspunkter och öfverskyldes med strålarne af dessa de blodiga svalgen, den tidens råhet och vidskepelse. Fasan griper oss i Upsala slott; vi stå i den hvälfda salen, vaxfacklan brinner vid muren, konung *Erik den Fjortonde* sitter med Sauls dystra missmod, med Kains vilda blick, han tänker på Nils Sture, minnet af orättvisan emot honom piskar med gissel och skorpioner, blodigt, likasom det droppar blod från historiens blad.

Kung Erik den Fjortonde, hvars dystra misstroen-

de ofta steg till vansinne, trodde, att adeln traktade efter hans lif; hans gunstling Göran Persson fann sin fördel i att styrka honom i denna tro; mest hatade han den af folket älskade Sture-släkten och inom denna synnerligast den blonda Nils Sture, ty Erik trodde sig hafva läst i stjernorna, att en man med ljust hår skulle störta honom från thronen. Då nu den svenska härföraren efter det förlorade slaget vid Svarterå sköt skulden på Nils Sture, trodde Erik det genast, men vågade ännu icke fara fram som han ville, utan han förärade till och med Nils Sture kungliga gåfvor; men då denne snart ånyo af en enskild man beskylldes för att hafva hämmat de svenska vapnens framgång vid Bohus, kallade Erik honom väl till sig på Svartsjö kungsgård och gaf honom en vänskaplig plats vid sin kungliga taffel, ja, han lät honom äfven på god tro begifva sig till Stockholm; men just som han kom dit, ljöd härol dernas rop genom gatorna: "Nils Sture är en landsförrädare!" Der grepo honom Göran Persson och de tyska legoknektarne, bundo honom med våld på en eländig åkarkamp, slogo honom i ansigtet, så att blodet strömmade, satte en halmkrona på hans hufvud, klistrade framme på sadeln ett papper med derpå skrifna smådeord, lejde gatpojkar och gamla käringar att gå parvis framföre och läto vid hästsvansen binda två granruskor, som släpade på gatan och sopade henne efter landsförrädaren. "Detta har jag icke förtjent af konungen!" ropade Nils Sture och bjöd krigsknektarne, som gingo vid hans sida och hade tjenat under honom på slagfältet, att vittna ärligt, och de ropade alla högt, att han led oskyldigt och hade visat sig som en redlig svensk. Men tåget drefs utan uppehåll fram genom gatorna, och om natten fördes Nils Sture i fängelse.

Kung Erik sitter på sin konungastol, han låter tända facklor och ljus; det hjälper icke, det är mörkt inom honom, och tankarnas skorpioner stinga hans själ. "Jag har ju åter frigifvit Nils Sture," mumlar han, "jag har låtit uppslå på alla gathörn och utropa genom härolder, att ingen må våga tala annat än godt om Nils Sture. Jag har i ett hedrande värf skickat honom till ett främmande hof, att fria för mig! — Han har fått upprättelse nog; — men aldrig glömmer han eller hans mäktiga slägt den spott och spe, jag lät honom lida. Alla vilja de förråda mig, mörda mig!" Och kung Erik befäller, att hela Sturens slägt skall bringas hit som fångar.

Kung Erik sitter på sin konungastol, solen skiner, men icke i kungens hjerta. Nils Sture inträder med ja från den kungliga bruden, och konungen trycker hans hand, lofvar honom allt godt, — och nästa afton är äfven Nils Sture en fånge på Upsala slott.

Kung Erik vändas i dystra sinnesqval, han har ingen hvila, ingen ro, mellan ångslan och misstro jagas han till Upsala slott. Han vill göra allt godt igen genom att äkta Nils Stures syster; på sina knän beder han hennes fångne fader om samtycke och får det; men i samma ögonblick är misstroendets ande åter öfver honom, och han ropar i sitt vansinne: "J tillgifven mig dock icke den nesa, jag låtit vederfaras Nils!"

I detsamma kom Göran Persson; han anmälte, att kung Eriks broder *Johan* var släppt ur sitt fängelse och att upproret bröt lös. Och Erik sprang med den hvassa dolken in till Nils Sture. "Är du der, din riksförrädare! ropte han och stötte dolken i Sturens arm. Sture drog ut dolken igen, aftorkade blodet, kysste fästet, återgaf dolken åt konungen och bad: — "Skona mig,

herre, jag har icke förtjent eder onåd!" Och Erik skrattade högt: "ha! hör bara den skurken, hur han kan bedja för sig!" Och konungens drabant stötte sin hillebård genom Nils Stures öga och gaf honom derefter dödshugget. Stures blod klibbar vid Upsala slott — vid konung Erik, evigt och alltid. Ingen messa i kyrkan har kunnat aftvä det —! Vi begifva oss till kyrkan.

Här i sidogången leder en liten trappa upp till en hvälfd kammare, der i ett träskåp förvaras konungakronor och spiror, tagna från de dödas kistor; i en vrå hänger Nils Stures blodiga klädnad och riddarehatt, vid hvilken en liten silkeshandske är fäst, det var hans trolofvades fina handske, som han ständigt ridderligt bar. Mörka, högt besjungna tid, vik tillbaka som en ovädersky och var poëtiskt skön för den, som icke ser dig på nära håll, i din sanning.

Vi stiga ner från den lilla kammaren, från de dödas guld och silfver, och vandra i kyrkans gångar; de kalla marmorsarkofagerna med sköldemärken och namn väcka andra, mildare tankar.

Ljust och brokigt skimra väggarna i det stora kappellet bakom högaltaret; al fresco-målningarne återgifva de mest framstående momenterna af Gustaf Wasas lif; här multnar hans stoft, här emellan hans trenne gemålers. Hit kallar oss ett marmorarbete af *Sergel*; det pryder De Geerska grafchoret, och här i hufvudgången under den släta stenen hvilar Linné; i ett sidochor är hans monument rest af "amici" och "discipuli." En riklig summa sammansköts i hast härtill; konung Gustaf den Tredje deltog sjelf med en kunglig gåfva; inbjudarne gjorde honom uppmärksam på, att inskriften

skulle lyda, det monumentet var upprest blott af vänner och lärjungar, och kung Gustaf svarade dem: är då inte också jag en af Linnés lärjungar!"

Monumentet stod der, och i den botaniska trädgården inredes en sal under präktiga löfträd; hans byst sattes der, men minnet af honom sjelf, hans hem, hans egen lilla trädgård, hvar finnes den? För oss dit!

På andra sidan Fyris-ån, der gatan stupar neråt, der rödmålade trähus prunka med lefvande grästak, så friskt som vore äfven det en vext-terrass, der ligger Linnés trädgård. Vi stå derinne; hur ensamt, hur vildt bevuxet; höga nässlor skjuta upp mellan gamla vanskötta häckar. Inga vattenvexter trifvas mer i den lilla uttorkade dammen; de förut klippta häckarne skjuta nu friska skott, utan att stäckas af trädgårdsmästarens sax. Det var mellan dessa häckar, som Linné stundom såg sin dubbelgångare, det ögats sjukdomsfantom, som äfven fördubblar garderoben från hufvudboden ända till stöflorna.

Der en stor man har lefvat och verkat, der blir sjelfva stället som en del af honom; det hela likasom det enskilda har afspeglat sig i hans öga, det har ingått i hans själ och blifvit en länk mellan henne och världen.

Vi inträda i orangerierna, som nu äro förvandlade till församlingsrum; den blomstrande vinterträdgården är försvunnen, men väggarne visa dock ett slags herbarium; de äro prydda med porträtter af svenska lärde, ett herbarium från vetenskapens trädgård. Obekanta ansigten och för den främmande till största delen obekanta namn möta oss. Ett porträtt ibland de många tilldrager sig vår uppmärksamhet; det ser ganska eget ut, det är bröstbilden af en gammal man i skjorta, liggende i sin säng. Det är den lärde teologen Ödman,

som, sedan han i en feber legat till sängs, fann sig så väl deraf, att han förblef liggande hela sin öfriga långa lifstid och omöjligen kunde fås upp; till och med då grannens hus brann, måste man i sängkläderna bära ut honom på gatan. Döden och kölden voro hans två värsta busar; kölden skulle taga lifvet af honom, menade han; när derföre studenterna kommo med sina predikningar, måste manuskriptet först kylslås på kakelugnen. Fönstren fingo aldrig öppnas, det var en qväfvande, osund luft inne hos honom. På sängen hade han sin skrifpulp; här lågo böcker och manuskript strödda om hvarandra; matkär, krukor och fat stodo här så godt de kunde. Hans enda sällskap var en döfstum dotter. Stilla satt hon i fönstersmygen, sluten inom sig, stirrande framför sig, likasom vore hon figuren, som stigit ur ramen kring den mörknade duk, som en gång visat ett porträtt på väggen.

Här i rummet, i denna vedervärdiga lukt, lefde den gamle lyckligt och uppnådde en mycket hög ålder, sysselsatt med att öfversätta resor i Afrika. Den osnygga bädd, hvori han låg, blef under hans tänkande dro-medarens höga rygg, som lyfte honom högt i den brännande solen; de långa, nedhängande spindelväfvarne blefvo palmens svajande fanor, och karavanen gick öfver floder till vilda folkslag. Gamle Ödman var med på elefantjagt, midt inne i den tjocka bambuskogen; den smidiga tigerkatten sprang förbi, och ormen lyste som en guirland kring trädet; der var spänning, der voro faror, — och likväl låg man så tryggt i sin goda säng i Upsala. En vinterdag hände sig, att en dalkarl gick miste och med sin öfversnöade skinnpels samt med hår och skägg fullt af is kom in i Ödmans rum. Ödman skrek högt, att han skulle gå; men bonden var döf och

klef fram till sängen; det var den personifierade vintern sjelf — och Ödman blef sjuk af detta besök. Det var hans enda sjukdom under de många år han, som polypen, låg här fastvuxen, och der han blef afmålad, sådan som vi se hans bild i församlingsrummet *).

Från lärdomens kammare vilja vi gå till dess graf, det vill säga till dess öppna graf: det stora biblioteket; vi gå från sal till sal, uppför trappa och nedför trappa, längs hyllorna och bakom dem; och rundtomkring stå böckerna, dessa andens försteningar, som kunna göras lefvande blott genom anden. Hjertans god och mild, det lefvande människohjertat midt ibland det förstenade, går här en gammal vänlig man, bibliotekarien professor *Schröder*; han ler och nickar, i det han hör, huru minnets alf här intager hans plats som ledsagare, och här berättar och förevisar. Vi se Tegnér's afskrift och öfversättning af Oehlenschlägers *Hakon Jarl* och *Palnatoke*, vi se Wadstena klosterbibliotek, de tjocka svinskinnsbanden, och tänka på de fina nunnehänder, som burit dem, de fromma, milda ögon, som löst anden i de döda bokstäfverna. Här ligger den berömda *Codex argenteus* **), öfversättningen af de fyra evangelierna. Guld- och silfver-bokstäfver lysa från de röda pergamentsbladen. Vi se gamla isländska manuskripter från de la Gardies fransyskt förfinade salong, Thunbergs japanska manuskripter, — man blir slutligen genom blotta åsynen af böckernas band och namn just som

*) Här råder dock ett misstag. I Öst-göta nationssal i Upsala, eller det fordna Linnéska orangeriet, finnes visserligen ett porträtt at en person, som ligger till sängs; men denne är icke Ödman, utan domprosten Lidén, porträtterad på sin dödssäng.

Öfvers. Anm.

**) En götisk öfversättning af de fyra evangelierna, hvilken tillskrifves den berömda biskop Ulphilas.

andeligt maläten och vill ut i det fria — och snart äro vi der, vid Upsalas gamla högar! För oss dit ut, du minnets alf! Ut ur staden, ut på den vida slätten, der Danmarks kyrka står, kyrkan, som uppbyggdes af det byte, svenskarne vunno i krig mot de danska! Vi följa den breda landsvägen, som för oss tätt förbi Upsalas gamla högar: Odins, Thors och Freys grafvar, såsom de kallas.

Här låg det gamla '*Upsala*, nu är här blott ett par bondgårdar. Den låga kyrkan, af väldiga jättestenar, är från urgammal tid; hon står på kvarlevorna af det hedniska templet. Hvar och en af högarna är ett litet berg för sig och likväl rest af människohänder. I den glesa grasmattan äro inristade alnslånga bokstäfver och hela namn, hvilka det nya, uppspirande gräset efter hand åter ifyller. Den gamla hustrun från bondgården nära invid högen bringar, fylldt med mjöd, det silfverbeslagna horn, som *Carl Johan* skänkte. Vandrarne tömma hornet för forntidsminnena, för Sverige och för hjertats beständiga tanke: kärleken, den evigt unga! Ja, din skål är tömd här! Åt mången skönhets-ros bragtes här ett lefve, och år efteråt, när samme vandrare stod här, var hon, den blomstrande rosen, lagd i jorden; vårens rosor hade strött sina blad öfver hennes kista; hennes läppars ljufva musik klingade blott i minnet, leendet i hennes öga och kring hennes mun var horta likt de solstrålar, hvilka då belyste Upsala-högar; hennes namn i gröngräset var igen grodt, hon sjelf i jorden, och denna igenkastad öfver henne; men högen här, den i tusende år tillslutna, var öppnad.

Genom den djupa gång, som blifvit gräfd in i högen, komma vi till ask-urnorna, som gömma Ynglinga-

ättens ben, stoftet af konungar, jordens gudar. Den gamla hustrun från bondgården har tändt ett halft hundra vaxljus och ställt dem i rad i den annars nattsvarta, stensatta gången; här inne strålar det så festligt öfver de till aska förbrända, förkolnade benen af forntidens mäktige. Och hvad voro dessa? Du jordens magt och herrlighet, du jordens rykte och ära — stoft, stoft, likasom den sköna rosen bäddad i svartan mull, der intet ljus tändes! Minnena blifva blott ett namn, namnen blott en klang — —! bort härifrån, ut och upp på högen, der vinden fläktar, solen skiner och ögat ser öfver den gröna slätten till det solbelysta, kära *Upsala*, studenternas stad.

XV.

Sala.

Sveriges store konung, Tysklands räddare, *Gustaf Adolf*, anlade *Sala*; den lilla skogen nära härinvid är ännu omhägnad och skyddad af sägnen om hjältekonungens ungdomskärlek, hans möten här med *Ebba Brahe*. *Sala* silfvergrufvor äro de största, djupaste och äldsta i Sverige: de sträcka sig till hundra sjuttio famnars djup, alltså nästan till ett lika djup som *Östersjöns*. Detta ger redan anledning till något intresse för en liten stad; huru ser nu denna stad ut? "Sala," säger resebeskrifningen, "ligger i en dald, uti en flack och föga angenäm nejd." Och så är det äfven. Åt det hållet var ingenting vidare angenämt, och landsvägen förde oss genast in i staden, som är en stad utan all fysiognomi. Den består af en lång gata med knut på och sedan några trådar; knuten är torget, och trådarne äro ett par gränder, som hänga dervid. Den långa gatan, det vill säga lång i en liten stad, var alldeles menniskotom, ingen syntes komma ut genom portarna, ingen syntes i fönsterna. Det var derföre en glädje att ändtligen vid en krambod, der det i fönstret hängde ett knappålsbref, en halsduk och två thépannor, få se en menniska, en ensam, stillastående bodhetjent, som lade sig öfver disken ut emot den öppna dörren, och tittade ut. Säkert skref han på aftonen i sin dagbok, ifall han förde någon sådan, "i dag for här en resande genom staden, vår Herre kände honom, men inte jag!" Ja,

det sade bodbetjentens ansigte, och det var ett ärligt ansigte.

I gästgifvaregården, der jag tog in, rådde samma graflika tystnad som på gatan; porten var väl tillsluten, men inne stodo alla dörrarne på vid gafvel, tuppen gick midt i rummet och gol för att visa, det ändå någon var hemma; för öfrigt var huset helt pittoreskt, det hade en öppen altan åt gårdssidan, utåt gatan skulle sådant varit alltför lifligt. Der hängde den gamla skylten och gnisslade i blåsten, det var likasom han varit lefvande. Jag såg det från mitt fönster, jag såg äfven, huru gräset på gatan hade fått makt öfver stengläggningen. Solen sken klart, men likasom i den gamla ungarlens ensamma kammare och på den gamla möjungfruns *balsamin* i blomkrukan; det var stilla som på en skottsk söndag, och det var en tisdag; man blef stämd för Youngs nattliga tankar.

Från altanen såg jag in i grannens gård; der syntes ingen själ; men barn hade lekt derinne; de hade gjort sig en liten trädgård af bara torra pinnar, hvilka voro stuckna i den mjuka jorden och vattnade; en bit af en lerkruka, som visst hade varit deras vattenkanna, låg der ännu. Pinnarne betydde rosor och geranium. Det hade varit en vacker trädgård! ack ja! vi stora, fullvuxna menniskor, vi leka på samma sätt, göra oss en trädgård med kärlekens rosor, och vänskapens geranium, vi vattna dem med våra tårar och med vårt hjerthlod — och likväl är och blir det torra pinnar, utan rot. Det var en mörk tanke, jag kände det, och för att få de torra pinnarna i min tanke till att bli blomstrande Aronsstafvar, gick jag ut; jag gick i småtrådarna och den långa tråden, det vill säga, i de små gränderna och på den stora gatan, och här var mera

lif än jag vågade vänta; jag mötte en hop kor, som kommo hem eller gingo i vall, jag vet icke hvilketdera, ty de gingo utan någon som drefdem. Bodbetjenten stod ännu bakom disken, lade sig ut öfver densamma och helsade, den främmande tog af hatten igen; det var den dagens tilldragelse i Sala. Förlåt mig, du tysta stad, som Gustaf Adolf byggde, der hans ungá hjerta klappade af den första kärleken, och der silfret ligger i de djupa schakten, det vill säga, utanför staden, ”uti en flack och föga angenäm nejd!”

Jag kände ingen här i staden, ingen vägledde mig, utan jag följde efter korna och kom till kyrkogården; korna gingo förbi, jag klef öfver ringmuren och stod ibland grafvarna, der gräset vexte högt och nästan alla grafstenarne lågo med utplånade inskrifter; blott på en och annan kunde man läsa: ”Anno —” ja, hvad vidare? Och hvem hvilade här? Allt var utplånadt på stenen, utplånadt, som det jordiska lifvet hos den, hvilken här nu var jord i jorden. J döde, hvilket lifsdrama hafven J spelat i det stilla Sala? Den nedgående solen sken öfver grafvarna; intet blad rörde sig på träden; allt var tyst, tyst som döden i silfvergrufvornas stad, hvilken för den resandes minne blott är en ram kring bodbetjenten, som lutade sig ut öfver disken.

XVI.

Den stumma boken.

Vid landsvägen inne i skogen låg ett enstaka bondhemman; man kom utan hinder direkte in på gården; der sken solen, alla fönster stodo öppna; derinne var lif och rörelse; men på gården, i en löfsal af blommande syrener, stod en öppen likkista; den döde hade blifvit flyttad hitut, samma förmiddag skulle han begrafvas; ingen stod och såg sörjande på den döde, ingen gret öfver honom, hans ansigte låg betäckt med en hvit duk, och under hans hufvud var lagd en stor, tjock bok, hvars blad utgjordes af hela gråpappersark, och mellan hvarje sådant ark lågo, gömda och glömda, vissna blommor, ett helt herbarium, samladt på åtskilliga ställen; detta skulle med i grafven, så hade han sjelf begärt. Till hvarje blomster knöt sig ett kapitel af hans lif.

"Hvem är den döde?" sporde vi, och svaret blef: "den gamla studenten från Upsala! Han skall en gång ha varit skicklig, kunnat lärda språk, kunnat sjunga, ja, till och med skrifva visor, säges det; men så var det någonting som lade sig i vägen, och så doppade han sina tankar och sig sjelf med i bränvin, och då hans helsa kom på kneken, så kom han hit ut på landet, der det betalades för hans underhåll. Han var from som ett barn, när bara inte det elaka sinnet föll på honom, ty då fick han krafter och sprang omkring i skogen som ett jagadt vilddjur; men, fingo vi hem honom, förmådde vi honom att se i boken med

de torra örterna, då kunde han sitta hela dagen och se än på en vext och än på en annan, och mången gång runno tårarne utför hans kinder; Gud vet, hvad han dervid tänkte! Men boken bad han ätt få med sig i kistan, och nu ligger hon der, och om en liten stund skall locket spikas på, och han skall få sin ljufva hvila i grafven!”

Duken aflyftes; det var frid i den dödes ansigte, en solstråle föll derpå; en svala sköt uuder sin pilsnabba flygt in i löfsalen och vände sig om i flygten, qvittrande öfver den dödes hufvud.

Hur besynnerligt är det icke, — vi känna det säkert allesamman, — att framtaga gamla bref från vår ungdom och läsa dessa; då uppdyker likasom ett helt lif med alla sina förhoppningar, alla sina sorger. Huru många bland de menniskor, med hvilka vi på den tiden förtroligt umgingos, äro icke nu som döda för oss, och likväl lefva de ännu; men vi hafva på långa tider icke egnat en tanke åt dem, vid hvilka vi en gång trodde oss för alltid vara fästa, att ömse-sidigt med dem dela sorg och glädje.

Det vissnade eklöfvet här i boken påminner om vännen, vännen under skoltiden, vännen för hela lifvet; i skogen fäste han detta blad på sin studentmössa, då förbundet för hela lifvet afslöts. — Hvar vistas han nu? — Eklöfvet är gömdt, vänskapen glömd! — Här är en främmande drifhusvext, alltför *fin* för nordens trädgårdar, — det är som doftade det ännu från dessa blad! *hon* gaf honom den, fröken gaf den från den adliga blomsterträdgården. Här är neckrosen, som han sjelf brutit och vattnat med salta tårar, neckrosen från det söta vattnet. Och här är en nässla, hvad säga hennes blad? Hvad tänkte han, när han bröt henne, när

han gömde henne? Här är en liljekonvalje från den ensliga skogen; här är ett getblad från blomkrukan i källarrummet, och här är ett skarpt och naket grässtrå —!”

Den blommande syrenen hänger sina friska, doftande klasar öfver den dödes hufvud —, svalan flyger åter förbi: ”qvivitt! qvivitt!” — — Nu komma karlarne med spik och hammare, locket lägges öfver den döde, som hvilar sitt hufvud på *den stumma boken*. Gömd — glömd!

XVII.

Säter-dalen.

Allt var i ordning, vagnen väl eftersedd; man hade till och med sörjt för en piska med god snärt! Två piskor skulle vara bäst, sade handelsmannen, som sålde sådana, och handelsmannen hade erfarenhet, hvilket den resande ofta icke har! En hel påse med "slantar", det vill säga kopparmynt af ringa värde, stod framför oss, till bropenningar, till tiggare, till vallgossar eller hvem helst, som öppnade åt oss de många grindar, hvilka stänga landsvägen; men vi fingo öppna grindarna sjelfva! Regnet sköljde ner, så att det stod som spön i backen; ingen hade lust att ge sig ut i sådant väder. Vassen i kärren nickade och svajade, det var ordentligt regnkalas för honom, och det susade från topparna: "vi dricka med foten, vi dricka med toppen, vi dricka med hela kroppen och stå ändå på ett ben, hurra!" Vi dricka du-skål med den lutande pilen, med de lungvåta blommorna på branten; kalken rinner öfver för dem! Neckrosen, den fina, hvita fröken, kan bättre hålla ut! Hurra, det är kalas! Det håller ned! Vi susa och vi sjunga! det är vår egen visa! i morgon qväka grodorna efter henne, och säga: hon är splitter ny.

Och vassen svajade, och regnet hällde, så att det plaskade efter. Jo, det var ett väder att komma uti till Säter-dalen och se dess berömda skönhet. Nu gick snärten af piskan; han blef påbunden igen och återigen påbunden, och hvarje gång blef han kortare, och

slutligen var der ingen snärt alls och intet skaft heller, ty skaftet gick efter snärten, eller rättare seglade efter honom. Vägen var komplett segelbar och gaf en fullständig idé om begynnelsen till syndafloden. Nu drog den ena hästkraken för mycket, nu drog den andra för litet, och så gick svängeln sönder. Heder och tack, öde! det var en herrlig resetur. Fotsacken bar i sitt veck en djup damm med utlopp ner åt knäet. Nu sprang en "mutter" i vagnen, såsom skjutsbonden kallade den; nu lossnade någonting på linorna, och bogstycket tröttnade att hålla längre. Herrliga gästgivarergård i Säter, hur mycket mer längtar jag icke nu efter dig än efter din berömda dal! Och hästarne gingo långsammare, och regnet föll stridare, och så — — ja, så voro vi ännu alldeles icke i Säter.

Tålmod, du långbenta spindel, som i förmaket lugnt spinner din väf öfver den väntandes fot, spinna mina ögonlock till sömns, lika sagta som hästarnas gång! Tålmod, — nej, det fanns icke med på vagnen till Säter. Men dit, till gästgivarergården vid vägen, nära till den berömda dalen, kom jag äntligen mot aftonen.

Och allting flöt om hvartannat der inne på gården så chaotiskt småtrefligt, spillning och åkerbruksredskaper, störrar och halm; hönsen sulto ursköljda, så att de liknade skuggor, eller på sin höjd uppspetade hamnar af höns, och ankorna trängde sig in mot den våta muren, belåtna med det våta de fått. Hållkarlen var tvär, pigan ännu tvärare, det var med möda man blef betjenad af dem; trappan var sned, golvet ojemnt och nyskuradt samt ymnigt öfverströdt med sand; luften var fuktig och kylig; men utanför, knappt tjugo steg på andra sidan vägen, låg den berömda dalen, naturens egen trädgård, hvars behag består i löfträd och

buskar, källor och sorlande bäckar. Dalen låg djupt, jag såg trädtopparna skjuta upp, och regnet slog sin tåta slöja öfver honom. Hela aftonen satt jag och såg ditåt under detta hållregn för alla hållregn; jag trodde, att Wenern, Wetteren och ännu ett par sjöar till strömmade genom ett ofantligt såll ifrån skyarna. Jag hade beställt mat och dryck, men fick intetdera; folket sprang upp och ner, det brasades i spiseln, pigor sladdrade, karlar söpo, främmande kommo, blefvo inqvarterade och fingo både stekt och kokt; flera timmar gingo förbi; jag höll ett kraftigt tal till pigan, och hon svarade flegmatiskt:

”Herrn sitter ju bara och skrifver och skrifver, så inte har väl han tid att äta!”

Det var en lång aften, ”*men Aftenen gik*”, som det står i ”den nye Barselstue”; det hade blifvit helt tyst i huset; alla resande. jag ensam undantagen, voro borta, säkert för att finna bättre nattqvarter i *Hedemora* eller *Brunbäck*. Nere i den snuskiga källarsalen, — det hade jag sett genom den halföppna dörren, suto två karlar och spelade med flottiga kort; en stor hund låg under bordet och glodde med stora, röda ögon; köket var tomt, de andra rummen öde, golvet vått, stormen tjöt, regnet plaskade — ”Och nu i säng!” sade jag.

Jag sof en timma, jag sof väl två, och vaknade af ett skrik ute från landsvägen. Jag flög upp, det var mörkt, natten vid denna årstid blef icke mörkare! klockan var fram emot ett. Jag hörde, att man tog häftigt i porten; en grof karlstämman ropade högt, och det slogs med en påk mot portplankorna. Var det en full eller galen menniska, som ville in till oss? Nu öppnades

porten; det vexplades icke många ord; jag hörde qvinnor skrika himmelshögt af förskräckelse; det blef ett väsen; de sprungo i träskor öfver gården; boskapen bölade, grofva karlröster blandade sig deri; jag satt redan på sängbrädet. Ut eller in! Hvad var här att göra? Jag såg ut genom fönstret; nere på vägen var ingenting att se, och det regnade ännu. Med ens kom der någon med tunga steg uppför trappan, dörren öppnades till rummet bredvid, — nu blef det tyst! — jag lyssnade; en stor jernhasp var för min dörr. Nu gingo de derinne öfver golvet, nu ruskade de i dörren och sparkade till henne, — och under allt detta piskade regnet mot fönsterna, och en vindstöt ruskade i dem.

”Finnes här resande”, ropade en röst, ”elden är lös i huset.” Nu kom jag i kläderna och ut genom dörren och bort till trappan; der syntes ingen rök; men när jag stod på gården, — hela huset var af trä, långt och af betydlig vidd, — såg jag lågor och rök. Elden hade kommit från bakugnen, den ingen såg efter; en resande, som tillfälligtvis for här förbi upptäckte elden, ropade och slog på porten, och — kvinnorna skreko och korna bölade, då elden stack ut sin röda tunga emot dem.

Nu anlände sprutor, elden blef släckt; det var ljusa morgonen; jag stod på vägen, knappt hundra steg från den berömda dalen. Man kan lika gerna springa i honom som gå, och jag sprang, och regnet hällde ner, och vattnet forssade, hela dalen var en enda källa. Lofträden vände ut afvigsidan af bara hållregn, och de sade som vassen i går: ”vi dricka med toppen, vi dricka med foten och med hela kroppen, och stå ändå på ett ben, hurra! det regnar och det

håller ner; vi susa och vi sjunga, det är vår egen visa,
och hon är splitter ny.

Ja, så sjöng vassen äfven i går, det var samma
visa och samma väder. Jag såg — och såg — och
om Säter-dalens skönhet vet jag blott att, — *han har
fått tvätta sig!*

XVIII.

Midsommarfesten i Leksand.

På andra sidan Dalelven, öfver hvilken vägen nu för tredje eller fjerde gången förde oss, låg *Leksand*. Den ett stycke från kyrkan uppresta, pittoreska klockstapeln af rödfärgade bjelkar lyfte sig öfver de höga träden på en sluttning af lerjord; gamla pilar lutade sig vackert öfver den starka strömmen. Flottbron gungade under oss, ja, hon till och med sjönk litet, så att vattnet slog hästen om fötterna; men sådan är naturen hos broar af detta slag; jernkedjorna, som höllo bron uppe, gnisslade och rasslade, plankorna knakade och guppade, vattnet qvällde fram, porlade och brusade, — och så kommo vi öfver, der vägen bär uppför mot byn; häruppe stod ännu sedan i fjol majstången med vissna blomster; huru många händer, som bundit dessa, äro väl nu vissnade i grafven!

Angenämare än att följa körvägen in i byn är det att gå häruppe på sluttningen, längsefter elfven; stigen leder mellan gräsmark och löfträd bort till prestgården. Der tillbragtes aftonen hos den vänliga prestfamiljen; husfadern var nyligen död, alla gingo sorgklädda. Hos den unga dottern fanns det någonting, jag vet icke sjelf hvad det var; men jag måste tänka på den fina linblomman, som synes allt för fin för nordens korta sommar. Man talade om morgondagens midsommarfest och om vintertiden häruppe, när svanorna, ofta öfver trettio i flocken, lågo ute på elfven och utstötte underliga, sorgliga toner; de kommo alltid parvis, två och

två, och på samma sätt flögo de bort igen; om en af dem blef död, så stannade maken här, långt sedan de andra voro borta, väntade, klagade och flög slutligen ensam sin kos.

Då jag om aftonen gick ifrån prestgården, — det var nytändning, — restes majstången. Öfver sjön Siljan in åt elfven kom den lilla ångbåten *Prins August* med båtar i släptåg; en spelman landsteg; han blåste till dans under den höga, bekransade majstången, och rundt omkring henne gick det i lustig sväng, så muntert, som skulle hela lifvet vara en vacker sommarnatt.

Nästa morgon var midsommarfesten; det var en söndag, den 24:de Juni, en vacker, solklar dag. Det mest pittoreska vid festen är att se folket från de olika socknarna komma i skaror i stora båtar öfver sjön Siljan och stiga i land.

Vi åkte ut till landningsstället Barkdalen och mötte redan, innan vi ännu hunnit ur byn, hela skaror, som kommo derifrån, samt likaledes uppe från bergen. Nära till sjelfva Leksand ligger på ömse sidor om vägen en lång rad låga träbodas, som invändigt få sitt ljus endast genom dörren; de bilda en hel gata och tjena till stall för socknefolkets hästar, men äfven, — och detta var händelsen isynnerhet denna morgon, — till att gå in i och laga sin paryr i ordning. Nästan de flesta bodarne voro fyllda med bondqvinnor, som lossade upp och knöto till kläderna, för att få dem i riktiga veck, och mellertid ideligen tittade ut genom den låga dörren, för att se, hvem som gick förbi. Mängden af ankommande kyrkogångare tilltog; män, kvinnor och barn, gamla och unga, till och med dibarn, ty vid midsommarfesten blir ingen hemma att passa på dem, och derföre måste de med; alla skulle till kyrkan.

Hvilken skärande färgprakt! Eldröda och gräsgröna förkläden lyste emot oss. Qvinnornas dräkt är för öfrigt en svart kjol, rödt lifstycke och hvita ärmor. Alla bära psalmboken insvept i en hoplagd silkesnäsduk; de små flickorna ha alldeles gul klädning samt röda förkläden; de aldra minsta blott en gurkmejefärgad, gul klädning. Karlarne hade svarta rockar, liknande våra paletåer, med broderi af rödt ullgarn, ett rödt band med tofs hängde ner från den stora, svarta hatten; mörka byxor och blå strumpor med röda strumpeband af skinn; kort sagdt, det var en skärande rikedom på färger i den klara solskensmorgonen der inne på skogsvägen! Denna förde rakt ner till sjön, som låg spegelblank och blå. Tolf till fjorton långa båtar, i form af gondoler, lågo redan uppdragna på den släta strandbrädden, hvilken härstädes är öfversållad med stora stenar; hvilka tjena de landstigande till bryggor; intill dessa lade båtarna, och folket ömsom klättrade, gick och bar hvarandra i land. Der stodo visst en tusen personer på stranden, och långt ute på sjön kommo ytterligare tio à tolf båtar, några med sexton åror, andra med tjugo, ja, fyra och tjugo, rodde af män och qvinnor, och hvarje båt prydd med gröna grenar. Dessa i förening med de brokiga klädningarna gånge åt det hela någonting så festligt, så fantastiskt rikt, som man icke skulle kunna tro Norden om att ega. Båtarna kommo närmare, alla öfverfulla af människor; men de kommo stilla, utan stöj och prat, fram till skogkanten, båtarne drogos upp på stranden; här borde en målare ha varit, isynnerhet vid en punkt, nemligen vid vägen uppför branten, der hela skaran hvimlade mellan buskarna och träden; mest framstående voro två trasiga ungar, klädda i brandgult, hvar med sitt skinnbylte

på nacken; de voro hemma i den fattigaste socknen i Dalarna; der gick äfven en halt man med sin blinda hustru, jag tänkte på versen i ABCboken, från min barndomstid:

”De halta se, de blinda gå,
Och hjälpas åt att hemmet nå.”

Och vi uppnådde också byn och kyrkan, dit alla strömmade; man sade, att der vore öfver fem tusen människor församlade. Klockan nio begynte gudstjensten. Orgelverk och predikstol voro smyckade med blommande syrener; barnen sutto med syrenblommor och björklöf; de mycket små hade hvar sitt stycke knäckebröd, som de roade sig med att spisa. Der firades de unga konfirmanternas nattvardsgång, der var orgelmusik och psalmsång, men der var äfven ett fruktansvärdt barnskrik och slammer af tunga fotsteg; de klumpiga; jernbeslagna dalskorna stötte hårdt mot stengolfvet. Alla hänkar i kyrkan, läktarne och stora gången voro fyllda af folk; i sidogången såg man olika grupper, lekande barn och andäktigt gammalt folk; vid sakristian satt en ung qvinna och gaf sitt lilla barn di, det var en lefvande, en skön bild af madonnan sjelf. Det första intrycket af det hela var gripande, men blott det första; här var alltför mycket, som störde; midt under sången hördes barnskrik och slammer af gående; och dertill kom en odräglig löklukt; nästan alla förde med sig små lökknippor, på hvilka de sutto och åto, jag kunde icke härda ut längre, utan gick ut på kyrkogården; här, som alltid i den fria naturen, var det slående, det var heligt. Kyrkodörrarne stodo öppna, orgelmusiken och psalmsången hördes hitut i Guds solsken vid den öppna sjön. De många, som icke kunde få plats inne i kyrkan, stodo

här utanför och sjöngo med ur psalmboken; rundt-omkring på grafstenarna, hvilka nästan alla äro af gjutet jern, sulto mödrar och gáfvo sina små di; lifvets källa välde fram öfver död och graf. En helt ung bonde, en utmärkt vacker karl, stod och läste inskriften på en graf:

”Ack, hur sött, att hafva lefvat,
Ack hur skönt, att kunna dö!”

Sköna, kristliga tänkespråk, verser, säkert ur psalmboken, lästes rundt omkring på grafvarna, och de blefvo alla lästa, ty gudstjensten varade flera timmar, någonting, som emellertid aldrig kan vara godt för andakten.

Ändtligen strömmade skaran ur kyrkan, de eldröda och gräsgröna förklädena lyste, människomassan blef allt tätare och trängde framåt; de hvita hucklena, linnena och lärftsarmarne utgjorde hufvudfärgen; det såg ut som en hel procession i de katolska länderna. Det blef åter lif och rörelse på vägen af gående och åkande, och öfver sjön rodde de fullastade båtarne åter sin väg. Men likväl fanns ännu folk qvar. Drängar och gubbar stodo i grupper på Leksands breda gata från kyrkan och upp till gästgifvaregården. Här bodde jag och måste bekänna, att mitt danska tungomål lät högeligen främmande för dem alla; jag bröt därför på svenska, och flickan i gästgifvaregården försäkrade, att hon förstod mig bättre än hon i fjol hade förstått Fransmannen, som talte franska till henne.

Som jag sitter i mitt rum, inkommer värdinnans lilla dotter, ett litet näpet barn, som fann sig lyckligt af att få se min brokiga nattsäck, min skottska plaid och det röda saffianet i kofferten; jag klippte i hast åt henne af ett pappersark en turkisk moské med minareter och öppna fönster, och hon skyndade helt lycksalig

sin kos. En stund efteråt hör jag det talas högt på gården, jag hade en aning om att det gällde min klippning; jag steg sagta ut på trä-altanen och såg mormor stå nere på gården och med strålande ansigte hålla min klippning högt upp. En hel skara dalkarlar och dalkullor stod omkring henne, alla i extas öfver mitt konstverk, men ungen, — den lilla, välsignade ungen, — skrek och sträckte händerna efter sin välfångna egen- dom, som hon icke fick behålla, emedan den var alltför vacker. Jag smög mig, högeligen smickrad och uppmuntrad, in igen, men nästa ögonblick knackade det på dörren, det var mormor; hon kom med en hel tallrik pepparnötter.

”Jag bakar de bästa pepparnötter i Dalarne”, sade hon, ”men de ha gamla fasoner från min mormors tid herrn klipper så väl, skulle han inte kunna klippa oss några nya fasoner!”

Och jag satt hela midsommaraftonen och klippte mönster till pepparkakor: nötknäppare med ryttarstöflor, väderqvarnar, som föreställde både mjölnare och qvarn, utstyrd i tofflor och med dörr på magen, samt dansöser, som med ena benet pekade åt sjustjernan. Mormor fick dem; men dansöserna vände hon upp och ned på, benen sväfvade alltför högt för hennes fattningsgåfva, hon trodde, att de hade ett ben och tre armar.

”Det skall bli nya fasoner!” sade hon, ”men de äro svåra.”

Jag hoppas, att jag i Dalarne lefver i de nya pepparkaks-fasonerna.

XIX.

Vid Siljan.

Vi äro högt upp i Dalarne, vi äro vid Siljan, "Dalarnas öga", hvori Soller-ön med sin skinande hvita kyrka bildar ögonstenen.

Här är vackert vid midsommarstiden. De fjerran bergen förtona sig så rent blå, solljuset strömmar ut öfver den klara blanka vattenytan, der stundom öknens fé, Medelhafvets trollhexa, Fata Morgana, kommer och bygger sitt luftslott. Genom Siljan, det vet dalbonden, simmar Necken som en flodhäst med säfgrön manke. Se ut öfver vattnet, huru båtarne komma med brudfolk och gäster, med sång och med spel; se uppåt de närmaste skogsbranterna, hur de rödfärgade trähusen prunka i solskenet, hur klockorna på getterna pingla, och sången ljuder full och stark, som vore han blåst genom luren: "huja! huja!"

Här är det vackert en sommardag, här är det vackert vid vintertiden, om än qvicksilfret fryser i den stränga kölden. Himlen är då här dubbelt hög och blå; granskogen står grön i den hvita snön. Kolarens eld lyser derinne; den raska jägaren faller varg och björn, och på Siljans is-spegel ila hundratals slädar öfver det djupa vattnet; rimfrosten hänger i den körandes pels, i hans mössa och skägg. Se det vid fullmånans glans och norrskenets röda och blågröna flammor! Träd in hit i stugan, när elden sprakar i spiseln, och familjen sitter i en krets framför densamma! Här är trefligt och godt att vara. Fråga blott dalfolket! Hvert de än må

komma i världen, och hur bra de än må få det, så längta de ändock alltid hem till sitt fattiga land: "ty" säga de — "vi lefva så kärleksfullt derhemma".

Helsa, arbetsamhet och ett förnöjdt sinne är dalbondens rikedom; han känner sig sjelf från gammal tid född till adel, han är "husdrott;" till kungen sjelf säger han du.

När under konung *Carl Johans* regering en af dennes sonsöner kom upp till Dalarne, trädde en gammal bonde fram till honom, tryckte hans hand och sade: "*Vill du också vara bra och helsa gamla farfar i Stockholm från oss!*"

Dalallmogen älskar sång och dans; "nyckelharpan" och "bockhornet", säckpipan och fiolen. Ett poëtiskt hjerta finnes hos detta folk, och ett poëtiskt hjerta älskar sin kung. Dalallmogen fördrog längst det våld och de plågor, som snikna och elaka fogdar här öfvade i konungens namn. Det var under danskens herravälde; dansken har i gamla tider handlat illa i svenskens land; det hade den svenske soldaten i minne, då han under Carl den Tionde förfor hårdt och med ondo mot bonden i Danmark.

Välsignade vare de harpor, som klingade, de stämmor, som sjöngo försoning! Välsignad vare den nya tiden! Låtom oss alltid i denna världen förstå och älska hvarandra! Det är så godt, att grannar och bröder bo i enighet och vänskap. Fridens solljus i Gud stråle öfver landen!

Dalarnes historiska minnen vända våra blickar tillbaka till de blodiga tiderna; — från Dalarne uppgick Sveriges enhetsstjerna.

Skandinaviens drottning *Margareta* var ingen öm moder för sitt svenska land. Konung *Erik af Pom-*

mern, hvilken en framtida diktare skall ställa för nationernas domstol, var ännu hårdare emot det; hans namn ljöd i förbannelse under råa fogdars omensklighet; "*Svenska folkets sagohäfder*" omtala "fängelsestenen" vid den öppna sjön, der bonden sattes ut naken i frost och köld; de omtala, huru bonden blef upphängd i rök och ofta qväfdes deruti, det skedde honom blott hans rätt, sade de, han kunde icke eller ville icke betala. Dog det sista kreaturet han egde, så spändes han sjelf för plogen, och hustrun för hölasset. En dansk fogde, *Jösse Eriksson*, grym som Schweizerlandets *Gessler*, öfvade allt slags elakhet och våld mot det redbara dalfolket; den bittra kalken flödade öfver, och dalallmogen undsade Jösse Eriksson och bad honom vakta sig för att visa sig ibland dem. Pilarne slipades, stålbågarne togos fram, och till anförare utkorades *Engelbrecht Engelbrechtsson*, som bodde vid "Kopparberget", der nu *Fahlun* ligger; han var i sina bästa år, friboren och ädel; han hade tjenat i främmande land och var öfvad i vapen och ridderliga seder. Uppror mot fogden är dock uppror mot konungen, menade han, och bad dem därför hårda ut, tills han gjort den långa resan till Köpenhamn och talat med kungen, och det gjorde han. Den lilla, undersätsige dalkarlen med de klara ögonen, den stolta pannan och håret, som hängde ner om axlarna, inträdde i kung Eriks sal, och uttalade med klar och ljudelig stämma folkets klagan. Goda löften blefvo honom gifna, men icke hållna, och Engelbrecht drog för andra gången till konungen, men fick icke tillträde till honom; då reste sig dalallmogen under Engelbrecht, bortjagade de elaka fogdarna och ödelade deras gårdar; dalkarlsyxan högg af bandet mellan kung Erik och Sveriges rike.

Historien sprider en glans öfver Dalarne. För historiens blad sjunger det för dina öron, när du besöker dessa nejder.

Vid sjön Siljan, der *Rättvik* och *Mora* kyrktorn spegla sig i vattenytan, och i de mörka skogarna häruppe var det, som *Gustaf Wasa*, öfvergifven och förföljd drog omkring i sin bittra ungdomstid, nu ett rikt ämne till bilder och sång. Det var på *Christians* konungsliga befallning, som de förnämsta af den ädla Stureslägten, och bland dem den unge *Gustaf Eriksson Wasa*, fördes som gisslan till Köpenhamn och der insattes i *Blå Tornet*. Snart derefter fördes dock *Gustaf* till ett mildare fängelse på *Kallö* slott i Jutland; hans ungdom och skönhet intogo till hans fördel; han fick lof att gå omkring med ringa bevakning; denna såg honom ofta sitta halft drömmande och med de stora blå ögonen blicka sorgfull öfver Kattegatt till svenska kusten. Man var trygg för honom, — och under denna trygghet slapp han undan, sprang öfver skog och öfver hedar och stannade först, då han var tolf mil från sitt fängelse. Jutar drefvo boskap till Tyskland, och *Gustaf Wasa* blef oxdrifvare; sålunda uppnådde han Lübeck, der han för borgmästare och råd lade sina ord så väl, att dessa gäfvo honom beskydd och skaffade honom ombord på ett skepp, som gick till Sverige. På Stensö udde vid Calmar steg han i land, och som menigheten rundt omkring ännu trodde på konung *Christians* löften om mildhet och nåd, måste *Gustaf* natetid smyga sig genom sitt fäderneslands tätta skogar; Sturarnes yppersta män gingo här fogelfria, och efter dem, dock mest efter *Gustaf*, spionerade de danska fogdarne. Allt krigsfolk tågade upp till Stockholm; der stod blodbadet; vid ryktet härom skyndade *Gustaf* till

Dalarne. I dalkarlsdrägt, med yxa på axeln, kom han till "Rankhyttan," två mil från Fahlun, och här hos sin fordne skolkamrat, den rike bergsmannen *Anders Pehrsson*, tog han tjänst och tröskade för dagspenning. Pigan i gården kom att få se den guldstickade silkeskrage, han hade under sin grofva klädning, och hon berättade det för sin hushonde, som då hemligt kallade *Gustaf* till sig, och af honom fick höra om stockholmska blodbadet, om Gustafs mor, som hölls fången i Köpenhamn, om all den nöd, som öfvergick Sverige, och att lif och blod nu måste vågas; men fåfängt förspilldes orden, och Gustaf måste draga ifrån "Rankhyttan" upp till skogarna. Det var om vintern, isen på *Lillån* brast under honom; i en färjstuga torkade han vid elden sina våta kläder, och vandrade till *Ornäs*, der *Arendt Pehrsson* bodde; men denne var en falsk vän, som förråde honom och skickade efter fogden med sju af hans män. De voro redan på gården; men Arendts hustru, den ädla *Barbro Stigsdotter*, hade varnat Gustaf, som, innan de kommo in i stugan, hissade sig från loftet ner till drängen, hvilken på *Barbros* befallning höll med en förspänd släda och körde i firsprång till *Korsnäs*, till *Sandvikshyttorna* och till *Svärdsjö*, alltjemt eftersatt och skrämde af spioner och förföljare. Hos en ungdomsvän från skoltiden, socknepresten *herr Jon*, blef han väl upptagen; i åtta dagar samtalande de tyst och hjertligt om Sverige; men då *Arendt* från *Ornäs* och fogden ständigt utskickade spioner och väktare, måste Gustaf åter flykta, och knappt var han inkommen i den varma stugan hos "kronones djurkarl" *Sven* i *Isala*, förr än fogdens folk äfven var här; men Svens hustru sprang beslutsamt fram till Gustaf, gaf honom ett slag öfver ryggen och bannade honom i vredesmod: "Hvad

står du der och gapar efter på de främmande, som skulle du aldrig ha' sett folk förr! Packa dig ner på logen och tröska!" Och Gustaf ställde sig dum och tölptaktig och gick att tröska. Det föll icke fogdens folk in, att drängen, som fått stryk, just var den, som de skulle gripa. På alla vägar, öfver hela Dalarne, hvimlade det af spioner och väpnadt folk, som sökte efter de fogelfrie, dock mest efter *Gustaf Eriksson Wasa*.

Dalallmogen visste, att han fanns deruppe, visste, att han anförtrott sig åt dem, och hvar och en svor i sitt hjerta, att han, såsom alla dalkarlars gäst, skulle vara trygg hos dem; ingen ville bli en förrädare såsom *Arendt på Ornäs*.

Sven i Isala trodde icke Gustaf säker hos sig, utan önskade flytta honom högre upp i skogen till Marnäs by; här bodde två redliga män, bröderna *Matts* och *Pehr Olofsson*; men på alla vägar dit stod vakt, vid hvarje grind och vid hvarje bro; därför gömdes Gustaf i ett halmlass, som *Sven* sjelf körde, och det midt ibland fogdarnas utsände; en af dessa stack sitt långa spjut in i halmen och träffade Gustaf i ena benet. Såret var lindrigt; men blod droppade dock ut genom halmen, och, då *Sven* fick se det, skar han obemärkt sin häst i foten, så att han blödde, och ingen fattade misstanke. I *Leksands* skogar, vid *Ljungsöån* under ett stort, kullfallet träd, hvars grenar intogo ett ansenligt rum, dölde bröderna flyktingen i tre dagar och tre nätter samt buro dit till honom hans föda. Ännu en natt fann han skygd och hvila här under en stor hängbjörk; här väcktes hos honom beslutet att tala till den församlade menigheten, och han vågade sig till *Rättvik*. Der på kyrkogården talade han till allmogen om blodbadet i *Stockholm* och allt det onda, svensken måst lida; mæng-

den blef bestört och svor att hämnas, men återvände straxt till den försiktigheten, att först höra hvad som sades om saken i grannsocknarna.

Och *Gustaf* drog öfver *Mora* till Utmelands by, der *Matts Larssons* hustru gömde honom i sin källare och satte det stora ölkaret öfver luckan, att icke fogdens folk, som kom, skulle hitta på honom. Här gömdes han till julen, då han på en af helgdagarna uppträdde på en hög vid *Mora* och talte med ljudelig och klangfull röst till dalkarlarne, som kommo från kyrkan. Han påminte dem om deras fäders kärlek till frihet och fädernesland; huru de hade kämpat under *Engelbrecht* och *Sturarne*; han talte om blodhadet i Stockholm och om *Christians* grymhet mot *Stures* enka och barn. Hela församlingen rördes häraf; några greto; andra ropade högt, att de ville gripa till vapen; men snart trädde också många fram och talade emot *Gustaf*; de sade, att *Christians* blodbad endast gällde herrarne och icke bönderna; och de kunde ha trott detta med rätta, ty *Christian*, adelns tyrann, var fattig mans vän; hans menniskoälskande lagar till värn för den då som ett djur behandlade bonden bära vittnesbörd för honom i nutiden.

Morakarlarne vacklade i sin föresats; de fleste rådde *Gustaf* att draga längre bort, ut öfver norriska gränsen; och modfällid gick han sina färde; han öfvergaf hoppet om sitt fäderneslands räddning.

Redan skymtade han de norriska fjellen; djupt bedröfvad stannade han; han var hungrig och törstig; klockorna ringde i Lima kyrka, han gick ditin och höll sin andakt. I brinnande böner lyfte sig hans djupt bedröfvade hjerta till Gud, som gaf honom mod, eld och kraft att ännu en gång tala till bönderna; de hörde

honom, de förstodo honom, men vågade icke göra något, och han drog sina färde igen och kom till Sälens by, den sista vid Norges gräns. Ännu en gång, den aldrasista, vände han sig mot Dalarne och såg tillbaka ut öfver dess granskogar, is och snö. — Då kommo, med ångans fart löpande på sina skidor öfver is och skarsnö, två män, goda skidlöpare, utskickade från allmogen i Mora att söka *Gustaf* och kalla honom tillbaka till deras anförare. Vår Herre hade velat så, att, just då *Gustaf* drog ifrån Mora, ankom dit, som fogelfri, den namnkunnige krigsmannen *Lars Olofsson*; han talade om blodbadet och att Christian rundt omkring i landet uppreste galgar, samt att detsamma också snart skulle ske i Dalarne; att skatter och plågor skulle drabba Dalkarlarne för deras trohet mot Sturarne; och det förtröt dem, att de hade släppt *Gustaf* ifrån sig; då reste sig en gammal man och sade, att hvarje gång *Gustaf* talat här, hade det blåst frisk nordanvind; det kommo de ihåg; och då efter gammal tro häruppe hvarje företag, som begynner med nordanvind, alltid skall lyckas, så reste sig alla som en man; de ville våga lif och gods för fäderneslandet och för *Gustaf Eriksson Wasa*.

I Mora hyllades han och drog så med 1000 man till Stora Kopparberget samt tog till fånga bergsfogden jemte andra af *Christians* män. De fogelfrie sökte honom; allt folket, hvart han kom, slöt sig till honom; hans här hade vuxit till 15,000 man, då den vid Brunbecks färja mötte sina beväpnade fiender.

”Och flera Dalpilar i luften der samm,
Än haglet nedfaller ur skyn”,

står det i den gamla visan. Dalpilarne susade hän öfver Dalelfvens ström.

”Ett folk, som äter bark och endast dricker vatten, kan icke fan sjelf betvinga”, sade danske biskopen Beldenacke, som var der och gaf det råd åt sina landsmän: ”att se till, att de kunde komma dädan”; men dalkarlarne trängde på; lik låg vid lik, med stålpilen borrad in genom bröstet och ut genom ryggen. Danskens förlust var betydlig, dalallmogen sjunger ännu:

”Brunbecks elf är väl djup och så bred,
Der sänkte de så många Jutar ner.
Så kördes de Danska ur Sverge.”

Och Gustaf med sina Dalkarlar ryckte fram till Upsala, till slag på Brunkeberg och till segerintåg i Stockholm, der han då, som visan lyder, kunde säga till sina dalkarlar:

”I hafven med mig ståndit som trogna Svenska män,
Vill Gud mig lifvet unna, jag gör Eder godt igen”.

Till *Dalarne*, der *Gustaf* vandrade vilsen och förföljd; till *Dalarne*, der folket är förnöjdt och gladt; der de gamla stålpilarne och bågarne äro upphängda öfver ugnen, der dansen trådes kring majstången i sommaren, vilja vi bege oss, målare och du diktare! litet af dem begge äro vi dock allesamman, ty annars förstode vi dem icke.

Vagnen är förspänd, hållkarlen väntar. Från Leksand fara vi längs sjön till Rättvik och Mora. Skjutsbonden skall berätta dig om kung *Gustaf*; hvarje barn här känner honom; och är du dansk, och bonden får höra det, så skall han med ett vänligt leende tala till dig om de gamla, fiendtliga tiderna, samt hur godt det nu är! Vi känna hvarandra, och äro hvarandra så lika! Dansken kommer hitupp på besök, och svensken går ner till de danska; de svenska soldaterna ha skrivit hem och berättat, hur godt och väl de funno det,

som vänner, i danskens land; han skall berätta dig, huru väl de förstodo hvarandra, huru lika de äro i seder och bruk, i tro och tanke. Du får också veta, hur rikt grödan slagit i spann de sista åren i *Sverige*, till och med upp i *Dalarne*; det är blott några år sedan, då hungersnöden här var så svår, att en bonde kom till prosten för att köpa en knippa halm, som skulle finskäras och blandas i barkbrödet, att ätas. ”Nu är det goda tider!” säger han, och visar dig sitt svarta hårda knäckebröd, som han krossar med de hvita, starka tänderna.

Solen skiner klart öfver de mörka, skogbevexta bergåsarna och öfver sjöns stilla yta. Från vägen vid *Bergsäng* är utsigten vidsträcktast öfver Siljan; man ser härifrån Mora kyrkas kopparspira, och derbakom de blå bergen i en dubbel rad. Till *Bergsäng*, vanligen icke längre, kommer den resande; här vänder han om, han har då sett det vackraste af *Dalarne*, men likväl icke sett landet från alla dess olika sidor. Nedanför oss, tätt härinvid, ligger *Rättviks* kyrka, skinande hvit som en svan ute på det gröna näset; dit ämna vi oss till ett vänligt hem, till prostgården, till glada, godmodiga människor. Skogen doftar så starkt, rundtomkring blomstrar med sina röda blad midsommarsblomman: *primula farinosa*.

”Välkommen till oss!” ljuder det, och vi införas i prostgårdens stora trädgårdssal, här är vinterkyla, änskönt det är vid midsommarstid; men snart kännes här godt; stora vedträd uppresas i båda kaminerna, elden sprakar och lyfter sin flamma högt upp i skorstenen. Kära grannar, presten, läkaren och öfriga vänner från granskapet samlas, punschbålen ryker, och samtalet blir lifligt, raskt och friskt, som naturen häruppe.

Efter måltiden göra vi en vandring ner till kyrkan; de brokiga, målade bilderna härinne belysas just af det starka solskenet. Utanför kyrkdörren står fattigbössan, kallad Lazarus, en underlig träbild, föreställande en tiggare. Nu komma män, qvinnor och barn; ett lik bäres till grafven, karlarne taga af sig hatten för den döde; det är så brukligt här, likasom i de katolska länderna.

Vi vandra genom skogen förbi ett litet åkerfält. "Hit kom jag i fjol," berättade en af våra ledsagare. "Midt på åkern gick en person, som jag trodde vara presten, och jag ämnade just ropa god dag, men i det samma såg jag, att det var *nalle*, som vi kalla konom. Det var en stor björn, som gick på bakbenen, vid godt humör, gnagde på en halmkärfve och brummade smått. Jag helsade inte mitt god dag, utan skötte mig sjelf och det gjorde han också."

Från skogen komma vi ut på den breda landsvägen, hvarifrån Rättviks kyrka, sjön och de fjerran bergen bilda ett vackert landskapsstycke; vi äro vid den nya badinrättningen; hon är bekvämt och väl inredd med trefliga rum, bibliotek och badkamrar. Derinne kan du få se dalmumier, — lefvande, friskt blomstrande, rödkindade män, insvepta i filter, så att blott hufvudet är fritt; det är badgästerna, som nyss kommit upp ur det kalla badet. Vattenkuranstalten vid Rättvik är alldeles sådan som den i Gräfenberg i Schlesien. På bordet i läsrummet ligga böcker och tidningar; du har åter fått tag i trådarna till den lefvande, oroliga världen; du förnimmer genom det tryckta ordets elektromagnetiska ström, hvad som rör sig och sker der ute och skyndar sedan ut i naturen igen, i solskenet, i doftet från björkarna vid den öppna sjön Siljan.

Ännu en vandring till prestgården under de höga träden, med utsigt åt sjön. I de små rummen är det så treffligt och vackert; från de stora bokhyllorna lysa bekanta namn; hela Skandinaviens nya litteratur väntar här på vintern för att öppna sin förtrollade trädgård, när is och snö ligga utanför, och Dalarne är som låge det utom Europa. Poesi och vetenskap qvälla ur eviga källor, medan naturen sover i sin vintersömn.

Från *Rättvik* begifva vi oss till *Mora*, der Gustaf talade till menigheten; vi fara upp till porfyrverket, der de präktiga urnorna slipas; vi rida den ensliga smala skogsstigen upp till Finnarnes kojor. Ensligt och heligt, brokigt och herrligt är det i *Dalarne*, skönast likväl vid *Siljan*.

Målare, tag portfölj och tag färger, begif dig upp till Dalarna, bild efter bild skall uppenbara sig för dig!

Kom hit vårtiden, när de unga drängarne tåga åt lägret till vapenöfning; ställ dig vid vägen, litet ifrån der grinden öppnas, och hela skaran kommer med spelmannen i spetsen. Barn och gamla stå på kullen under hängbjörken och vinka dem sitt lef väl.

Träd in i "klädstugan"; rikare färgprakt än här får man icke se någorstädes i Turkarnes brokiga hem. Klädstugan är vanligen ett fristående trähus, som förvarar familjens egendom i klädväg; den är byggd på höga pålar, på det icke råttor eller dylik ohyra må slipa dit upp; en stege reses mot dörren och du kommer in. Under taket och längs väggarna hänga, utspända på tunnband, kvinnornas stubbar och kjolar af alla möjliga färger, en otrolig mängd, ty hvarje person i familjen eger ofta sjutton, aderton stycken. Här hänga förkläden och lifstycken, här hänga karlarnas rockar, västar och byxor; af strumpor tyckes det hvimla, så män-

ga äro de; linnet, både det ärmlösa och öfverstycket dertill, har sin bestämda plats härinne. Golfvet är liksom öfversvämmadt af skor, så klumpiga, konstiga, puc-kelryggiga och träskoformiga, att det synes hafva erfordrat en hel uppfinningsförmåga att göra dem sådana. Psalmböckerna stå i en rad på den blomstermålade hyl-lan; sjelfva väggarne, så mycket man kan se af dem för kläder, äro också målade. Der sväfvar t. ex. pro-feten *Elias* på sin eldvagn, dragen af solhästar, hvilka i teckningen se ut ungefär som grisar; der får man se *Jakob*, som brottas med *Jehova*, och Jehova har lifrock, skinnböxor och långa stöflor. Öfver fönstren stå bibel-språk och namn; der blomstra rosor och tulipaner så, som de aldrig blomstra i naturen. Gif oss en bild af klädstugan i det ögonblick, då de unga flickorna der hemta sin grannlåt, eller hänga upp den igen!

”*Det är ingenting att måla!*” säger du måhända; nå, så är det någonting att se, kom bara!

Målare och poët, tagen hvarandra i hand, kommen upp till *Dalarne*; det fattiga landet är rikt på skönhet och poësi, rikast dock vid *sjön Siljan*.

XX.

Tro och Vetenskap.

(Predikan i naturen.)

Sanning kan aldrig strida mot sanning, vetenskapen aldrig strida mot tron, vi tala naturligtvis om dem begge i deras renhet; de mötas och de bestyrka människans herrligaste tanke: *odödlighet*. Och likväl säger du: jag var lugnare och tryggare, då jag som barn slöt mitt öga vid min moders bröst och insomnade utan grubbel, mäktig blott af tron. Vetandet på förhand, förståndskombinationerna, den ena tankens ingripande i den andra, från evighet till evighet, allt detta rycker ett stöd ifrån mig, min tillit i hönen, hon, som är vingarna till min Gud! Lossas dessa stöd, så faller jag vanmäktig i stoftet, utan tröst och hopp. Vål böjer jag mig för kunskapens stora och herrliga ljus: men jag tycker mig deri se ett människohögmod, att vi vilja vara lika visa som Gud. "Det skolen J blifva!" sade ormen till människorna, då han ville förleda dem att äta af kunskapens träd. Genom mitt förstånd måste jag erkänna sanningen af hvad astronomien lär och bevisar; jag ser Guds förunderliga, oändliga förstånd i hela verldsbbyggnaden, i det lilla och i det stora, huru det sluter sig till hvartannat, griper in i hvartannat till ett oändligt harmoniskt helt, — och jag bäfvar i min högsta nöd och sorg; hvad kan min bön ändra der, hvarest allt är naturlag, bestämd från evighet till evighet?

Du bäfvar, i det du ser allmakten, som uppenbarar sig i allkärleken, detta väsen, i hvilket, efter mensk-

ligt sätt att säga — förstånd och hjerta äro ett; du bäfvar i det du vet, att *han* har utkorat dig till odödlighet.

Jag vet det i tron, i bibelns heliga, eviga ord. Vetenskapen lägger sig som en sten öfver min graf; men min tro är den, som spränger stenen.

Det är icke så! Den minsta lilla blomma predikar från sin gröna stjelk, i vetenskapens namn: odödlighet... hör henne! äfven det sköna talar till bevis för odödligheten, och med denna visshet från tro och vetenskap skall den odödlige icke bäfva i sin högsta nöd, bönens vingar skola icke lossas, du skall tro på kärlekens eviga lagar, som du tror på förståndets.

När barnet repar blommor på marken och kommer med hela handen full, der den ena blomman har skaftet uppåt, den andra kronan, der alla äro blandade om hvarandra, då se vi uti hvarje särskild skönheten, den harmoni i färg och form, som gör ögat så godt. Vi ordna instinktmässigt, och hvarje blomma för sig sammansmälter i en det skönas helhet, så att vi icke se på henne, utan på hela buketten. Uppfattningen af det skönas harmoni är instinkt hos oss, den ligger i vårt öga, dessa bryggor mellan vår själ och skapelsen omkring oss. I alla våra sinnen är ett sådant gudomligt genomströmmande af hela vårt väsende, ett sträfvande efter den harmoni, som visar sig i allt skapadt, till och med i luftens pulsslag, synliggjorda uti klangfigurerna.

Det står i bibeln: "Gud i anda och sanning" och härifrån kunna vi som mest betecknande finna uttrycket för den insigt, som vi kalla känslan af det sköna; hvad är väl denna annat än "anda och sanning", uppenbarelsen af Gud, och, liksom vår egen själ lyser fram genom ögat och i de fina dragen kring vår mun, så framlyser i det skapade, bilden af Gud i anda och san-

ning. Der finnes harmonisk skönhet från det minsta blomster och blad till den stora rika buketten, från sjelfva vår jord till de oräkneliga kloten i himlarymdeu; så vidt som ögat ser, så långt vetenskapen når, är allt, — smått och stort, — skönhet genom harmonien.

Men se vi nu till menniskan, för hvilken vi hafva det högsta, det heligaste uttrycket: "skapad till Guds beläte", menniskan, som förmår uppfatta och i sig upptaga hela Guds skapelse, då synes här harmonien i det skapade vara bruten. Vid födelsen äro vi alla lika, som skapade varelser betraktade, äro vi lika: "Vi ha ingenting att kunna fordra, som vår rätt." Huru olika tilldelar oss icke Gud anlagen! Somliga få så oändligt stora, andra så små; vid födelsen ställer oss Gud i olika hem och lefnadsvilkor, och hur oändligt många af oss få icke på sin lott de hårdaste strider; *der* bli vi satta, *dit* införda; huru många kunna icke med rätta säga: "det vore mig bättre, om jag aldrig blifvit född!"

Menniskolifvet, det högsta här på jorden, föll sålunda icke under harmoniens skönhetslagar! Detta är otänkbart; det är orättvist, och kan således icke ega någon grund.

Lifvets disharmoni består deri, att vi se blott en liten del af vår tillvaro, den nemligen här på jorden; det måste finnas ett fortsatt lif, en odödlighet.

Derom predikar du för oss, du minsta bland blommor, såväl som allt hvad skapadt är i skönhet och harmoni. Skulle vår tillvaro upphöra i döden, så vore det fullkomligaste Gud gjort icke fullkomligt, så vore Gud icke rättfärdighet och kärlek, så som allt i naturen och uppenbarelsen bekräftar det; och hänvisar man på menskligheten i dess helhet såsom den, hvori harmonien skall uppenbara sig, då nedsjunker allt vårt sträfvande och

verkande till koralldjurets verksamhet; menskligheten blir då blott ett monument för skaparens storhet, han visar då blott sin *herrlighet*, men icke sin högsta *kärlek*. Allkärlek är icke sjelfkärlek! — Odödlighet ega vi!

I detta rika medvetande lyftas vi till Gud, i grunden försäkrade derom, att hvad som sker med oss, sker till vårt bästa! Vårt jordiska öga förmår blott se till en viss gräns in i rummet; vår själs öga når också blott till ett visst mål; men på andra sidan detta måste samma allkärleks lagar herrska som här. Det eviga förståndets förutvetande kan icke ängsla oss; vi människor kunna i oss sjelfva fatta ett begrepp derom. Vi veta fullkomligt, hvilken utveckling som skall ega rum under de olika årstiderna; vi känna tiden för blommorna och för frukterna, hvilka arter, som skola framkomma och trifvas, tiden för deras mognad, när stormarne skola rasa och när regntiden inträffar. Gud måste, och detta i en oändligt högre grad, hafva samma kunskap om sin skapelse: såväl om kloten i universum som vår jord, och människoslägtet här; han måste veta: — och här blifva årtusenden för honom som en dag för oss, — *då och då* skall den utvecklingen, den blomningen i människoslägtet ega rum; *då och då* skola de och de passionens, de och de utvecklingens stormar herrska och under dem karakteren komma till utveckling, personer bli mäktiga drifhjul, hvar och en vara född till en Guds man. Historien visar oss detta, länk griper in i länk, i andens verld såväl som i den materiela skapelsen; visdomsögat, fadersögat omfattar det hela! — och skulle vi då icke kunna i hjertats nöd här nere bedja med förtröstan till denne Fader, bedja som Frälsaren bad: *tag denna kalk ifrån mig, dock icke min vilje, utan din!* — Glömmen icke dessa sista orden, och vår bön

skall bli hörd, om hon länder till vårt väl, hvarom icke, så låtom oss likt barnet, hvilket kommer till sin jordiske fader och af honom icke får sin önskan uppfylld, dock vederqvickes af milda ord och vänligt förnuftigt tal, så att ögat med sin gråt upptinar sorgen och barnets smärta lindras! *Det* skall också i bönen gifvas oss! Ögat skall få tårar, hjertat förtröstan! Och hvem har väl trängt så djupt in i själens vägar, att han vågar neka, det bönen är den vinge, som lyfter oss till den ingifvelsens sfer, hvarifrån Gud skall räcka oss hjelpens och nådens oljoqvist.

Just genom att vandra med öppna ögon på vetenskapens väg se vi förkunnelsens herrlighet. Menniskoslågtets visdom är blott ett *fingerspann* på uppenbarelsens höga pelare, som uppbär Gud; men detta korta spann skall vexa genom evigheten, i tron och med tron. Vetenskapen är som ett kemiskt prof, hvilket säger, att guldet är äkta.

XXI.

I Skogen.

Vi äro ett långt stycke öfver elfven, vi hafva lemnat åkerfälten och äro nyss inkomna i skogen, der vi stadna vid detta lilla värdshus, som till midsommar är smyckadt öfver dörr och fönster med gröna grenar. Hela köket är fullhängdt med björklöf och blomstrande rönngrenar; knäckbrödet hänger på långa stänger under taket, skogsöknens manna sväfvar öfver hufvudet på den gamle, som der står och blankskurar sin messingskittel. Skänkrummet, der bönder sitta och svira, är lika ståtligt prydt med grönt. Midsommarn reser öfverallt sin löfhydda, som dock är störst i skogen sjelf; han sträcker sig milslångt, och milslångt går vår väg der, utan att vi få sigte på ett hus eller möjligen möta någon åkande, ridande eller gående. Kom! hållkarlen spänner friska hästar för vagnen; kom med in i den stora skogsöknen, vi hafva jemn, banad väg att fara, luften är sommarvarm, och det doftar af björk och Linnea. Det går uppför backe och utför backe, alltid i bugter, och derigenom blir det omvexling, men likväl alltid skogen, den tätta, tjocka skogen; vi åka förbi små sjöar; hvilka ligga så djupa och stilla, som gömde de natten och sömnen under sin mörka glasyta. Nu äro vi vid en skogsslätt, der rundtomkring blott förkolnade stubbar stå på sin rot; den långa sträckan är svart, afsvedd och öde; icke en fogel ses flyga deröfver. Nu helsas vi åter af höga hängbjörkar; en ekorre springer lekande öfver vägen och upp i trädet; vårt öga spejar ut öfver den skog-

bevexta bergsidan, som höjer sig så långt, långt uppåt; men ännu skönjes intet hus, ingenstädes uppstiger den blåaktiga rötsky, som visar, att här finnas människor. Solen skiner varm, flugorna dansa kring hästarna, sätta sig på dem, flyga åter upp, dansa för att ånyo få hvila och sitta stilla, då de kanske tänka så här: "nu går det icke längre framåt, det är ingen rörelse, vi sitta ju stilla!" de tänka som många människor tänka och icke minnas, att tidens hästar alltid flyga fram med oss! Ack hvad här är ensamt, välsignadt ensamt! Man är så skönt ensam med Gud och sig sjelf. Liksom solljuset strömmar öfver jorden och öfver de vidsträckta, ensliga skogarna, likaså strömmar Guds ande öfver människan och in i människan. Idéer och tankar utveckla sig ur själens djup, det oändliga, outtömliga såsom magneten, hvilken tilldelar jernet af sina krafter och sjelf derigenom ändå icke förlora några. Här i skogsnaturen, på den långa, ensamma vägen genom skogen blir det lifligt på tankens landsväg uti vårt hufvud. Underbara rika karavauer låga förbi, från skaldernas verk, från minnenas hem, och nya, sådana ögonblickets omgifning föder dem. Der komma fromma barnprocessioner med svajande fanor och glada sånger; der komma dansande månader, blodets vilda bacchanter. Solen bränner hett här i den öppna skogen, det är som skulle söderns sommar hafva flyttat hitupp i en nordisk skogs ensamhet och sökt sig ut en skogsdal, der han hvilar på solens heta strålar och sofver; därför denna tystnad, som vore det natt; ingen fogel höres, ingen gren rör sig. Hvad drömmer söderns sommar häruppe i norden mellan granar och doftande björkar? I fornskrifter från söderns klassiska jord finnes en saga om mäktiga féer, som i svanehamn flögo upp mot norden,

till Hyperboreernas land, "ofvanom nordanvinden", deruppe i de tysta, djupa sjöarna badade de sig och fingo föryngrad gestalt. Vi äro här i skogen vid dessa djupa sjöar, vi se svanor i flock flyga öfver oss, simma på de strida elfverna och på de stilla vattnen. Mot vester och norr sträcker sig skogen, allt större, allt tätare; landsvägarne sluta, och blott till häst kommer man dit på den ensliga stigen till gränsen. Här rinner oss i hågen sägnen om "digerdödens tid"*) , då pesten drog genom landet och förvandlade odlade fält och byar, hela socknar till skog och vildmark. Öfvergifna och glömda, öfvervuxna af mossor, gräs och buskar, stodo kyrkor i årtal djupt in i skogen; ingen visste mer om dem, tills i ett nytt århundrade en jägare förvillade sig hit, hans afskjutna pil studsade tillbaka från den gröna muren, hvars mossor han afskrapade, — och kyrkan var funnen. Vedhuggaren fällde ved, hans yxa högg i den öfvervuxna stenväggen, och den gaf efter för hugget; furuplankorna föllo, och en kyrka från "digerdöden" var funnen. Solen sken åter klart genom dörr och fönsteröppning in på messingskronan och altaret, der nattvardskalken ännu stod. Göken kom och satte sig och gol: många, många år skall du lefva.

Ensamhet i skog, sådana bilder upprullar du här för tanken. Ensamhet i skog, genom dina hvälfda salar tågar folket med boskap och husgeråd, nu om sommartiden; barn och gamla draga till den ensliga sätern, der echo't bor, der folkvisan springer fram som den vilda blomman på berget.

Lifligt sjunga de:

Klang! sade bjälla

Långt bort i fjella;

*) 1350.

Der gal göken,
 Der vexer löken,
 Der springer svala,
 Der är godt att vara,
 Dit ska vi fara!*)

Ser du tåget! Måla det, om du kan. Den breda pinnvagnen är högt lassad med kistor och tunnor, med stolar och lerkärl; den blanka kopparkitteln och tennfatet skina i solen. Öfverst på hela lasset sitter gamla mormor och håller sin spinnrock, hvilken slutar pyramiden. Far kör hästen, mor bär på ryggen det minsta barnet, insydt i skinn; tåget går steg för steg; boskapen drifves af halfvuxna barn, de hafva stuckit en björkqvist mellan hornen på en af korna; men hon synes icke stolt af denna prydnad, hon går i samma stilla mak som de andra och slår med svansen efter de näsvisa flugorna. Bli'r natten kall på den ensliga färden, så är här tillräckligt af ved, trädet faller af sig sjelft, det faller af ålder och ligger och förruttnar derinne. Men vakta väl bålet, frukta eldens ande i skogsöknen; han kommer från det icke släckta bålet, han kommer från åskmolnet, ridande på den blå blixtrålen, som antänder jordens tjocka, torra massa; buskar och träd tändas, lågan slår från träd till träd, det är som en snöyra af eld, lågan flyger upp i trädens toppar, hvilket knakande och brusande, som vore det hafvet i sitt svall! Foglarne flyga upp i skaror och nedfalla qväfda af röken; de vilda djuren fly eller uppbrännas, instängda af elden. Hör deras skri! Vargens och björnens jammerskrän, kan du känna igen det? Blott vindstilla

*) Melodien till denna och flera sånger från Dalarne finnes i "Svenska folkvisor och hornlåtar", utgifna af Richard Dybeck 1846.

samt några dagars regn, och sjelfva slätterna i skogen kunna sätta gränser för eldhafvet; den brända skogen står då förkolad med svarta stammar och svarta stubbar, såsom vi nyss sågo här i skogen vid den breda landsvägen; vi hålla oss på honom, han blir jemnare och jemnare; och är egentligen alls icke någon väg, det blir han först nu; stora stenar ligga till hälften uppgrädda, der vi åka; stora träd äro kullkastade och ha just fallit, der vi skola fram; vi måste ur vagnen, hästarne fränspännas; bönderna hjelpa att lyfta och skjuta vagnen öfver diken och obauad stig. Solen skiner icke mer, spridda regndroppar falla, och snart är det ett jemnt regn, — men hur doftar icke björken dervid! På afstånd har man byggt sig hyddor af lösa trädstammar och friska, gröna grenar, och inne i hvarje sådan hydda brinner en stor eld; se, hur den blå röken hvirflar genom det gröna löftaket; bönder stå derinne i sitt arbete, hamra och smida; der sjunges ibland:

”Stackars du min gosse,
Som uti skogen står!
Åh, utan skor och tofflor!
Det går väl, som det går.”

”Här hålles måltid, här anlägger man som bäst en mina; för att spränga klippstycket; — och stridare och stridare faller regnet, och präktigare dofta gran och björk.

Det är herrligt i skogen!

XXII.***Harposlag.*****I.****(Moll).**

Sof sött,
Som vore du lagd i dödens skrin,
Du minnenas blomma, fager och fin!
Du är ej världens mer, du är blott min.
För dig jag sjunger och gråter, du lilla!
Natten är skön, natten är stilla; —
Dödt — *allt är dödt!*

2.

- (D ut).

I bokarnas skygd, der stenmossan gror,
Dit vandrarn går, och böljan slår mot näset,
Der storcken i trädet bygger och bor,
Och göken gal, när lian mejar gräset,
Vid det spegelklara haf, vid det svallande haf,
Gräf der min graf!

Ja, gif mig en graf vid det öppna haf,
Under doftande bokar och ekar,
Den vilda rosen skall vexe på min graf
Och barnen skola springa der i lekar.
Vid det spegelklara haf, vid det svallande haf,
Gräf der min graf!

XXIII.

Fahlun.

Vi hade äntligen hunnit ur skogen och sågo framför oss en stad, insvept i tjock rök, ungefär som de Engelska fabriksstäderna äro det; men här var röken grönaktig; det var staden *Fahlun*. Vägen bar utför mellan ett slags stora backar, bildade genom det från smältugnarna bortkastade slagget, hvilket liknar utbrunnen och stelnad lava; ingen brodd var synlig, intet grässtrå stack upp vid vägkanten, ingen fogel flög förbi; en stark svafvellukt, lik den ur Solfataras krater, fyllde luften. Kyrkans koppartak lyste af ärgigt grönt; långa, raka gator öppnade sig, och här rådde en dödens tystnad, såsom grasserade smittosamma sjukdomar i dessa mörka trähus och skrämde innevånarne från att komma ut; men likväl angripa smittosamma sjukdomar här blott en och annan. Då pesten rasade i Sverige, flyttade de rika och mäktiga just hit till Fahlun, hvars svafvelfyllda luft var den enda helsosamma. Mellan husen rinner ett ockrafärgadt vatten, som af röken från grufvorna och smältugnarna fått en egen färgton; kopparröken har till och med trängt in i kyrkan; de smala pelarne äro sotade deraf. Det var tillfälligtvis åskväder, då vi kommo; men detta buller och blixtrande passar just till staden Fahlun, hvilken ser ut som vore han bygd på randen af en krater.

Vi gingo ut till koppargrufvan, som ger hela trakten namn af "Stora Kopparberget"; dess rikedom blef,

enligt en sägen, uppdagad derigenom, att två getter, som stångades, stötte hornen i jorden och fingo kopparmalm på hornspetsarna. Från den ensliga ockraröda gatan kommo vi ditut mellan de stora dråsarna af utbrändt slagg och stenskärfvor, som vuxit till hela val-lar och högar. Från smältugnarna lyste elden i gröna, gula och röda tungor under en blågrön rök; halfnakna, nersvärtade karlar vältade stora, glödande eldmassor, så att gnistorna flögo rundt omkring. Man påmintes ovillkorligt om Schillers "Fridolin eller Gången till Bergverket." Ur de uppkastade dråsarna, der elden nerifrån var i full verksamhet, bolmade tjock svafvelrök; vinden dref honom tvärt öfver vägen, der vi skulle fram. I rök och genompyrda af rök ligga hus vid hus, men besynnerligt kastade om hvarandra; jord och stenhögar sträcka sig, som vore de ofullbordade forskansningar, rundtomkring, ställningar och långa, plötsligt afbrutna träbroar träffades ej sällan. Stora hjul vände sig, långa tåg och jernkedjor voro i beständig rörelse. Och vi stodo framför ett ofantligt svalg, "Stora Stöten" kalladt; detta var fordom deladt i tre delar, men störtade en vacker dag tillsammans; nu ser den ofantliga sänknin-gen ut som en enda stor dal; de många öppningarne till schakterna der neruti likna, sedda uppifrån, jordsva-lans svarta hål till sitt näste i den sluttande lerjorden. Der nere lågo ett par trähyttor. Några främmande personer i bergsmansdrägt framkommo med sina ledsa-gare på grufvans botten, hvar och en försedd med en brinnande furufackla, men försvunno åter i ett af de svarta hålen. In i mörka trähus, tätt invid hvilka stora vattenhjul vände sig, kommo några af arbetsfolket från den svindlande afgrunden, från smala, djupa brunnar; de stodo i sina träskor, två och två, på brädden af

tunnan, hvilken upphissades, hängande i starka jernkedjor. Sjungande och svängande tunnan åt alla sidor hissades de raskt uppåt! Vanan gör menniskan förvägen. Man berättade, huruledes en och annan under uppfarten, ofta af okynne brukade lemna tunnan och sätta sig mellan de lösa stenarna på det framspringande klippstycket, medan man i djupet sköt och sprängde, så att jorden darrade, och stenarne rundtomkring ramlade ner; om man då varnade den förvägne, så hade han till svar den härstädes allmänna qvickheten! ”Jag har ju aldrig slagit ihjel mig förut.”

I några schakt nedstiger man på ett machineri bestående af två midtemot hvarandra ställda steger af jern, som vexelvis röra sig upp och ner, så att man genom att gå öfver till det uppåtstigande trappsteget åt ena sidan och derefter på den andra, när den går uppåt, beständigt lyftes allt högre, men genom att stiga på de neråt härande stegen kommer så småningom till bottnen. Konsten är helt lätt, sades det, bara man klifver raskt på, så att icke foten kommer emellan och blir krossad, och derjemte får man lof att komma ihåg, hurusom det här icke finnes något räckverk samt att man nedanför har den djupa afgrunden, i hvilken man lätt kan störta. — Det djupaste schaktet har ett lodrätt djup af öfver hundranittio famnar; här är för öfrigt alldeles ingen fara, säger man, bara man icke är besvärad af svindel eller rädsla. En stigare gick ner med en brinnande fackla, lågan belyste den mörka fjellväggen och blef småningom blott en svag skymt, som snart försvann. Man berättade oss, att ett par dagar förut hade en fem, sex skolgossar smugit sig hitin och roat sig med att i beckmörkret klifva från steg till steg

på dessa likasom lefvande stegar; men slutligen visste de icke, om det bar uppför eller nerför och började då ropa och skrika på hjälp, så att de den gången undsluppo lyckligt.

Vid en af de stora öppningarna, "feta Matts" kallad, finnas rika kopparådror, som ännu icke äro anlidade; en stor byggnad står derofvanpå; här i svalget fann man år 1719 liket af en ung bergsman, hvilken tycktes hafva fallit ner samma dag, så oförändrad såg han ut; men ingen kände honom; då framträdde en gammal gumma och brast i gråt; den döde hade varit hennes brudgum, som för nio och fyratio år sedan försvunnit; hon stod skrynklig och gammal; han var ung, som då de sista gången möttes *).

Vi gingo till "vexthuset", som det kallas, der vitriolen afsättes. Han vexte som långa stycken gräsgrönt socker kring långa pinnar, hvilka stå nersatta i det kokande vattnet. Ångan var frätande stark, luften härinne lade sig på tungan, likasom man gått med en ärgig sked i munnen. Det var en verklig vederqvickelse att komma ut igen i den förtunnade kopparröken under bar himmel.

Likaså rykande, utbränd och vextlös som gruffältet är på denna sidan staden, lika frisk, grön och frodig är trakten på motsatta sidan Fahlun; höga, löfrika träd vaxa ända vid de yttersta husen i staden. Man är inom kort ute i den friska gran- och hjörkskogen, som

*) I en annan grufva fann man år 1635 en död af friskt utseende, nästan som en sofvande; men hans kläder och de gamla kopparmynt, som funnos hos honom vittnade, att det var 200 år sedan han här omkommit.

sträcker sig till sjön och de aflägsna, blånande bergshöjderna vid *Säter*. Der skulle folket kunna berätta dig om och visa dig minnen af *Engelbrecht* och hans dalkarlars bedrifter, samt *Gustaf Wasas* äfventyrliga vandring. Men vi stanna här i den genomrökta staden med de mörka husen vid de dystra gatorna. Det var nära midnatt, då vi ännu vandrade här och kommo till torget; här stod det bröllopp i étt hus, och en stor människosamling var utanför, qvinnorna närmast, männen lite längre ifrån. Efter gammal svensk sed framropade de bruden och brudgummen, och dessa kommo, de vågade icke annat; brudtärnorna stodo med ljus i händerna på ömse sidor om brudparet. Det var en hel tablå: bruden med nedslagna ögon, brudgummen leende, och de unga brudtärnorna med glada anleten; och folket ropade: "vänd litet på er! Ryggen hit! Ansigtet fram! Brudgummen höger om vänd! Bruden lite närmare!" Och brudparet vände sig, och på kritik var det ingen brist; här var han emellertid till beröm och heder; men det är han icke alltid; denna stund kan bli pinsam och fruktansvärd för de båda nygifva. Behaga de icke publiken, eller har publiken något emot partiet eller personerna, så få de veta af det; de få kanske äfvenledes höra ett och annat plumpt infall, beledsgadt af folkhopens skratt. Man har berättat oss, att till och med i Stockholm rådde ännu för några år tillbaka samma sed bland de lägre klasserna, så att ett brudpar, som, för att icke behöfva exponera sig, åkte sin väg, blef uppehållet af massan, hvarefter begge vagnsdörrarne öppnades, och hela publiken spatserade genom vagnen; de ville se brud och brudgum; det var deras rättighet.

Här i Fahlun var den skådelystna hopen godlynt. Brudparet log, brudtärnorna också, och de beskådande skrattade och hurrade; på den öfriga delen af torget och gatorna rundtomkring rådde grafvens tystnad och ödslighet. Aftonrodnaden skimrade ännu, han öfvergick till morgonrodnad; det var vid midsommartiden.

XXIV.

Hvad grässtråen sade.

En båt halkade öfver insjön, och sällskapet i båten sjöng svenska och danska sånger; men på stranden, under den höga hängbjörken, suto fyra unga flickor, så sköna, så etheriska; och de uppryckte fyra långa grässtrån och bundo dessa tillsammans upptill och nedtill, två och två. "Nu skola vi se, om de hänga ihop i en fyrkant," sade flickorna; göra de det, så slår det in, som jag tänker på!" och de bundo, och de tänkte, — ingen fick veta deras hemliga tanke, deras hjertas stilla önskan. En liten fogel sjöng dock derom. Den enas tanke flög öfver haf och land, öfver de höga bergen, ned till Mignons sköna land, der gudar lefva i marmor och färger. "Dit bort, dit bort! kommer jag nånsin dit!" — det var hennes önskan och tanke; och hon öppnade handen och såg på de sammanknutna stråen; — men de hängde blott två och två tillhopa.

Hvart flög den andras tanke? Också till främmande land, i krutröken, mellan blixterna ur kanonerna och från svärden, till honom, barndomsvännen, som stridde för kejsaren mot Ungrarne. "Kommer han tillbaka frisk och glad, tillbaka till Sveriges fredliga, fria, lyckliga land." — Stråen visade ingen fyrkant; en tår darrade i flickans ögon.

Den tredje flickan log, men det låg ironi i leendet. "Skola vår bedagade ungtkarl och gamla fröken derborta, hvilka nu promenera så ungdomligt, le så

ungdomligt och tala så ungdomligt med hvarandra, icke bli ett brudpar, innan göken gal nästa år, det önskade jag just veta!" Och leendet spelade kring den tänkande flickans mun; men hon uttalade icke sin tanke, stråen förblefvo skiljda åt, och ungtkarlen och gamla fröken följaktligen likaledes. "Det kan nog hända ändå," tänkte hon visst; det såg man på leendet, det såg man på det vårdslösa taget, när hon slängde bort grässtråen.

"Det är ingenting jag vill veta, det är ingenting, jag är nyfiken efter!" sade den fjerde flickan, men band likväl stråen tillsammans; ty äfven här fanns en liflig önskan — men ingen fogel har sjungit derom; ingen gissar dertill; gunga dig tryggt på hjertats lotusblomster, du skinande Colibri, ditt namn skall icke uttalas, och stråen sade äfven här — "utan hopp!"

"Nu ni, nu ni!" ropade de unga flickorna till en långväga främling från granlandet, från den gröna ön, som *Gefion* plöjde från svenska landet. "Hvad godt vill ni veta, skola ske eller icke ske! säg oss er önskan!" — "Om orakelsvaret utfaller till min fördel," sade han, "då skall jag säga er den stilla tanke och bön, hvarmed jag slår dessa knutar på grässtråen; men har jag icke bättre lycka än ni, så tiger jag!" och han knöt strå till strå, i det han sade leende: "det betyder ingenting!" — Och nu öppnade han handen, — hans ögon lyste klarare, hans hjerta slog häftigare! — Stråen bildade en fyrkant! "Det slår in, det slår in!" ropade de unga flickorna. "Hvad tänkte ni på?" — "Jo, att Danmark snart skall vinna en ärofull fred!" — "Det slår in, det slår in!" ropade de unga flickorna, "och när det inträffar, skola vi komma ihåg, att stråen hade förutsagt det!"

"Jag vill gömma dessa fyra strån, knutna profe-

tiskt till en krans för seger och fred!" sade främlingen, och, talar oraklet sannt, så aftecknar jag åt er hela bilden, som vi sitta här under de hängande björkarna vid sjön och se på Sätters blå berg, hvar och en af oss knytande strå till strå.

Ett rödt tecken blef skrifvet i almanackan 1849, det var den 6:te Juli.

Ett rödt tecken blef samtidigt skrifvet i Danmarks historia; den danske soldaten skref med sitt blod ett segertecken: *Slaget vid Fredericia*.

XXV.

Diktarens Skylt.

Skulle man måla en skylt åt diktaren, så blefve det säkert mest betecknande att måla ur "Tusen och en Natt" *Schehersad*, som berättar historier för sultanen. *Schehersad* är diktaren, och sultan är allmänheten, som skall roas, ty annars halshugger han *Schehersad*. Staccars *Schehersad*! — mäktige sultan!

I mer än tusen och en skepnader sitter sultan-allmänheten och lyssnar. Låtom oss betrakta ett par af dessa skepnader.

Der sitter en gulblek och vresig lärd; hans lifsträd bär blad, fullskrifna med glosor; flit och ihärdighet krypa som sniglar på pergamentsbarken; han har fått mask i magen; den är dålig, mycket dålig. Förlåt sångens rikedom, den öfverlagda inspirationen, det friska, unga sinnet! halshugg icke *Schehersad*! Men han halshugger henne tvärt.

Der sitter er verldserfaren symamsell; hon kommer från främmande familjer, från en ensam kammare, der hon satt och fick människokännedom; *hon* känner det romantiska. Förlåt, o mamsell, om icke berättelsen försätter dig i tillräcklig själsspänning, du som suttit och spänt vid syskrufven och i ditt prosaiska lif längtar efter romantik.

"Halshugg!" säger symamsellen.

Der sitter en skepnad i nattrock, denna nordens österländska drägt för grefvebarnet, högheten, den rike bryggarens son etc. etc., — man kan inte läsa

utanpå nattrocken eller af herreminen och det fina leendet kring munnen till hvilken stam han hör; hans fordringar på Schehersad äro alldeles desamma som mamsellens: att komma i spänning, att känna rysningar genom ryggen, att fullproppas med mysterier, dem redan salig *Spiess* förstod sig på.

Schehersad är halshuggen!

Vise, upplyste sultan! du kommer i skolgossens skepnad; romare och greker, omspända med bokremmen, bär du på din rygg, som *Atlas* bar himmelen. Förakta icke den stackars Schehersad, döm henne icke, innan du kan din lexa och är barn igen — halshugg icke Schehersad!

Unga, galaklädda diplomat, på hvars bröst vi uti ordenstecknen kunna räkna, hur många hof du med ditt höga herrskap har besökt, eller hur ofta du framburit dess bref, näm n med mildhet Schehersads namn! Tala om henne på fransyska, så att hon måtte upphöjas i adligt stånd öfver sitt modersmål; öfversätt blott en strof af hennes sång, så klent du förmår, men bär honom in i den strålande salongen, och låt hennes dödsdom förbytas till nådens söta "charmant!"

Mäktige krossare och upplyftare: tryckpressens Zeus, veckoskrifters, månadsskrifters och tidningsblads Jupiter, skaka icke dina lockar i vrede, slunga icke din blix, om Schehersad sjunger annorlunda än du är van att höra i din familj, eller om hon icke sällskapar med ditt umgänge.

Halshugg icke!

Ännu vilja vi se en skepnad, den farligaste af dem alla, honom med den stormflodsvallande lofsången på läpparna, den blinda entusiastén. Vattnet, hvori Schehersad tvättat sina fingrar är för honom en Kastalia-

våg; thronen, som han uppreser till hennes apotheos, blir hennes schavott.

Sådan är diktarens skylt, måla honom!

"Sultanen och Schehersad."

Men hvarför ingen af de värdiga gestalterna, de milda, redliga och sköna; de komma också, och på dem fäster Schehersad sitt öga, vid deras anblick lyfter hon raskt sitt stolta hufvud högt mot stjernorna, och sjunger om harmonien deruppe och härnere i människornas hjertan.

Det skulle gripa störande in i skylten *"Sultanen och Schehersad."* Dödssvärdet hänger öfver henne, medan hon berättar, och sultanen kan gerna låta oss vänta, att det skall falla. Schehersad segrar, det veta vi af den arabiska sagan; diktaren skall segra som hon; han är segrande och rik, till och med på sin fattiga kammare, i sina ensligaste timmar; då uppspirar ros vid ros, bubbla efter bubbla flyger förbi hans inre syn, himlen lyser med stjernskott, likasom skapades en ny stjernhimmel och den gamla rullade bort. Detta får världen icke veta, det är diktarens egen fest, rikare än konungars kostsamma fyrverkeri. Han är lycklig som Schehersad; han är segrande; han är mäktig; *fantasi*en smyckar hans väggar med tapeter, dem ingen drott eger präktigare. *Känslan* låter skönhetsaccordet klinga till honom från människoslägtets bröst; *förståndet* lyfter honom genom skapelsens herrlighet till Gud, utan att han glömmer att stå med säkra fötter på fasta jorden. Han är mäktig, han är lycklig, som få äro det; vi vilja icke hafva honom på det misskändas syndapall till medömkan och beklagande; vi blott måla hans skylt, doppa i färgen på världens afvigsida och få det begripliga af

"Sultanen och Schehersad."

Se, detta är det! — Halshugg icke *Schehersad!*

XXVI.

Dal-Elfen.

Före Homers hjeltetid fanns det också hjeltar, men de voro icke kända, ingen skald har gjort dem namnkunniga; det förhåller sig på samma sätt med naturskönheter, de måste genom ord och bilder föras ut i världen för mängdens ögon, få ett slags verldspatent på hvad de äro, och då först bli de lefvande gjorda. Nordens elfvar hafva brusat under tusende år i okänd skönhet. Verldens stora landsväg bär icke hit upp; ingen ångbåt för beqvämt den resande i Dalelfvens strömfåra; fall efter fall nödvändigöra ett slussverk, som inga tillgångar kunna bekosta. Så vidt vi veta, är Schubert den ende främling, som skrifvit och talat om Dalarnes vilda prakt och sydländska skönhet och isynnerhet framhållit Dalelven samt dess majestätiska fall vid Elfkarleby.

Klar som ett hafs böljor strömmar den mäktiga elfven i oändliga bugter, genom vexlande skogsöknar och slätter, än utvidgande sin djupa bädd, än hopträngd, afspeglade de lutande träden och ensamma byars röda timmerhus, än störtande som en forrs öfver väldiga klippblock.

Milvidt skiljda från hvarandra, ur bergsryggen mellan Sverige och Norge, komma Östra och Vestra Dalelfverna, hvilka först ofvanför Bålstad sammanflyta i en strömfåra. Elfvar och sjöar hafva de upptagit i sitt vatten.

Begif dig härupp! Här finner du en oändlig rike-
dom af bilder under det du följer med från det por-

lande källsprånget ofvan finnstugan och spejar i hvarje förgrening af de bifloder, elfverna upptaga. Vid Norrska gränsen, i Serna socken, synes det första, större fallet, Njupeskärs vattenfall. Strömmen rusar lodrätt från fjellet i ett djup af sjuttio famnar.

Vi dröja i den mörka skogsöknen, der elfven synes i sig samla naturens hela djupa allvar; strömmen vältar sitt klara vatten öfver porfyrgrund, der qvarnhjulet drifves, och de jättestora porfyrvaserna och sarkofagerna slipas.

Vi följa strömmen genom sjön Siljan, der vidskepelsen ser Necken simma som flodhäst, med en manke grön, lik hafstång, och der hägringen visar trollyser på den varma sommardagen.

Vi segla på strömmen från Siljan in under prestgårdens hängande pilträd, der svanorna samla sig i flockar. Vi fara långsamt med hästar och vagn på den stora färjan öfver den djupa, strida strömmen under Båstads pittoreska kust, här breder elfven sig ut och flyter majestätisk genom ett skogigt landskap, stort och vidsträckt som Nord-Amerika eger dem.

Vi se den ilande strömmen under *Avesta's* gula lerbranter; som flytande, flygande bernsten störtar det gula vattnet i pittoreska fall ned ifrån kopparverket, der regnbågsfärgade eldtungor lyfta sig och hammarslagen på kopparplåtarna skrälla i kapp med forsarnas enformigt brusande dån.

Och nu som den praktfulla slut-tablån i Dalelvens lif, innan det förlorar sig i Östersjöns vatten, visar sig *Elfkarlebyfallet*.

Schubert jemför detta med fallet vid Schaffhausen; men vi böra komma ihåg, att Rhen derstädes icke har

en sådan vattenmassa som den, hvilken störtar sig ner vid Elfkarleby.

Två och en half svenska mil från *Gefle*, der stora landsvägen till Upsala går öfver Dalelven, ser man från den höga stenbro, man skall öfver, hela det väldiga fallet. Tätt intill bron står ett hus, der bropenningar betalas; derinne kan den främmande taga nattqvarter och från sitt lilla fönster se ut öfver de störtande vågorna; se dem i det klara månskenet, när mörkret satte sig i granens och ekens lummiga kronor, och hela ljuseffekten samlas i det skummande, flyende vattnet, se dem, när morgonsolen i vattnets darrande duggregn spänner sin regnbåge som en luftig bro af färger från stranden till den skogbevuxna klippön midt i fallet.

Vi kommo hit från *Gefle* och sågo redan långt borta på vägen den sönderpiskade vattendaggens blå skyar lyfta sig öfver de mörkgröna trätopparna. Vagnen stannade nära bron; vi stego ur, och straxt framför oss störtade hela den väldiga elfven.

Målaren kan icke på duken gifva den sannt levande bilden af ett vattenfall; rörelsen kommer alltid att saknas. Huru skall man kunna beskrifva det med ord, huru uttala denna majestätiska storhet, färgskönhet och pilsnabba fart; — man kan icke; men man försöker ändå, sätter styckevis med ord ihop konturerna af den spegelbild, som ögat gaf, och hvilken till och med det bästa minne förvarar blott i osäkra drag.

Ofvanför fallet delar sig Dalelven i tre armar, af hvilka de två omsluta en skogbevuxen klippö och störta sig ner kring dennas jämt afskurna stenväggar; det högre fallet är af dessa det vattenrikaste; den tredje armen gör en omväg och återkommer till hufvudströmmen först nedanför de förenade fallen, der han störtar

ut, liksom för att hejda de begge mäktigare armarna, men nu ryckes i sjudande hvirflar bort med den pil-snabba strömmen, som jagar fram, skummande mot de murade pelare, hvilka uppbära bron, så att dessa synas på vägen att ryckas med. Landskapet, då vi sågo det, upplifvades till venster genom en hop getter, som betade mellan hasselbuskarna och vågade sig ända ut till yttersta branten, uppfödda här och vana vid vattnets doft åsklika dån; till höger flög en skara skriande foglar öfver de ståtliga ekarnas toppar. Kärror, hvardera förspänd med en häst, och i hvilka den körande stod upprätt, hållande tömmarna i handen, kommo på den breda skogsvägen från "Öns bruk."

Dit ville vi, för att taga afsked af Dalelfven på ett af dess skönaste ställen, en fläck, hvilken förflyttar främlingen likasom till ett långt sydligare land, till en långt rikare natur än han anade, att det kunde finnas häruppe. Vägen är behaglig, här vexer eken stark och frodig med stolt löfkrona.

"Öns bruk" ligger så idylliskt täckt.

Vi kommo dit; der var ett lif och en rörelse! Qvarnhjulen gingo, grofva hjelkar genomsågades, jernet smiddes på städet, allt genom vattnets kraft. Arbetarnes bostäder bilda en hel stad; det är en lång gata med rödmålade trähus under pittoreska ekar och björkar. Grönskan syntes så sammetslen, och uppe på herregården, hvilken reser sig som ett litet slott framför trädgården, fanns det i rum och salar allt hvad engelsmannen kallar comfort.

Vi träffade icke värden hemma; men gästfrihet är här alltid en hus-alf. Vi fingo allt trefligt och godt. Rykande och doftande fisk och skogsfogel framsattes,

liksom i de sköna, förtrollade slotten. Trädgården var sjelf en förtrollning; här voro tre bokar planterade, och de trufdes. Den starka nordanvinden hade jemt afrundat kastaniealléens kronor, så att träden tycktes hafva varit under trädgårdsmästarens sax; i vextuset hängde guldgula oranger; de präktiga sydländska blomstren hade i dag fått upp fönsterna till hälften, så att den konstgjorda värmen mötte den friska solvärman i nordens sommar.

Den af Dalelvens armar, som går utanför trädgården, är beströdd med holmar, på hvilka vackra hängbjörkar och furor vexa i nordisk prakt. Der äro småöar med stilla, gröna lundar, der äro små holmar med rikt gräs, höga ormbunkar, blåklockor och brokiga blomster; ingen turkisk matta har friskare färger; strömmen mellan dessa öar och holmar är än snabb, djup och klar, än liknar den en bred å med silkesgrön vass, näckrosor och rör med brunt fjun; än är han en bäck med stenig botten, och nu breder han ut sig till en stor, stillastående qvarndamm.

Här är ett landskap vid midsommartid för neckens strängalek och elfvornas dansar. Här bör i fullmånaus glans dryaden förtälja sagor, necken fatta guldharpan och tro, att man kan bli salig, åtminstone en enda sådan natt.

På andra sidan Öns bruk brusar hufvudströmmen, den väldiga Dalelven. Hör du det entoniga dånet! Det är icke från Elfkarlebyfallet, som det når hit, utan det är strax härinvid, det är Låforsen, der Askön ligger; elfven skummar och brusar öfver den hoppande laxen.

Låtom oss sitta ned här mellan klippstyckena vid flodbrädden i den röda aftonsolen, som strör guldglans på Dalelvens vatten. Herrliga flod! Blott ett par sekunders arbete har du vid qvarnarna derborta, och du störtar dig skummande öfver Elfkarlebys klippor ner i din djupa bädd, som för dig till Östersjön, din evighet!

XXVII.

Bilder i oändlighet.

Ja, bilder i oändlighet, en rikedom af skönhet finnes det i verlden omkring oss, och detta till och med i det lilla, i det ögonblickligt försvinnande, i *det*, hvar på mängden icke alls fäster någon uppmärksamhet.

Droppen från den stillastående vattenpussen har en hel lefvande verld uti sig, och dygnets droppe af hvardagslifvet bär också uti sig en verld af bilder i skönhet och poësi; öppna blott ditt öga för dem!

Siaren, diktaren skall peka derpå, och likasom synliggöra allt med mikroskopets klarhet och bestämdhet; då skall också mängden se det, och sedan på sin egen lefnadsvandring sjelf blifva det varse och glädja sig som seende, ty lifvet har liksom blifvit rikare — rikare på skönhet.

När det stilla husliga lifvet har sin bildrikiedom, hvad skall icke då den resandes lif hafva! Till och med der, hvarest man kallar det trivialt, upprullas dock bild efter bild i oändlighet, om äfven allt blott är obetydligt, mycket obetydligt, och saknar alla stora momenter, dem man kallar tilldragelser, landskaper, historiska grupper, med ett ord blommorna i res-guirlanden; men denna sjelf finnes der ändock — och af honom vilja vi gifva litet, af detta bladgröna, dessa in i hvarandra halkande småbilder, som komma och försvinna, poëtiska hvar för sig, målade hvar för sig och likväl icke tillräckliga att ensamma ställas på staffletten till åskådning.

Vi återgifva en timmas tid af resan, en af de timmar, under hvilka man också kunde säga, att det egentligen icke tilldrog sig någonting, att ingenting var att se, eller att berätta om, det var rakt fram på landsvägen midt igenom skogen.

Ingenting att berätta om och likväl så mycket.

Tätt vid vägen var en hög kulle, öfvervuxen af enbuskar; dessa likna, i sitt friska tillstånd, cypressen; men här voro de alla vissna och hade precis samma färg som Mephistopheles' hår; nedanför hvimlade det af svin, magra och feta, små och stora; midt på kullen stod svinherden, trasig och barfotad, men med en bok i handen; han var så fördjupad i läsningen, att han icke en gång såg upp, då vi körde förbi; kanske en blifvande lärd, för kommande tider.

Vi körde förbi en bondgård, och just som vi åkte förbi den öppna porten och sågo in till hufvudbyggnaden, hvars tak var af torf, och der en karl låg ofvanpå och putsade det, fälldes ett litet träd, som säkert ett par år hade vuxit på taket; vi foro förbi just som yxan blixtrade i solen, och det lilla gröna trädet föll.

I skogen var hela marken öfvervuxen af liljekonvaljer, som blomstrade och doftade nästan döfvande. Solstrålarne föllo heta mellan några höga furor, ner på en spindels kolossalt utspända väf, hvori alla trådarna, som på längden och på tvären med matematisk noggrannhet närmade sig till hvarandra, lyste som prisma. Spindeln sjelf satt, uppsvälld och ful, midt i sitt sväfvande slott. Det var hexan i skogen, om vi skulle sätta det i form af en saga.

Vi kommo till gästgifvaregården; der var oordentligt inne och ute, allting på oriktig plats. I stugan hade flugorna så smutsat ner de hvitlimmade väggarna,

att de kunde gälla för målade och stänkta; möblerna voro invalider och fulla med damm, tjockt nog till öfverdrag. Landsvägen utanför var en enda sophög, och deröfver sprang dottern i huset, ung och välskapad, hvit och röd och barfotad, men med stora guldringar i öronen; guldets lyste i solen mot de rödblommiga kinderna; hennes lingula hår hade lossnat i flätorna och fladdrade kring hennes vackra skuldror. Om hon vetat af sin skönhet, så skulle hon bestämt tvättat sig!

Längre fram på vägen låg ett hus, hvitmenadt och vänligt, en fullständig motsats till gästgifvarebyggningen. Dörren stod öppen; derinne satt en ung moder och gret vid sitt döda barn; bredvid henne stod en helt liten gosse; den lilla såg med kloka, frågande ögon på modern och öppnade de små händerna, i hvilka han gömde en liten fjäril, som han fångat och hemburit; och fjäriln flög bort öfver det lilla liket; modern såg derpå och log, hon förstod nog tillfällighetens poësi.

Och hästarne vore förspända, och vagnen rullade bort med oss, och bild efter bild upprullades, i skogen, på vägen, och äfven i tanken, bilder i oändlighet!

XXVIII.

Vid Dannemora.

Känner du *Svindel!* Bed, att hon icke griper dig, denna höjdernas mäktiga *Lore-Ley*, den elaka trollpackan från Sylfidernas land! Hon susar omkring sitt offer och rycker det i sin hvirfvel ner i djupet. Hon sitter på den smala fjellstigen, tätt invid den tvärstupande branten, der intet träd, ingen ranka finnes, vid hvilken vandraren kan hålla sig fast intill fjellväggen och lugnt skåda i djupet. Hon står på tornspiran och nickar åt blytäckaren, som sitter på sin sväfvande ställning; hon smyger sig in i den upplysta salen, bort till den nervösa, som står ensam, midt på det blanka, bonade golvet, och detta sväfvar under honom, väggarne träda tillbaka. Hennes finger vidrör ett af våra hufvudhår, och det är som skulle luften vika åt sidan och man stå i ett lufttomt rum. Sådan är hon, enligt den bekantskap vi formerat med henne.

Sist mötte vi henne vid *Dannemoras* ofantliga svalg, dit vi kommo på en bred, jemn och präktig landsväg genom den friska skogen. Hon satt på fjellväggens yttersta kant. Hon stötte med sina, som sylv spensliga, ben till tunnan, som hänger på grofva bjelkar i jernkedjor ut ifrån den tornhöga ställningen vid afgrunden. Den resande lyfte sin fot ut öfver djupet, satte honom på tunnan, der en af arbetarne mottog honom och höll i honom; och kedjorna rasslade, trissorna snurrade, tunnan sjönk långsamt sväfvande genom luften; men han kän-

de farten, kände den genom märmg och ben, genom alla nerver. I nacken, nedför ryggraden blåste hennes isande andedrägt, och sjelfva luften blef kyligare, det var som vexte klippväggen öfver hans hufvud alltjemt högre och högre. Tunnan gjorde en lätt svängning; det kändes för honom som ett fall, ett fall i sömnen, denna stöt i blodet; — men farten stannade icke; gick det uppåt eller neråt? Det kunde man icke urskilja. Tunnan nådde marken, eller rättare snön, den smütstrampade, eviga snön, till hvilken ingen solstråle hinner, och som ingen sommarvärme ofvanifrån smälter. Det hördes ett dån inifrån den mörka, gapande hålan; en tjock rök vältrade sig ut i friska luften. Den främmande inträdde i de svarta hålorna; det tycktes knaka öfver honom; — och elden brann, sprängskotten dånade, vatten droppade ner i ångform, hammarslägen ljödo — och åter steg han i tunnan, som lyftes i vädret. Han satt med tillslutna ögon, men svindeln andades på hans hufvud, och på hans bröst; hans inåt vända öga mätte genom tanken djupets svalg, — det var rysligt!

”Det var rysligt!” sade han också, den hederlige, äktningsvärde främlingen, som vi träffade vid Danne-moras stora svalg. Det var en man från Skåne, sålunda från samma gata som Seeländaren, när sundet kallas för gatan. ”Den som ändå väl varit der nere!” sade han och pekade åt djupet, ”riktigt dernere och sedan upp igen! Det här är alls inte trefligt!”

”Nå, låt bli att stiga ner!” sade jag, ”hvarföre vill ni dit?”

”Man måste ju, eftersom man kommit hit!” sade han. ”Det är det tråkiga med resor, att man skall se allting; annars vet man ju ingenting! Det är ju skam, när man kommer hem och inte har sett allting, som de andra fråga om!”

"Har ni inte lust, så låt bli! Se under resor blott på det som roar er! — Går ni djupet två steg närmare än ni nu står och får er en ordentlig svindel, så vet ni också hur det går till med nedfarten. Jag skall hålla i er och beskrifva allt det öfriga för er."

Och det gjorde jag, och svetten lackade utför hans panna.

"Ja, så är det!" sade han, "jag kan tydligt märka det!"

Jag beskref det smutsgrå snölagret, som aldrig uppfinas af solvärmens, kölden der nere och hålorna och elden och arbetarne o. s. v. o. s. v.

"Jo, så skulle man kunna tala om det!" sade han. "Det kan ni, som har sett det!"

"Inte mer än ni!" sade jag. "Jag kom till svalget, jag såg djupet, snön der nere och röken, som vältrade ut ur hålen, men då jag skulle ställa mig på tunnans, — tack vackert! då kittlade mig svindeln med sitt sylhvassa ben, och så blef jag der jag var. Farten utföre har jag känt genom både ryggrad och fotsulor, och det så väl som någon. Farten är det pikanta. Jag har varit i Hartz nere under Rammelsberg, åkt vid *Hallein* genom berget från toppen ner till saltkokeriet, vandrat omkring i Roms och Maltas katakomber. Hvad ser man i de djupa gångarna? Mörker! hvad känner man? Köld och tyngd, längtan efter luft och ljus! — Det är det bästa, och det ha vi nu!"

"Men det är ändå så märkvärdigt!" sade mannen och tog fram sin "Handbok för Resande i Sverige!" hvori han läste: "Dannemora jerngrufvor äro de älsta, största och rikaste i Sverige, de bästa i Europa; de hafva nio och sjuttio öppningar, endast sjutton äro under arbete; machingrufvan håller tre och nittio famnar!"

I detsamma hördes klockorna nedifrån djupet; det var tecken till att arbetstiden för i dag var slutad; af-tonrodnaden skimrade ännu på trädens toppar häruppe, men i det djupa vidsträckta svalget var det beckmörkt, derifrån och ur de svarta hålen framkommo arbetare i mängd; de sågo ut som mycket små flugor och klättrade uppför de långa stegarna, hvilka hängde i delade afsatser på den stela klippväggen; det gick allt högre och högre, uppåt, uppåt, och med hvarje steg blefvo de större. Jernkedjorna gnisslade i bjelkställningen, och tunnannan hissades upp; tre, fyra unga karlar stodo med träskor på kanten af tunnannan, pratade muntert och stötte med foten mot klippväggen, så att de gungade ifrån densamma; och i djupet blef det mörkare och mörkare, det var som skulle afgrunden dernere blifvit ännu djupare.

"Det är rysligt!" sade Skåningen. "Man borde likväl hafva varit dernere bara för att kunna ge sig fa'n på, att man varit der! Ni har visst ändå varit der!" sade han omigen till mig.

"Tro hvilket ni vill!" svarade jag, och detsamma säger jag till läsaren.

XXIX.

Svinen.

Den älsklige *Charles Dickens* har berättat oss om svinet, och se'n dess bli vi vid godt lynne bara vi få höra ett svin grymta. Helgonet *Sanct Antonius* har tagit svinet under sin gloria, och tänker man på "den förlorade sonen", så är man midt i svinstian, och framför en sådan var det just som vår vagn höll stilla. Der vid landsvägen, tätt intill sitt hus, hade bonden svinstian, och det en, hvars make knappast finnes i världen; det var, nemligen en gammal täckvagn; sätena voro uttagna, hjulen borta, och i detta skick, utan vidare krus, stod han på magen, och fyra svin voro instängda i honom; man kunde icke se, om dessa voro de första svin, som varit der; men att täckvagnen blifvit skapad till en statsvagn, derom vittnade allt; till och med saffianstrasan, som hängde från taket, bar vittne om bättre dagar. Det är sanning hvart eviga ord.

"Uff!" lät det derinne, och täckvagnen klagade och knakade; det var en sorglig ändalykt, han hade tagit. "Det är förbi med det sköna!" suckade han, sade han, eller kunde han hafva sagt.

Vi kommo hit tillbaka på hösten; täckvagnen stod kvar, men svinen voro borta; de voro herrar i skogen.

Det var regnigt och ruskigt, blåsten slet alla löf af träden och unnade dem ingen ro eller hvila. Flyttfoglarne voro borta. "Det är förbi med det sköna!" sade täckvagnen, och genom naturen gick samma suck och från människohjertat klingade det:

"Det är förbi med det sköna! Med den vackra gröna skogen, med det varma solskenet och foglarnas sång, förbi! förbi!"

Så sade det, och det knakade i de höga trädens stammar, och det hördes en suck, så innerligt djup, en suck ur sjelfva hjertat på den vilda rosenbusken, och den, som satt der, det var rosenkonungen; känner du honom? Han är bara skägg; det vackraste rödgröna skägg; han är lätt att känna. Gå bort till de vilda rosenhäckarna, och när om hösten alla blomstren äro borta och blott de röda njuponen återstå, ser man ofta mellan dessa en stor rödgrön mossblomma; denna är rosenkungen; ett litet grönt blad skjuter ur toppen, detta är hans plym; han är den ende manspersonen i sitt slag på rosenbusken, och det var han, som satt der och suckade.

"Förbi! förbi! — det sköna är förbi! Rosorna äro borta, trädens löf fallna! här är vått, här är rått! Foglarne, som sjöngo, liga stilla; svinen gå i ollonbete; svinen äro herrar i skogen!"

Det var kalla nätter, det var gråduskiga dagar; men körpen satt på gren och sjöng ändå: "bra! bra!" Korp och kråka sutto på den höga grenen; de hade stor familj, och alla sade de: "bra, bra!" och mängden har ju alltid rätt.

Under de höga träden i hålvägen, var det stora gröpar, och här låg hela synehjorden, stora och små, de funno stället makalöst förträffligt; "oui! oui!" sade

de; mer franska kunde de ej, men det var alltid något. De voro så kloka och så feta!

De gamla lågo stilla, ty de tänkte; de unga deremot voro så fjeskiga, de hade ingen ro i sig; en liten gris hade en krumbugt på svansen, den krumbugten var moderns glädje; hon trodde att alla sågo på den och tänkte bara på den; men det gjorde de inte, de tänkte på sig sjelfva och på det nyttiga och på hvad skogen dugde till. De hade alltid hört, att ollonen, som de åto, vexte på trädens rot, och därför hade de alltid rotat der; men nu kom en liten en, ty det är alltid de unga, som komma upp med nya funder, och påstod, att ollonen föllo ned från grenarna, han hade sjelf fått ett på trynet, och det hade ingifvit honom idéen; sedan hade han gjort iakttagelser, och nu var han helt säker på sin sak. De gamla stucko sina hufvuden tillsammans, "uff!" sade svinen, "uff! grannlåten är förbi! fogelqvittret förbi! Vi vilja ha frukten! hvad som kan ätas, det duger, och vi äta allting!"

"Oui! oui!" sade de allesamman.

Men svinmodern såg på sin lilla gris med krumbugten på svansen. "Man bör icke glömma det sköna!" sade hon.

"Bra, bra!" skrek kråkan, och flög ner för att bli anställd som näktergal; en sådan skulle der ju vara, och alltså fick kråkan genast engagement som näktergal.

"Förbi, förbi!" suckade rosenkonungen; "allt det sköna är förbi!"

Det var vått, det var grått, det var köld och blåst, och genom skogen och öfver marken piskade regnet som långa vattendimnor. Hvar äro foglarne, som sjöngo, hvar äro blomstren på ången och de söta bären i skogen? Förbi, förbi!

Då tindrade ett ljus från stugan i skogen, det tändes som en stjärna och kastade sin långa stråle ut mellan träden; en sång ljud derifrån; sköna barn lekte der omkring sin gamle farfar, han satt med bibeln på knäet och läste om Gud och det eviga lifvet och talade om våren, som skulle återkomma, och talade om skogen, som skulle grönska på nytt, om rosorna, som skulle blomstra, om näktergalarna, som skulle sjunga, och om det sköna, som åter skulle sitta på högsätet.

Men detta hörde icke rosenkonungen, han satt i det våta, kalla vädret och suckade: "förbi, förbi!"

Och svinen voro herrar i skogen, och svinmodern såg på sin lilla gris och hans ringlade svans.

"Det blir alltid någon, som har sinne för det sköna!" sade svinmodern.

Poesiens Kalifornien.

Naturens dolda skatter avslöjas som oftast af slum-
pen; en hund färgades på nosen af en krossad purpur-
snäcka, och den äkta purpurfärgen blef upptäckt; ett
par vilda bufflar stängades på Amerikas guldrika jord,
och deras horn bortskrapade grästorfven, som gömde
den rika guldådern.

”Ja, i gamla dagar,” säger mängden, ”då kom all-
ting på annat vis, alldeles af sig sjelft! Vår tid har
icke sådana uppenbarelser, nu får man slita ondt och
släpa, om man vill ha något; man får lof att gräfva i
de djupa schakterne efter metallerna, som börja bli mer
och mer sällsporda!” — och plötsligt räcker jorden
fram sitt gulfinger från Kaliforniens halfö, och vi se
Monte Christo's enfaldigt diktade rikedomar verklig-
gjorda, vi se *Aladdins-grottan* med dess rika skatter.
Verldens skattkammare är så oändligt rik; vi hafva, för
att tala enkelt och rent ut, på sin höjd strukit rågan
af målet; men skäppan är ännu full, hela det egentliga
måttet återstår ännu orördt. Äfven i vetenskapen lig-
ger en sådan verld öppen för menniskoandens upp-
täckter!

”Men i poësiën är allt det största och herrligaste
funnet och vunnet!” säger den sinnessjuka poeten. ”Lyck-
lig den, som föddes förr i verlden! Då fanns det än-
nu mångt land att upptäcka; poësiens rika guld låg
likt malmen, som lyser fram ur jordytan!”

Tala icke så! Lycklig är du, diktare, som föddes
i vår tid! Du ärfver alla de herrliga skatter, som dina

föregångare gifvo världen; du lär af dem, att blott det sanna är evigt, det sanna i naturen och menniskan.

Vår tid är upptäckternas tid: — äfven poésien har sitt nya Kalifornien.

”Hvar ligger det?” frågar du.

”Kusten är så nära, att du icke tänker på, att *der* är den nya världen. Simma, som en modfull Leander med mig öfver strömmen, de svarta orden på det hvita papperet bära dig; bvarje punkt är ett bölslag.

Det var i bibliotekssalen, — för Per och Pål stodo rundtomkring hyllor med många böcker, gamla och nya; manuskript lågo i bundtar, der voro kartor och glober — der satt flitigt folk vid små bord och skref ut och skref in, och det var intet lätt arbete; men plötsligt — en stor förvandling skedde der, — blefvo hyllorna terasser med blomster och frukt; tunga drufvor hängde mellan löfrika rankor, och det var lif och rörelse rundtomkring. De gamla folianterna och de dammiga manuskripterna lyfte sig till grönskande kämpagrafvar; harnesklädda riddare och konungar med guldkronan på hufvudet sprungo fram, och harporna klingade, och sköldarne dånade; historien fick poésiens lif och form, ty en diktare hade trädt ditin; han såg de lefvande synerna, andades blommornas doft, pressade drufvorna och drack den heliga saften; men sjelf visste han ännu icke, att han var en diktare, en ljusbringare för tider och slægter.

Det var i den friska doftande skogen, i afskedets sista timma; kärlekens kyss till farväl blef invigningens dop, det kommande diktarlifvet; och skogens friska doft

blef rikare, foglarnes qvitter blef till melodier, dit kommo solljus och kylande luftströmmar. Naturen blir dubbelt skön, der en diktare går.

Och här stod han som en Herkules vid skiljevägen; ty framför honom visade sig två gestalter, färdiga att ledsaga och tjena honom, den ena en gammal gumba, den andra en yngling, skön som engeln, hvilken ledsagade bibelns unge Tobias. Blommor voro virkade i den gamlas klädning, djur och människor arabesklit slingrade in i hvarandra, hon hade stora glasögon, och bar, utom sin lyktå, en påse, full med gamla, förgyllda kort, hex-apparater och alla vidskepelsens amuletter; stödjande sig på sin krycka, skrynklig och darrande, var hon dock sväfvande som dimman öfver ången.

"Kom med mig, så skall du få se världen, så som en diktare kan ha gagn deraf!" sade hon. "Jag tänker min lykta, som är bättre än den Diogenes bar; jag skall lysa för dig!" Och ljuset lyste; den gamla lyfte sitt hufvud och stod hög och kraftig; en mäktig kvinnogestalt; det var *vidskepelsen*. "Jag är den starkaste i romantikens rike!" sade hon, och hon trodde det sjelf. Och ljuset i lyktan spridde fullmånens glans öfver hela jorden; ja, jorden sjelf blef så genomskinlig som hafsdjupets lugna vatten eller glasbergen i sagan. "Mitt rike är ditt! Sjung hvad du ser, sjung som skulle ingen skald förut hafva sjungit derom!"

Och det var, som skulle scenen beständigt förändrats; präktiga götiska kyrkor med bildermålade rutor halkade förbi, och midnattstimman slog, och de döda stego ur sina grafvar; der, under den lutande flådern, satt den döda modern och svepte sitt ofödda barn; gamla, sjunkna riddarborgar lyfte sig åter ur mossan, vindbryggan föll, och de sågo in i de bildersmyckade tom-

ma salarna, der nedför galleriets mörka trappa den dödsbådande *Hvita Frun* kom med sin skramlande nyckelknippa. I den djupa källaren rufvade basiliskan vidundret, född af ett tuppägg, osårbar för hvarje vapen, blott ej för åsynen af sin egen gräsliga skepnad, ty om han ser sig i spegeln, brister han, som kopparormen brister för ett slag. Och vid allt som visade sig, från altarbordets guldkalk, en gång trollens dryckesbägare, till det nickande hufvudet på galgbacken, gnolade den gamla sina sånger, och syrsan sjöng och kråkan kraxade från grannens tak, och hyfvelspånen ringlade sig från ljuset. "Döden! döden!" ljöd det genom hela spökverlden.

"Följ med mig till lif och sanning!" ropade den andra skepnaden, ynglingen, hvilken var skön som en cherub; en flamma lyste på hans panna, ett cherubsvärd blixtrade i hans hand. "Jag är *vetenskapen!*" Min värld är större, hon sträfvar efter sanning!"

Och det blef en klarhet rundtomkring. Spökbilderna bleknade; det var icke utöfver världen, diktaren skådat; vidskepelsens lykta hade visat blott laterna magica-bilder på den gamla mur-ruinen, och vinden hade drifvit våta dunster i skepnader förbi hans syn.

"Jag gifver dig en rik ersättning! sanning i skapelsen, sanning i Gud!"

Och genom den stilla sjön, hvarur spökbilderna stego, medan klockorna ringde från den sjunkna borgen, föll ljuset ner på en gungande vextverld; en droppa af pöleas vatten, lyft mot ljusstrålen, blef en lefvande värld med djur af sällsynt skepnad, kämpande och njutande, en hel värld i en enda vattendroppe. Och vetenskapens svärd klyfde det djupa hvalfvet och lyste

ditin, der basiliken dödade sina offer, och djurets kropp upplöste sig i en giftig stank, dess klo sträckte sig från det jäsande vinfatet, dess ögon voro en luft, som brände, när han kom i beröring med den friska vinden. Och i svärdet låg en förborgad kraft, så att guldgranet utsmiddes till en yta, tunn som den imma, vi andas på fönsterrutan, och det lyste i svärdsudden, att den tunna spindelväfstråden tycktes svälla till ett ankartåg, ty man såg de starka tågorna af oräkneliga finare trådar. Och bort öfver jorden sjelf ljud vetenskapens röst, så att underverkens tid syntes hafva vändt tillbaka; öfver jorden lades tunna jernband, och utåt dessa flögo på ångans vingar med svalans hastighet de tungt lastade vagnarna; bergen måste öppna sig för tidsålderns snulle, slätterne måste lyfta sig. Och genom fina metalltrådar flög med blixstens hastighet tanken i ord, till fjerran städer. "Lifvet! lifvet!" ljud det genom hela naturen. "Det är vår tid! Skald, du eger honom, besjung honom i anda och sanning!"

Och vetenskapens genius svängde det lysande svärdet, svängde det vida, och då — hvilken syn! Det var, som när genom en remna i muren en solstråle lyser in i ett mörkt rum och visar sig för oss som en kringsnurrande kolonn af myriader stoftgrand; men hvarje stoftgrand här var en verld! det var vår stjernehimmel, den synen han såg.

"En punkt blott, ett stoftgrand är här din jord, hvars under förvåna dig! blott ett stoftgrand, och dock en stjerna bland stjernor. Som de myriader stoftgrand, hvilka syntes sväfvä i solstrålens snurrande pelare från remnan i muren in i det mörka rummet, vänder sig den långa kolonn af verldar, den du kallar din stjernehimmel, men ännu längre bort står vintergatans hvita

töcken, en ny stjernhimmel, en annan kolonn, begge två endast radier i hjulet! Men huru stort är detta hjul sjelft, huru många radier gå sålunda ut från den stora medelpunkten, *Gud?*

Så långt når ditt öga, så klar är din tidsålders horisont! Son af tiden, välj, hvem som skall vara din ledsagare. Här är din nya bana! Med din tids störste, framför dina samtida flyge du! Som den strålande Phosphoros lyse du i tidens morgonrodnad!

Ja, i vetenskapen ligger poësiens Kalifornien! En hvar, som blott ser tillbaka och icke klart framåt, skall, på huru hög och ansedd ståndpunkt han än befinner sig, säga, att, om det låge en sådan rikedom i vetenskapen, skulle densamma långt för detta hafva blifvit använd af stora, odödliga skalder, som haft öppen blick för kunskapen; men påminnom oss, att, då Thespis talade från sin kärra, egde verlden också vise; Homerus hade sjungit sin odödliga sång, och likväl framträdde nya arter, skapade af en Sophokles och Aristophanes; nordens sagor och mythologi voro så godt som en okänd skatt för scenen, då Öhlenschläger visade oss, hvilka mäktiga gestalter härifrån kunde träda fram för oss.

Det är icke vår mening, att skalden skall versifiera de vetenskapliga upptäckterna, lärodikten i sin bästa form är och förblir alltid endast en mekanisk docka utan verkligt lif. Vetenskapens solljus skall genomtränga diktaren, med klart öga skall han uppfatta sanningen och harmonien i det lilla och i det oändligt

stora, detta skall luttra och rikta förståndet och fantasien samt visa honom nya former, som i ännu högre grad kunna göra ordet lefvande. Till och med de enskilda uppfinningarne kunna gifva en sådan ny flygt. Hvilken sagoverld kan icke upprullas under mikroskopet, när vi dit öfverflytta vår människoverld; elektromagnetismen kan bli en lifstråd i nya lustspel och romaner, och huru mången humoristisk dikt skall icke framstå, om vi från vår stoftgrandslilla jord med hennes små högmodiga människor se ut i det oändliga verlds-altet från vintergata till vintergata. Ett exempel på hvad vi här mena finnes i den gamla högadeliga damens ord: "Är hvarje stjerna, likasom vår jord, ett klot och har konungariken och hof — hur oändligt många hof! — Menniskan måste svindla!"

Vi säga icke som den franska författarinnan: "Låt mig nu dö, världen har inga flera upptäckter att göra!" O, det finnes så oändligt mycket i hafvet, i luften och i jorden, underverk, dem vetenskapen skall förklara, underverk, större än skaldens fantasi kan skapa.

Det skall komma en skald, som med barnafromt sinne, lik en ny Aladdin, inträder i vetenskapens grotta, med barnafromt sinne, säga vi, ty uti annat fall skola naturkrafternas mäktiga andar gripa honom och göra honom till sin tjenare, i stället för att han med poësiens lampa, som alltid är och förblir människohjertat, står som en herrskare och upphemtar underbara frukter ur de mörka gångarna, och mäktar att bygga poësiens nya slott, upprest på en enda natt af tjenande andarne.

I världen sjelf upprepas samma händelser; människokaraktererna äro och förblifva i årtusenden alltid desamma, och sådana, som de röra sig i de gamla

skrifterna, måste de röra sig i de nya; vetenskapen allena upprullar alltid någonting nytt! Ljus och sanning i allt hvad skapat är strålar ut härifrån med allt gudomligare klarhet.

Mäktiga bild af Gud, kasta dina strålar öfver menskligheten! Och när dess andliga öga blifvit vandt vid glansen, skall den nye Aladdin komma, och du skall med honom, som kort, klart och rikt besjunger skönheten i det sanna, genomvandra *Poësiens Kalifornien*.

